

საერთაშორისო მკვლევარული პროექტის 1

მეცნიერული ტექსტების
მორფოლოგიური ანალიზი

მაია ლომია

ფილოლოგიის დოქტორი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. მეცნიერული ინტერესის სფერო: ქართველური ენების მორფოსინტაქსი, ეთნოლინგვისტიკა, კომპიუტერული ლინგვისტიკა. რამდენიმე სამეცნიერო პროექტის, 35-მდე სამეცნიერო პუბლიკაციისა და ერთი მონოგრაფიის („ჰიპოტაქსის საკითხები მეგრულში“, 2005) ავტორი. თანაავტორი მონოგრაფიებისა: „მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი“ (2010), „ხაზთაშორის მორფემული გლოსირება (მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური ანალიზი)“ (2012).

რუსუდან გერსამია

ფილოლოგიის დოქტორი. საქართველოს უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი. მეცნიერული ინტერესის სფერო: ქართველურ ენათა ტიპოლოგია, მეგრული და ლაზური ენები, კომპიუტერული ლინგვისტიკა. რამდენიმე სამეცნიერო პროექტისა და 35-მდე სამეცნიერო პუბლიკაციის ავტორი. მისი თანაავტორობით მომზადდა მონოგრაფიები „მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი“ (2010), „ხაზთაშორის მორფემული გლოსირება (მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური ანალიზი)“ (2012).

ილიას
სახელმწიფო
უნივერსიტეტის
ბაზოზმეფოლბა
ILIA
STATE
UNIVERSITY
PRESS

ISBN 978-9941-18-170-2

9 789941 181702 >

ნაწილი 1
PART 1

მაია ლომია
რუსულან ბერსამია

საზთაშორის მორფემული გლოსირება

(მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური ანალიზი)

INTERLINEAR MORPHEMIC GLOSSING

(Morphological Analysis of Megrelian Texts)

ვუძღვნით ჩვენს მასწავლებლებს:

გურამ კარტოზიას
კორნელი დანელიას
ზურაბ სარჯველაძეს

ნაწილი 1
PART 1

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
თბილისი – 2012

საზოგადოებრივი მომსახურების გლობალიზაცია
(მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური ანალიზი)

INTERLINEAR MORPHEMIC GLOSSING
(Morphological Analysis of Megrelian Texts)

დაიბეჭდა ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროექტის (გრანტი №A-43-09) ფარგლებში სსიპ შოთა რუსთაველის სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით. წინამდებარე პუბლიკაციაში გამოთქმული ნებისმიერი მოსაზრება ეკუთვნით ავტორებს და, შესაძლებელია, არ ასახავდეს ქართველოლოგიის, ჰუმანიტარული და სოციალური მეცნიერებების ფონდის (რუსთაველის ფონდის) შეხედულებებს.

Published under the project (Grant №A-43-09) of the Ilia State University with financial support of Shota Rustaveli National Science Foundation. All ideas expressed herewith are those of the author, and not represent the opinion of the Foundation itself.

© 2012, მანია ლომია, რუსუდან გერსამია

სარედაქციო ჯგუფი:
ნინო მატარაძე
სოფია შამუგია
ანა შანავა
ირმა ხარამიშვილი

კომპიუტერული
უზრუნველყოფა: **მაკა ცომაია**

ISBN 978-9941-18-105-4
ISBN 978-9941-18-170-2

UDC (უაკ)811.353.32.366
ლ-815

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის 3/5, თბილისი, 0162, საქართველო

ILIA STATE UNIVERSITY PRESS
3/5 Cholokashvili Ave, Tbilisi, 0162, Georgia

სარჩევნი

წინასიტყვაობა	5
შესავალი	7
1. საკითხის აქტუალობა	7
2. გლოსას რაობისათვის	9
3. გლოსირების მეთოდის განვითარების გზები	10
1. მონაცემთა ბაზა და მისი სტრუქტურირების საკითხი	13
1.1. მონაცემთა ბაზის აღწერა / გლოსირებული ბაზის სტრუქტურირების საკითხები	13
1.2. გლოსირების პრინციპთა განსაზღვრისათვის.....	16
2. მორფმათა ჯგუფები	16
3. მორფმათა რანგობრივი სტრუქტურა	18
3.1. სახელური მორფემების რანგობრივი სტრუქტურა	19
3.2. ზმნური მორფემების რანგობრივი სტრუქტურა	22
3.3. ხმოვანთა ფუნქციური და ფორმალური გემინაცია	30
3.4. სახელის გლოსირების პრინციპები	36
3.5. ვითარების ზმნიზედის გლოსირება	40
4. მორფონოლოგიური გარდაქმნები და ზმნის გლოსირებასთან დაკავშირებული პრობლემები	41
4.1. პრეფიქსულ მორფემათა მორფონოლოგიური ტრანსფორმაციები და მათი ჩანერის პრინციპები	42
4.1.1. პირის პრეფიქსულ მორფემებთან დაკავშირებული საკითხები და მათი გლოსირება	43
4.1.2. პირის ნულოვანი ალომორფების გლოსირებული ჩანანერი	45
4.1.3. ფონოლოგიური გარდაქმნები პირის ნიშნისა და ფუძის საზღვარზე / ტრანსფორმირებულ ფუძეთ გლოსირებული ჩანანერი	47
4.1.4. ზმნისწინი, დადასტურებითი და უარყოფითი ნაწილაკების ხმოვნითი ნაწილი და ხმოვანი პრეფიქსები	52

5.	სუფიქსური მორფემატი და მათი გლოსირება.....	57
5.1.	ზმნური თემატური სუფიქსები და კაუზატივის მარკერი	58
5.2.	პასივისა და პოტენციალისის მარკერების გლოსირება.....	65
5.3.	პირისა და რიცხვის გამომხატველი სუფიქსები	70
5.3.1.	მორფონოლოგიური გარდაქმნები თემის ნიშნისა და მრავლობითობის გამომხატველი -ეს სუფიქსის საზღვარზე	73
5.3.2.	ინვერსიულ ფორმათა ჩანერა	75
5.4.	ემფატიკური ხმოვნები და ენკლიტიკური სუფიქსები	78
6.	ზმნური პარადიგმის ჩანერა	85
6.1.	მწკრივის საერცობი; პარადიგმის მარკერები	85
6.2.	აღწერიითი მწკრივები	87
6.3.	თურმეობითების ჩანერა	90
7.	მსაზღვრელ-საზღვრულის შედგენილობა, რიგი და გლოსირების პრინციპები	94
	ძირითადი დასკვნები	100
	SUMMARY	115
	დანართი	132
I.	სახელურ მორფემათა რანგობრივი განლაგების ზოგადი სქემა	132
II.	ზმნურ პრეფიქსულ მორფემათა რანგობრივი განლაგების ზოგადი სქემა	132
III.	ზმნურ სუფიქსურ მორფემათა რანგობრივი განლაგების ზოგადი სქემა.....	133
IV.	ზმნურ სუფიქსთა რანგობრივი მიმდევრობის ცხრილი ...	134
V.	ზმნის გლოსირების ნიმუში უღლებების მიხედვით	136
VI.	გლოსირებული ტექსტის ნიმუში	144
VII.	სტანდარტული აბრევიატურის სია	157
VIII.	სიმბოლოები	162
	ბამოყენებული ლიტერატურა	163

წინასიტყვაობა

წინამდებარე ნაშრომი, რომელიც „მეგრული ტექსტების ელექტრონული კორპუსის“ (სამეცნ. პროექტი №A-043-09) ფარგლებში მომზადდა, იშვა ჩვენი ჯგუფის მიერ უფრო ადრე განხორციელებული პროექტის წიაღში, რომლის სამეცნიერო პროდუქტი გახლავთ მონოგრაფია „მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი“ (ავტ: გ. კარტოზია, რ. გერსამია, მ. ლომია, თ. ცხადაია, თბილისი, 2010). მასში გაანალიზებულია დიდძალი ემპირიული მასალა და მოცემულია თეორიული ცოდნის მდიდარი ბაზა.

ზეპირსიტყვიერება ისეთი ფენომენია, რომელიც დამწერლობასაც უსწრებდა წინ, თუმცა ზეპირმეტყველებაზე (სასაუბრო, სპონტანურ მეტყველებაზე) დაფუძნებული ტექსტების ფიქსაცია მოხდა გაცილებით გვიან. ამის საილუსტრაციოდ ვედური ჰიმნებისა და ჰომეროსის პოემების გახსენებაც საკმარისია (გამყრელიძე 1989, 200-201). ამ მხრივ გამონაკლისი არც მეგრული ტექსტებია, მოგვეპოვება XIX საუკუნიდან. ყველასათვის ცნობილია ალ. ცაგარლის, ი. ყიფშიძის, შ. ბერიძის, მ. ხუბუას, ტ. გუდავას, კ. სამუშიას, კ. დანელია/ა. ცანავას, გ. კარტოზიას მიერ გამოცემული მეგრული ტექსტები, რომელთაგან ზოგს ქართული ვერსია ახლავს, ზოგიც მის გარეშეა. მეგრულის მიმართ მეცნიერული კვლევის ინტერესს იჩენდნენ და ახლაც იჩენენ როგორც ქართველი, ისე უცხოელი სპეციალისტები, რადგან საერთოქართველური კულტურის კომპლექსური კვლევა მეგრულის მონაცემების გათვალისწინებასაც მოითხოვს.

თუკი, ერთი მხრივ, დროის სწრაფი დინება და ტექნიკური პროგრესი დავინწყებისა და გაქრობის საფრთხეს უქმნის ზეპირსიტყვიერების ნიმუშებს, მეორე მხრივ, სწორედ მეცნიერებისა და ტექნიკის დღევანდელი დონე იძლევა საშუალებას კომ-

პიუტერული ტექნოლოგიები აქტიურად ჩაერთოს ბუნებრივი ენების ლინგვისტური დამუშავების პროცესში.

სამუშაო განისაზღვრა ორი მიმართულებით: გამოქვეყნებული მეგრული ტექსტების ეფექტურად გამოყენება და დღევანდელი მეგრული მეტყველების ფიქსაცია, დღევანდელი ენობრივი მდგომარეობის რეალიზება ტექსტების სახით, მათი შედარება საუკუნისწინანდელ გამოცემებთან.

შესავალი

1. საკითხის აქტუალობა. ჯერ კიდევ თეორიულ ნაშრომზე („მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი“) მუშაობისას წარმოჩნდა პრობლემები, რომლებიც უკავშირდებოდა მორფოლოგიაში დი-აქრონული მონაცემის კვალიფიკაციას სინქრონულ დონეზე (-ლ-თანხმოვნის ჩართვა სახელურ ფუძეებში მრავლობით რიცხვში), სინქრონულ დონეზე წარმოქმნილი ოდენობის სახელდებას ანუ სახელის ფუძის განსაზღვრას (-ი- ხმოვნის ჩართვა სახელის ფუძესა და ბრუნვის ნიშანს შორის), ტრანსფორმირებული სახელური და ზმნური ფორმების სეგმენტირებასა და კვალიფიკაციას (სიმინჩა, კოც, ქუძირუ და ა. შ.). ერთია ამ საკითხთა ლინგვისტური ანალიზი ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის გამოყენებით და მეორეა კონკრეტული მორფოლოგიური სეგმენტის გამოყოფა და განმარტება (გლოსირება) საერთაშორისო სტანდარტის მიხედვით. ცნობილია, რომ სირთულეს ქმნის ნებისმიერი ენის (სამწერლობო თუ უმწერლობო) სინტაქსური კონსტრუქციების, ფრაზეოლოგიური ერთეულების, კომპოზიტების მეორე (თუნდაც მონათესავე!) ენობრივ სისტემაზე გადატანა. ამას ემატება მეგრულში ფონოსემანტიკური მოდელები, რომლებიც სინონიმურ ერთეულთა უწყვეტ ჯაჭვს ქმნიან და ბევრად აჭარბებენ რაოდენობრივად არათუ უცხო, არამედ დანარჩენი ქართველური ენების მონაცემებსაც. ამიტომაც, ქართველ მეცნიერთათვის პრობლემას ვერ ხსნის მეგრული ტექსტის ზოგიერთ გამოცემას თანდართული თვით ყველაზე ადაპტირებული ქართული თარგმანიც კი (გუდავა 1975,5; დანელია/ცანავა 1991,6-11; კარტოზია 2008,5), რადგან მეგრულისთვის დამახასიათებელი ლექსიკურ-სტრუქტურული სპეციფიკა, კონსტრუქციათა თავისებურებანი თარგმანში მეტწილად ჩაკარგულია. რაც შეეხება უცხოელ მკვლევართათვის ხელმისაწვდომ მეგრულ ტექსტებს, უნდა აღინიშნოს, რომ ძალიან ცოტაა მეგრული ფოლკლორული ნიმუშების თარგმანები

ევროპულ ენებზე; თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, თარგმანი ვერ ასწორებს თავისთავად არსებულ ხარვეზს. ამას ემატება ქართველ მეცნიერთა უცხოენოვანი გამოცემის ხვედრითი წილის სიმცირე. საერთაშორისო ტიპოლოგიურ კვლევაში ქართველური ენების, მათ შორის მეგრულის, მონაცემთა გათვალისწინებისთვის ხელშეწყობა საშური და გადაუდებელი საქმეა.

დღეს ძალზე აქტუალურია ბუნებრივი ენების დამუშავების პროცესში კომპიუტერული ტექნოლოგიების ჩართვა (რომელიც ითვალისწინებს როგორც ტექსტების კომპიუტერიზაციას – ტექსტური ბანკის/მონაცემთა ბაზების განთავსებას კომპიუტერში, ისე მათ ლინგვისტურ დამუშავებას) და კვლევა-ძიების თანმხლებად მეტაენის გამოყენება. მორფემის შესაბამისი გლოსა მომხმარებელს სიზუსტით მიაწვდის გრამატიკულ ინფორმაციას (LGR 2008; Lehmann 1982; Lehmann 2004);

ჟანრულად და კილოურად მრავალფეროვანი მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური ანოტირება პირველად განხორციელდა ჩვენი პროექტის ფარგლებში, ვრცელი მასალის მიხედვით (რაც თავისთავად არის მეგრულის დამახასიათებელი მორფოლოგიური მონაცემების, მათ შორის თავისებურებების, წარმოჩენის გარანტი) შესაბამისად, მორფოლოგიური ანოტირების პრინციპებზე პირველად იქნება წინამდებარე ნიგნში საუბარი¹.

მიზანი. პროექტის ფარგლებში შესრულებული სამუშაო მიზნად ისახავდა მორფოლოგიური კატეგორიების მომცველი გლოსირების სისტემის შექმნას. გლოსირებული ჩანაწერი სიტყვა-ფორმის გრამატიკული დახასიათებაა, რადგან გლოსა არის გარკვეული გრამატიკული ინფორმაციის შემცველი. მეტაენის საშუალებით შესაძლებელი ხდება ერთი ენის გრამა-

1. ცალკეულ ავტორთა ნაშრომებში მოცემული გლოსირებული მეგრული ფორმების შესახებ მსჯელობა მოცემულია საკითხის ისტორიისთვის განკუთვნილ პარაგრაფში.

ტიკული სტრუქტურის ზუსტად დახასიათება-გადატანა მეორე ენაზე (LGR 2008), ანუ, როგორც მას უწოდებენ, „ერთი ენის გრამატიკული სტრუქტურის იდენტიფიცირება მეორე ენაზე“ (Lehmann 2004) ისე, რომ ხელმისაწვდომი და გასაგები იყოს საანალიზო ენის საკითხებით დაინტერესებული ნებისმიერი პირისთვის, რასაც, როგორც აღვნიშნეთ, თარგმანი ვერ უზრუნველყოფს (გუდავა 1975,5; დანელია-ცანავა 1991, 6-11; კარტოზია 2008, 5). სწორედ ამიტომ მიიჩნევა ეს მეთოდი ერთ-ერთ ღირებულ საანოტაციო პარამეტრად კომპიუტერულ ბაზაში განთავსებული ენობრივი მასალისათვის (ასათიანი 2008). გლოსირების უმთავრესი მიზანია დაეხმაროს მკვლევარს ენის სიღრმეების – „ენის სულის“ („the spirit of the language“) წვდომაში. გლოსირების საშუალებით შესაძლებელია იმ ლინგვისტური არგუმენტების კონტროლი, რომელთაც ავტორი სთავაზობს მომხმარებელს.

ჩვენი პროექტის ფარგლებში მონაცემთა ბაზის სტრუქტურა და საანოტაციო პარამეტრები განისაზღვრა იმგვარად, რომ წარმოდგენილი მასალა ხელმისაწვდომი ყოფილიყო არა მხოლოდ ქართველი ან ქართულის მცოდნე მკვლევრებისთვის, არამედ ნებისმიერი დაინტერესებული მეცნიერისთვის.

2. გლოსას რაობისათვის

პრეისტორია. გლოსა (gloss) ბერძნული სიტყვაა და ქართულად ნიშნავს შენიშვნას, განმარტებას. თავიდან გლოსას თავად უცხო თუ გაუგებარ სიტყვას უწოდებდნენ. შემდეგ განმარტების სახელად დამკვიდრდა. განმარტება უცხო სიტყვის ზევით ან ქვეშ იწერებოდა. ეს იყო ინტერლინგუალური ანუ ხაზთაშორის გლოსა¹. გლოსები იწერებოდა ხელნაწერის თუ წიგნის ველზეც

1. ლინგვისტიკაში დამკვიდრდა სწორედ ხაზთაშორის მორფემული გლოსა, ოღონდ მისი ადგილი ფიქსირებულია, განსამარტი სიტყვის ქვეშ იწერება.

(მარგინალური გლოსა). ბერძნებმა გლოსა გამოიყენეს ჰომეროსის პოეზიის შესასწავლად, შემდეგ ბიბლიის ცალკეული ადგილებისა და იურიდიული ტექსტების განმარტებისათვის. VI-VIII საუკუნეებში ცნობილი იყო ლათინური გლოსები. ძველ წერილებს გლოსების საშუალებით განმარტავდნენ გერმანელები, რომაელები და სხვები. გლოსირება შესაძლებელი იყო ორ ან სამ ენაზეც. განმარტებების ანუ გლოსების ლექსიკონს ეწოდებოდა გლოსარიები (JTC, 1990,107).

3. გლოსირების მეთოდის განვითარების გზები. გლოსირების მეთოდი ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა. მას ჰყავს წინამორბედი დესკრიფციული ენათმეცნიერების სახით, რომლის მიზანი იყო ამა თუ იმ ენის ფორმალური აღწერა. ადრეული გრამატიკები იწერებოდა სახელმძღვანელოებად. ძველი მეცნიერული გრამატიკები (ლათინური, ბერძნული, არაბული.....) განკუთვნილი იყო შემსწავლელთათვის და ასეთ შემთხვევაში გლოსირების საკითხი არ იდგა, მაგრამ ეს საკითხი მამინვე დადგა დღის წესრიგში, როგორც კი გამოიკვეთა, რომ მომხმარებელი (მკვლევარი) არ იცნობს განსახილველი ენის მორფოლოგიას დეტალურად. მკვლევარს სჭირდება მზა ინფორმაცია ამა თუ იმ ენის კონკრეტული გრამატიკული მახასიათებლის შესახებ.

ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტთან 1836 წელს ჩნდება თანამედროვე გლოსირების ჩანასახები, ანუ მცდელობა იმისა, რომ დაეხმაროს მკვლევრებს მეორე ენის მნიშვნელობის მატარებელი ელემენტების იდენტიფიცირება მოახდინოს პირველი ენის მორფემებთან (მოგვიანებით, 1963 წელს გამოცემულ წიგნში აისახა გლოსირების ჰუმბოლტისეული მეთოდი, ე. წ. ნუმერაცია) (Humboldt 1836 [1963]:534). ფრანც ნიკოლაუს ფინკი 1909 წელს აქვეყნებს პუბლიკაციას, რომელშიც მოცემულია გლოსირების სტილის ილუსტრაცია თურქული ენის მასალაზე (Finck 1909). ლეონარდ ბლუმფილდის „ენაში“ („Language“)

ასევე უხვად არის მოცემული ამ ტიპის მაგალითები (Bloomfield 1933:278).

პირველი ტრაქტატი აღნიშნული საკითხის გარშემო ეკუთვნის ქრისტიან ლემანს (Lehmann 1982); მომდევნო პერიოდის ნაშრომების ავტორები არიან: Simons & Versaw 1988, Lehmann et al. 1994, Lieb & Drude 2000, Bickel et al. 2004. ამ საკითხზე ყველაზე სრული მსჯელობა მოცემულია ქრისტიან ლემანის ბოლოდროინდელ ნაშრომში, რომელშიც გათვალისწინებულია ყველა შემოსხენებული ავტორის ნააზრევი (Lehmann 2004). „ენის აღწერის“ „კორპუსზე დაფუძნებული“ მეთოდი შეიძლება ჩაითვალოს სტრუქტურული ლინგვისტიკის დესკრიფციული მეთოდის გაგრძელებად და შემდგომ განვითარებად“ (ლოლაძე 2008)¹.

მეგრული სიტყვა-ფორმების / ტექსტების განმარტება (გლოსირება) საერთაშორისო სტანდარტით (საკითხის მიმოხილვა/ შესწავლის ცდა).

Armaz-ის პროექტის ფარგლებში (კოორდინატორები ი. გაპერტი, მ. თანდაშვილი, მაინის ფრანკფურტი) მოცემულია ქართველური ენების, მათ შორის მეგრულის, ტექსტები. მონაცემთა ბაზაში განთავსებულია ყველა გამოცემული მეგრული ტექსტი, რომლებიც მოიცავენ ზუგდიდურ-სამურზაყანულ და სენაკურ დიალექტურ მასალას ჟანრული სახესხვაობით. გლოსირებულია არსებითი სახელი და ზმნა რამდენიმე ძირითადი მორფოლოგიური კატეგორიის მიხედვით; ესენია: ბრუნვა, რიცხვი, დრო (ანმყო, წყვეტილი). აღნიშნული ბაზა ფუნქციონირებს შუბოქსის პროგრამის ფარგლებში (<http://www.Uni-frankfurt.de/armazi/>)

საცდელი პროექტი „კავკასიური ენების მონაცემთა ბაზა“

1. გლოსმატიკა, როგორც ლინგვისტური თეორია, სტრუქტურალიზმის ყველაზე თანმიმდევრულ გამოვლინებად ითვლება დასავლეთევროპულ ენათმეცნიერებაში. გადამუშავდა [გასული საუკუნის] 30-50-იან წლებში ლ.იელმსლევისა და ხ. ულდალის, აგრეთვე (ნაწილობრივ) კოპენჰაგენის ლინგვისტური წრის სხვა წევრების მიერ (დანვრ. მსჯელობა ამ თეორიის შესახებ იხ. JIČ, 1990, 107-108).

ლუნდის უნივერსიტეტის (შვეიცარია) ენათმეცნიერების ინსტიტუტში განხორციელდა და მიზნად ისახავდა ოთხ ენაში, მათ შორის მეგრულში, შექმნილიყო მორფოლოგიური კატეგორიების მომცველი გლოსირების სისტემა. ბაზა შექმნილია მცირე მოცულობის მასალაზე – სულ დაახლოებით ექვსასი წინადადებაა წარმოდგენილი. მეგრული მასალა აღებულია გამოქვეყნებული სტატიებიდან, ჩანერილია მხოლოდ ლათინური ტრანსლიტერაციითა და ორმაგი გლოსირების წესით. ერთი მხრივ, განმარტებულია თითოეული მორფემა, მეორე მხრივ, აღნიშნულია ის გრამატიკული კატეგორიები, რომლებიც მთლიანად სიტყვაფორმით არის გამოხატული. მაგალითად, ზმნური ფორმა *შეჭამა* დაშლილია ასე:

შე	ჭამ	ა
ზმნისწინი	ძირი	III სუბიექტური პირის ნიშანი

S3მხ.03მხ.ჭამა.წყვეტილი

ორმაგი ანალიზი მომხმარებელს საშუალებას აძლევს ეძიოს მასალა როგორც მორფემების, ასევე გრამატიკული კატეგორიების მიხედვითაც (ვამლინგი და სხვ. 2009).

1. მონაცემთა ბაზის სტრუქტურირების საკითხი

1.1. საექსპედიციო მონაცემთა ბაზა. 2006 წლიდან 2011 წლის ჩათვლით მიმდინარე ორივე პროექტი ითვალისწინებდა ლინგვისტურ ექსპედიციას სამეგრელოში. 2007-2011 წლებში მოპოვებული მასალა მოიცავს სამეგრელოს ყველა არეალს და წარმოდგენილია 147 ინფორმატორით. მთლიანი ქრონომეტრაჟი თითქმის 103 საათია. მასალა ჟანრული მრავალფეროვნებით გამოირჩევა: პროზაული და პოეტური ტექსტები, დიალოგები, ანდაზები, გამოცანები. ყველა ეს ტექსტი გაშიფრულია, ახლავს ქართული ვერსია და არსებობს ფაილების სახით. ეს არის თანამედროვე მეგრული მეტყველების ამსახველი დოკუმენტირებული ბაზა, რომელიც განთავსდება ინტერნეტმისამართზე: <http://www.klr.ge>.

გლოსირებული მონაცემთა ბაზა. მონაცემთა ბაზის სტრუქტურა და ენობრივი მასალის საანოტაციო პარამეტრების პრინციპები მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს მასალის ეფექტურად გამოყენების შესაძლებლობას. ექსპედიციების შედეგად დაგროვილი მასალის გლოსირება, ცხადია, ერთი პროექტის ფარგლებში შეუძლებელია. თანაც, დაცული რომ ყოფილიყო ქრონოლოგიის პრინციპი, საანოტაციოდ შეირჩა გამოცემული მეგრული ტექსტები კილოური სისრულის, თემატური და ჟანრობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნებით; კერძოდ, ალ. ცაგარლისა და ი. ყიფშიძის ყველა ტექსტი, შერჩევითაა: მ. ხუბუას ტექსტები, ტ. გუდავას მეგრული პოეზიის ნიმუშები, ქართული ხალხური სიტყვიერების (მეგრული ტექსტების) II ტომიდან (კ. დანელია, ა. ცანავა) გამოცანები, ანდაზები, შელოცვები.

წინასწარ შერჩეულ მეგრულ ტექსტებს ცალ-ცალკე ენიჭებათ პირობითი კოდი¹, რომელიც აერთიანებს აბრევიატურას შემდეგი მონაცემებით: *ტექსტის გამოცემა, ტექსტისთვის*

1. ბაზაში განთავსებული გლოსირებული მეგრული ტექსტების კოდი გამოცემების მიხედვით: ალ. ცაგარლისა – A, ი. ყიფშიძისა – B, მ. ხუბუასი – C, ტ. გუდავასი – D, კ. დანელია, ა. ცანავასი – E.

ბაზაში მინიჭებული რიგითი ნომერი, ტექსტის გამომცემლის გვარის ინიციალი და ტექსტის ნომერი გამოცემაში. მაგალითისთვის, ერთ-ერთი აბრევიატურის ჩანაწერი ასეთია – B.5.Q.V და შემდეგნაირად იშიფრება: კოდის პირველი ნაწილი B.5 ნიშნავს ი. ყიფშიძის ქრესტომათიის გამოცემას (B) და ჩვენ მიერ ტექსტისთვის მინიჭებულ რიგით ნომერს (5); მეორე ნაწილი - Q.V. ტექსტის გამომცემლის (ი. ყიფშიძის) გვარის ინიციალს (Q) და საკუთრივ გამომცემაში ტექსტის ნომერს (V). საკუთრივ აბრევიატურის ან აბრევიატურის ქვევით მოცემული ბმულის, „განმარტება“, გააქტიურებისას გამოდის დამხმარე ფანჯარა და შეიცავს გლოსირებული ტექსტების არაენობრივ მახასიათებლებს; ესენია: *ექსტრალინგვისტური* (ცნობები ტექსტის მომპოვებლის, ავტორის, მასალის ჩანერის დროისა და ადგილის, მთქმელის ასაკის შესახებ და ა.შ.); *გეოლინგვისტური* (ცნობები რაიონის, სოფლის, კილოს, კილოკავის შესახებ); *ტიპოლოგიურ-თემატური* (ტექსტის ტიპი, ჟანრი, თემა და ა. შ.); არაენობრივ მახასიათებელთა ნუსხას დაემატება ცნობები იმ გამოცემის/გამოცემების შესახებ, რომელშიც/რომლებშიც ესა თუ ის ტექსტი თავიდანვე იყო მოცემული ან გადაბეჭდილია).

ტექსტი დაყოფილია წინადადებებად, რომელთაც ენიჭებათ სპეციალური ინდექსი: 1,2,3.... თუკი წინადადება მოცულობით დიდია, მაშინ იყოფა ნაწილებად (ძირითადად ორად ან სამად, ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება მეტადაც). ნაწილებად დაყოფისას წინადადების ინდექსი არ იცვლება, ნაწილები ზუსტდება სპეციალური სიმბოლოებით: a, b, c...და ინდექსის საბოლოო სახე ასეთია: 1a, 1b, 1c.

პროგრამის მენიუში წარმოდგენილია კომპონენტები. თითოეული მათგანი წარმოადგენს ბმულს, რომლის გააქტიურებისას გამოდის ფანჯარა შესაბამისი ინფორმაციით:

- **მეგრული ტექსტების სარჩევი** (მოცემულია გლოსირებული მეგრული ტექსტების ჩამონათვალი და გაშიფრულია აბრე-

ვიატურები)

- **გლოსირების საერთაშორისო სტანდარტი** (ინფორმაცია საყრდენი საერთაშორისო სტანდარტის შესახებ)¹;
- **შემოკლებათა განმარტებები** (აქ ნაგულისხმევია მორფემათა შესაბამისი გლოსების განმარტება; მაგ., NOM=Nominative);
- **სიმბოლოთა განმარტებები** (გლოსირების ჩასანერად გამოყენებული სიმბოლოების განმარტება).

საკუთრივ მეგრული ტექსტი მუშავდება საანოტაციო ერთეულებად შერჩეული შემდეგი პარამეტრების მიხედვით:

- წინადადების ჩანაწერი
- მორფემებად დაშლილი მიმდევრობები
- მორფემის შესაბამისი გლოსები
- მეტყველების ნაწილების მიხედვით ანოტირებული ჩანაწერი
- ქართული თარგმანი (ანბანური ჩანაწერით)
- ინგლისური თარგმანი

მორფემებად დაშლილი მიმდევრობები ჩანერილია საერთაშორისო სტანდარტით მიღებული სიმბოლოების მიხედვით. ჩვენს მონაცემთა ბაზაში გამოყენებულია რამდენიმე:

- > < (კონფიქსი)
- < > (ინფიქსი)
- = (კლიტიკა)
- – (მორფემათა საზღვარი)
- . (გრამატიკული კატეგორიის საზღვარი)

1. ლაიფციგის გლოსირების წესები შემუშავებულია ლაიფციგის მაქს პლანკის ინსტიტუტისა (ბ. კომრი, მ. ჰესპელმათი) და ლაიფციგის უნივერსიტეტის (ბ. ბიკელი) მიერ. ეს სტანდარტი ასევე მიღებულია Eurotyp-ში, რომელიც ტრანსკრიფციების შესახებ ინსტრუქციებს მომხმარებლისათვის მოსახერხებელ ფორმატში წარმოადგენს. აბრევიატურების ჩამონათვალში Eurotyp-სა და DO-BES-ში მოცემული აბრევიატურების მცირე ნაწილია შეტანილი. დოკუმენტი ხელმისაწვდომია შემდეგ ვებგვერდზე: <http://www.eva.mpg.de/lingua/files/morpheme.html>.

- : (ფორმისა და ფუნქციის შეთანადება/შეხამება).
- + (მორფემის/მორფემების მიერთება ფუძესთან)¹

1.2. გლოსირების პრინციპთა განსაზღვრისათვის

ტექსტების მორფოლოგიური ანოტირება ანუ გლოსირება გულისხმობს სიტყვაფორმის დახასიათებას მორფოლოგიური კატეგორიების მიხედვით. მორფემული სეგმენტაცია და სეგმენტის გლოსირება საერთაშორისო სტანდარტის შესაბამისად მოითხოვს როგორც გრამატიკის თეორიული საკითხების ცოდნას, ასევე საერთაშორისო სტანდარტების ფლობასაც. მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური სეგმენტაცია ხდება სინქრონიულად. მუშაობის დროს ვითვალისწინებთ დიაქრონიულ ვითარებას და აღვადგენთ ამოსავალ ფორმას (იგივე ეტიმოლოგიურ ხაზს).

2. მორფემათა ჯგუფები

მეგრულში გამოიყოფა აფიქსურ მორფემათა ოთხი სახე: *პრეფიქსი, სუფიქსი, ინფიქსი, კონფიქსი*. აღნიშნული დასახელებები სახელურ თუ ზმნურ სტრუქტურაში მორფემის ადგილზე მიუთითებს. ფუნქციური თვალსაზრისით კი მორფემათა ორ ჯგუფად, *ლექსიკური (დერივაციული)* და *გრამატიკული (რელატიური)*, დაყოფა ყველაზე გავრცელებულია (კარტოზია და სხვ., 2010, 101)².

1. *ლექსიკური (დერივაციული)* მნიშვნელობის მორფემები აერთიანებს ძირეულ და ლექსიკური მნიშვნელობის

1. ფუძესთან პლუსით მიერთებულ მორფემას გლოსა არ ენიჭება.

2. გამოყოფენ მორფემათა მესამე ტიპსაც, რომელიც ერთდროულად, ლექსიკური და გრამატიკული მნიშვნელობების გამო, კვალიფიცირებულია *ლექსიკურ-გრამატიკულ* მორფემებად. დანვრილებით იხ. დამენია 1982, 26.

მანარმოებელ, წარმომქმნელ აფიქსებს. სემანტიკური თვალსაზრისით დერივაციული აფიქსები მეგრულში თორმეტ სხვადასხვა ჯგუფს ადგენენ (კარტოზია და სხვ., 2010, 101);

2. **გრამატიკული (რელატიური)** მორფემების ფუნქციაა განსაზღვროს გრამატიკული მიმართებები ფრაზაში; სახელის სტრუქტურაში ეს იქნება ბრუნვისა და რიცხვის ნიშანი; ქცევის, გვარის, კონტაქტის / კაუზატივის მორფემები, ზმნისნიშები და ნანილაკები, გეზის, ორიენტაციის, ასპექტის ამსახველი ფორმალური ნიშნები, პირის, პარადიგმის || მწკრივის ნიშნები (კავშირებითები, პირობითები, აორისტი, **ნო-ე** პრეფიქსიანი თურმეობითები), თემის ნიშნები.

ჩვენი გამოკვლევის თანახმად, ცალკე ჯგუფს ქმნიან:

1. **ფონეტიკური ჩანართები** (ეპენტეზა¹, ობლიგატი²), რომელთა გაჩენას ფონოლოგიური საფუძველი აქვს, მათ მორფოლოგიური ფუნქცია არ გააჩნიათ.

2. **მორფოსინტაქსური ელემენტები:** ნანილაკები, თანდებულები და კავშირ-ენკლიტიკები, რომლებიც სახელებსა და ზმნებთან, ცალკეულ შემთხვევებში, გაიაზრება მორფემებად (იხ. შესაბამისი ცხრილები დანართში).

დერივაციული აფიქსი მნიშვნელობის მცვლეელია და, ამდენად, წარმოქმნილი სახელი სემანტიკურად სხვა ფუძეა, მაშინ, როცა რელატიური მორფემების ფუნქციაა განსაზღვროს მიმართებები ფრაზაში.

1. **ეპენტეზა** - ძვ. ბერძნ. Επεισεως – „ჩაჩრა“. ლინგვისტიკაში ფონემის ჩასმა ორ კონსონანტს შორის წარმოთქმისა და აღქმის გასაადვილებლად. ლათინური: sum-p-sit < sumsit “აღება, დაჭერა, შეგროვება”; ბერძნული: an-d-ros < anros “მამაკაცი”, გერმანული: eigent-lich < eigentlich “ნამდვილი”. ეპენტეზა ნააგავს ანაპტიქსს, რაც ნიშნავს ხმოვნის განვითარებას ორ კონსონანტს შორის. გერმანული: fün-e-f < fünf „ხუთი“. (Metzler-Lexikon Sprache, 2005 Helmut Glück (Ed.). Metzler, Stuttgart/ Weimar.) ეპენტეზას მოიხსენიებენ ასევე როგორც ჰიატუსის-ამრიდს: ამერიკა > „ამერიკული“ უნდა იყოს: amerika-isch, არადა გვაქვს: amirika-n-isch „ამერიკელი“, იმიტომ, რომ amerik[a-i]sch ჰიატუსი არ შედგეს (Hadumod Bußmann, Lexikon der Sprachwissenschaft, 2008. Kröner, Stuttgart).

2. ვიყენებთ თანხმობავანთამყარის მნიშვნელობით.

3. მორფემათა რანგობრივი სტრუქტურა

მორფემათა რანგობრივ სტრუქტურაზე მსჯელობისას ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს დერივაციული და რელატიური მორფემები, რადგან ისინი ფუნქციურად განსხვავებულია. დერივაციული ფუძე სემანტიკურად ახალი ფუძეა, რომელსაც მიმართებების დასადგენად დამატებით სჭირდება დართვა რელატიური ანუ სხვა ტიპის მორფემებისა, რომელთაც აქვთ გრამატიკული მნიშვნელობა და არა სემანტიკურად განსხვავებული, მნიშვნელობით ახალი ლექსემის წარმოქმნის ფუნქცია; თუ ძირეული მორფემა აღინიშნება R ნიშნით (ლათ. Radix „ძირი“), წარმოქმნილი ფუძის ჩასაწერად შემოღებულია განსხვავებული \bar{R} აღნიშვნა, რაც ნიშნავს, რომ ძირეული მორფემა წარმოქმნილია, დაგრძელებულია ოდენ ლექსიკური მნიშვნელობის მქონე აფიქსებით (დამენია 1982, 26; 45):

ფუძე = ძირეული მორფემა (R)

ან

ფუძე = ძირეული მორფემა + დერივაციული მორფემა (\bar{R}).

მაშასადამე, ფუძეთა მორფოლოგიური სეგმენტირებისა და შესაბამისი გლოსირების დროს რელევანტურია ახალი მნიშვნელობის ფუძე და არა ძირისეული მორფემა:

შდრ.:

(1) ქა-Ø

რქა-(NOM.SG)

ქა-ქ

რქა-ERG. SG

(2) ქალამ-ი

რქიანი- NOM.SG

ქალამ-ქ

რქიანი-ERG. SG

(3)	კორ-ი
კაცი-NOM.SG	კორ-ქ
კაცი-ERG. SG
(4)	კოჩანა-Ø
კაცობა-(NOM.SG)	კოჩანა-ქ
კაცობა-ERG. SG
(5)	კოჩანიერ-ი
კაცური- NOM.SG	კოჩანიერ-ქ
კაცური-ERG. SG

დასკვნა: ვინაიდან დერივაცია (ფუძის წარმოქმნა) და კანკ-ლელობა (მიმოხრა) სხვადასხვა ტიპის მოვლენებია, რანგობრივ სტრუქტურაზე მსჯელობისას შესაბამისი აფიქსებიც უნდა გაიმიჯნოს¹.

3.1. სახელური მორფემების რანგობრივი სტრუქტურა

მეგრულში მორფემები განლაგებულია ფუძის წინ და მომდევნოდ რანგების შესაბამისად. სახელური მორფემები მხოლოდ სუფიქსებია, ზმნური კი შეიძლება იყოს პრეფიქსული, სუფიქსური, ინფიქსური და კონფიქსური. ამდენად, მეგრული ენის ზმნური სტრუქტურა გაცილებით რთულია, ვიდრე სახელისა.

მეგრულში სახელის მორფოლოგიური რანჟირებისას მორფემები განლაგდება მხოლოდ ფუძიდან მარჯვნივ, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ ენაში სახელს დართული მორფოლოგიური სემანტები მხოლოდ სუფიქსური მორფემებია. კონკრეტულად: ბრუნვისა და რიცხვის აღმნიშვნელი მარკერები, ფონეტიკური ჩანართები (თანხმოვანთგამყარი -ი მხოლობითის ფუძეში, ხმოვანთგამყარი -ლ - მრავლობითში), თანდებულები, ნანილაკები, მავრცობი ხმოვნები:

1. შდრ. კარტოზია და სხვ., 2010, 102-103.

(1)	კოჩ-ი კაცი- NOM.SG	ქა-Ø რქა-NOM.SG
(2)	კოჩ-ევ-ი კაცი-PL-NOM	ქა-ლ-ევ-ი რქა-EP-PL- NOM
(3)	კოჩ-ევ-ს-ი კაცი-PL-DAT-EV	ქა-ლ-ევ-ს-ი რქა-EP-PL-DAT-EV
(4)	კოჩ-ევ-ს-ი-თი კაცი-PL-DAT-OBL-PTC	ქა-ლ-ევ-ს-ი-თი რქა- EP-PL-DAT-OBL-PTC

სახელებში მორფემათა რანგობრივი განლაგების ყველაზე გრძელ მიმდევრობას ასეთი სახე აქვს: R-I-II-III-IV-V-VI-VII;¹ თუმცა ეს სინტაგმატური განლაგება გარკვეული წესების შესაბამისად იზღუდება. ამავე დროს, ერთდროულად რეალიზებად მორფემათა რიცხვი შვიდიც შეიძლება იყოს. ერთ რანგში გაერთიანებული მორფემები ერთმანეთთან დამატებითი დისტრიბუციის მიმართებაშია².

სახელური სუფიქსები რანგების მიხედვით ასე ნაწილდება:

I. **ფონეტიკური ჩანართების რიგი:** თანხმოვანთგამყარი (/ობლიგატი / ანაპტიქსი) **-ი (OBL)**; ხმოვანთგამყარი (|| ეპენ-თეზა) **-ლ (EP)**;

II. რიცხვის მარკერი **(-ევ || -ემ || -ენ) (PL)**;

III. ბრუნვის მარკერი **(-ი, -ქ, -ს, -იშ/-შ || -იში/-ში, -იშა/ -შა,**

1. სქემა ზოგადად აღწერს მორფემათა განლაგებას. ცხადია, ყველა მორფემის რეალიზება ერთ მიმდევრობაში შეუძლებელია, აღნიშნული მხოლოდ პოსტულირებული სამუშაო სქემაა.

2. სახელთა რანგობრივი სტრუქტურის აგებისას სიახლეს ნარმოადგენს უკანასკნელ პერიოდში განხორციელებული კვლევის (კარტოზია და სხვ. 2010) საფუძველზე ორი ახალი მორფემული ელემენტის სეგმენტირება და მისი ჩართვა რანგობრივ სტრუქტურაში. იგულისხმება თანხმოვანთგამყარი **-ი** - სახელთა ბრუნებისას არაკანონიკურ კომპლექსთა სუპერაციისთვის ჩართული ობლიგატი და ხმოვანთგამყარი **-ლ**, რომელიც მეგრულის მრავლობითი რიცხვის 28 სახელურ ფუძეში ჩნდება ჰიატუსის ასაცილებლად.

-იმე/-შე, -იმოთ/-შოთ; -ით || -თი; -თ || -ო);

IV. მავრცობი ხმოვანი (-ი, -უ, -ე) (EV); თანდებული (-ხ || -ხი „მდე“, -ნი „თვის“, -წკალა / -წკელა / -წკუმა „-თან“, -ჯგურა/ გურა „მსგავსი“...) (PP);

V. ნაწილაკი -თ(ი) „ც“ (PTC);

VI. ნაწილაკი -ა¹ „ო“ (PTC:ISM);

VII. ნაწილაკი -ო² „ო“ (QPTC).

ერთი რანგის მორფემები შეუთავსებელია ერთმანეთთან სინტაგმატურად, რომელიმე რანგის მორფემის გამოტოვები-სას რანგობრივი თანმიმდევრობა არ ირღვევა.

(1) ტორონჯ-ი-ქ-გ=თი=ა=ო

მტრედი-OBL-ERG-EV=PTC=PTC:ISM=QPTC

R- I-III-IV=V=VI=VII

(2) ჯიმა-ლ-ეფ-ი-წკუმა=თი=ა=ო

ძმა-EP-PL-GEN-PP=PTC=PTC:ISM=QPTC

R-I-II-III-IV=V=VI=VII

თუკი მორფემათა საზღვარზე არაკანონიკური კომპლექსე-ბი იქმნება, ენა მიმართავს მათი დაძლევის რამდენიმე გზას.³

მაშასადამე, სახელთა რანგობრივი სტრუქტურის აგები-სას გათვალისწინებულია ორი ახალი მორფემული ელემენტის ჩართვა, ტრადიციულ თვალსაზრისთან ერთად ჩამოყალიბე-ბულია ახალი თვალსაზრისებიც, კერძოდ, ნაჩვენებია მეგრუ-ლისათვის დამახასიათებელი სახელის ფუძის თავისებურებანი.⁴

1. სხვათა სიტყვის ნაწილაკი, ქართული -ო¹ს ბადალი.

2. ძველი ქართულის კითხვითი -ა ნაწილაკის ბადალი: ხარ-ა? არს-ა? კითხვის ან ჩაკითხვის ფუნქცია აქვს მეგრულში.

3. აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობა ვრცლად იხ. კარტოზია და სხვ., 2010, 115; არაკანონიკურ კომპლექსთა დაძლევის გლოსირებული ჩანაწერი მოცემულია ამავე მონოგრაფიაში გვ.: 39

4. დანერილებითი მსჯელობა იხ. კარტოზია და სხვ., 2010, 105-109; 114-120;

3.2. ზმნური მორფემების რანგობრივი სტრუქტურა.

მეგრულში ზმნური მორფემები განლაგებულია ფუძის მარჯვნივ, მარცხნივ ან ჩაერთვის ფუძეს. ამდენად, ისინი არა მხოლოდ პრეფიქსები და სუფიქსებია, არამედ ინფიქსები და კონფიქსებიც. კონფიქსის პრეფიქსული და სუფიქსური მორფემები ზმნის რანგობრივი სტრუქტურის აგებისას ცალ-ცალკე განიხილება, თუმცა გლოსირებული ჩანაწერისას აღინიშნება ერთი და იმავე გლოსითა და რიგითი ნომრით ისე, რომ კონფიქსურ მონაცემად წარმოჩნდეს.

ზმნური პრეფიქსული მორფემების რანჟირების ზოგადი სქემა ასეთია: V-IV-III-II-I-R. მორფემათა მაქსიმალური სიგრძე ხუთით განისაზღვრება:

I — ფუძესთან ყველაზე ახლოს მდგომი მაქცევარი პრეფიქსები: **ა, ე, ი, ო, უ**, რომლებიც ფუნქციურად განსხვავებული ელემენტებია: ვერსიის ნიშნები (SV, OV, NV), ვნებითი გვარის (PASS), საზედაო სიტუაციის აღმნიშვნელი პრეფიქსები (SMR), კაუზატივისა (CAUS1) და პოტენციალისის (POT1) მანარმოებელი კონფიქსის პრეფიქსული ელემენტები;

II — პირველი და მეორე პირის აღმნიშვნელი მარკერები (S1¹; O1,O2);

III - მეოთხე სერიის მწკრივთა მანარმოებელი **ნო- ე** კონფიქსის **ნო-** პრეფიქსული ელემენტი (RES1), რომელიც ყოველთვის პირის ნიშნის წინ დგას; ანმყოს ფუძეში მის ადგილს იკავებს ანმყოს ჯგუფის გამომხატველი **თმV-|| მV-** ელემენტი (PTC: PRS).

IV — მარტივი და რთული ზმნისნიშნების რანგი.

მარტივი: **ა-, ე-, გა-, გე-, გო-, და-, დო-, მე- (|| მი-), მო-, შე-, ნა-**.

რთული: **ა-თო-, ა-კო-, ა-ლა-, ა-შა-, ა-ნო-, გა-თო-, გა-კო-,**

1. ზოგადად, S2 ზმნური ფორმა პიროვან პარადიგმაში უნიშნოდ არის წარმოდგენილი. მას მხოლოდ გარკვეულ მორფოლოგიურ პოზიციებში ენიჭება შესაბამისი გლოსა და ჩაინერება მრგვალ ფრჩხილებში: (S2); დანვრილებით იხ. გვ. 45-46

გა-მა-, გა-ნო-, მი-ნო-, მი-თო-, მი-ლა-, მი-შა-, მი-წო-, მი-კო-, მი-და-, გი-ნო-, გი-თო-, გი-ლა-, გი-შა-, გი-წო-, გი-კო- და ა. შ. მათი ფონეტიკური ვარიანტების ჩათვლით¹.

V — ნაწილაკები (ვა-, ქო-, გა-²), რომლებიც პროკლიტიკები (PPTC=, NPTC=).

მაშასადამე, პრეფიქსულ მორფემათა მიმდევრობას ზმნის ძირამდე ასეთი სახე აქვს:

V	IV		III	II	I	R
	a	b				
	ა-	შა-				
	ა-	თო-				
	ა-	ლა-				
	ა-	წო-				
	მი-	წო-				
	მი-	კო-				
ვა-	მი-	და-		-ე-	-ა-	
	მი-	ლა-				
გა-	მი-	შა-	[თმV-]	-მ-	-ი-	
	გი-	წო-				
ქო-	გი-	კო-		-გ-	-ო-	
	გი-	წო-				
	გი-	თო-				
	გი-	შა-				
	დი-	ლა-				
	დი-	შა-				
	დი-	წო-				
	დი-	კო-				
	დი-	წო-				

1. რთული პრეფერბები შედგება ორი კომპონენტისაგან, ქვემოთ მოცემულ სქემაში ნარმოდგენილია a და b რიგები: a რიგი - რთული პრეფერბების შემადგენელი მარტივი ელემენტებია, b რიგი - ლოკალურ მიმართებათა გამომხატველი ნაწილაკები, რომლებიც მარტივ პრეფერბებთან ერთად ქმნიან რთულ პრეფერბებს და ცალკე ან ერთმანეთთან წყვილში არასოდეს გამოიყენებიან (გუდავა, გამყრელიძე 2000, 188, 190; კარტოზია და სხვ., 2010, 198).

2. ე. ნ. „ზერთული“ ელემენტის სტრუქტურაში შემავალ გა-/გე- ნაწილაკს ამ ეტაპზე არ გამოვყოფთ, თუმცა ვიზიარებთ იმ აზრს, რომ ის არ ქმნის ზერთულ ზმნისწინს და მას აქვს მასაპექტებელი ფუნქცია.

ერთი რანგის მორფემები სინტაგმატურად შეუთავსებელია ერთმანეთთან, ანუ ერთი რანგიდან რამდენიმე ელემენტის აღება არ ხდება. მიმდევრობის მაქსიმალური სიგრძე შედგება ხუთი ელემენტისგან¹. ნებისმიერი რანგის მორფემის ამოღება პრეფიქსთა ჯაჭვიდან იწვევს სხვადასხვა რანგის მორფემათა უშუალო კონტაქტირებას. ერთადერთი შეზღუდვა ედება III რანგის [თ]მV- მორფემას, რომელიც შეკრულია IV რანგის მორფემასთან, ანუ ის ამოვარდება ავტომატურად, თუ მიმდევრობაში IV რანგის მორფემა არ გვაქვს; თუმცა III რანგის მორფემის ამოღება არ იწვევს IV რანგის მორფემის გაქრობას (გუდავა, გამყრელიძე 2000, 190; 1981); ამასთან, ზმნური პრეფიქსების სინტაგმატურ ჯაჭვში რთული ფონოლოგიური პროცესები მიმდინარეობს, რის გამოც ხშირად ამოსავალი მორფემა რედუცირებულიად ან შეცვლილი ხმოვნითი ელემენტით წარმოგვიდგება:

	V	IV	III	II	I	R	Suffix
ვამნმგადვინე	ვა-	მ+ნ-	მ-	გ-	ა-	ღვ-	-ინ-ე
	*ვა-	მი+ნო-	მო-	გ-	ა-	ღვ-	-ინ-ე
	NPTC	PRV	PTC:PRS	O2	NV		
გაინოილუ	გა-	ი+ნო	-	∅-	ი-	ღ-	-უ
	*გა-	გი+ნო-	-	გ-	ი-	ღ-	-უ
	PTC	PRV	PTC:PRS	O2	OV		
ქიმლუდვანს	ქი-	მ+ლ-	-	-	უ-	ღვ-	-ან-ს
	*ქი-	მი+ლა	-	-	უ-	ღვ-	-ან-ს
	PPTC	PRV	-	-	OV		
ვეთმუსო-ფუნს	ვე-	ე-	თმ-	-	უ-	სოფ-	-უნ-ს
	*ვა-	ე-	თმე-	-	უ-	სოფ-	-უნ-ს
	PPTC	PRV	PTC:PRS	-	OV		

1. თუკი ვა- და ქი- ნაწილაკები სიტყვის ანლაუტში ერთად არის წარმოდგენილი "ვა- ელემენტი უნდა განვიხილოთ როგორც დამოუკიდებელი სიტყვა, უარყოფის ნაწილაკი, რომელიც არ წარმოადგენს პრეფიქსულ მორფემას და არ შედის პრეფიქსთა ჯაჭვში" (გუდავა/გამყრელიძე 1981, 239).

მეგრულში ზმნური ძირიდან მარჯვნივ შეძლება განლაგდეს თორმეტი მორფემა ანუ სუფიქსი. რანგობრივი თეორიის მიხედვით, ყველას ერთდროული რეალიზება დაუშვებელია; ერთი რანგის მორფემები გამორიცხავენ ურთიერთს, რაც იმას ნიშნავს, რომ „სტრუქტურაში ერთი რანგის ორი მორფი დაუშვებელია, რადგან მიმდევრობაში ისინი აღმოჩნდებოდნენ სხვადასხვა რანგში იმის გამო, რომ ორიდან ერთ-ერთი იქნებოდა მომდევნო. ბუნებრივია, სხვადასხვა რანგში აღმოჩენილ მორფემებს ერთი რანგის კვალიფიკაცია არ ეძლევათ“ (დამენია 1982, 47). ერთდროულად რეალიზებული სუფიქსური ელემენტი მაქსიმუმ შეიძლება იყოს ხუთი, თუ არ არის მოსალოდნელი მათი მოდალური ელემენტებით გართულება.

ზოგადი სქემა ასეთია:

R -I-II-III-IV-V-[VI-VII-VIII-IX-X-XI-XII]¹

მეგრულში, ქართულის მსგავსად, ზმნურ სუფიქსთა რანგობრივი სტრუქტურის ანალიზისას თავს იჩენს ორთემის-ნიშნიან ზმნურ სტრუქტურათა საკითხი, მათი სეგმენტაცია, კვალიფიკაცია და რანგის განსაზღვრა².

მაგალითისთვის: ო-ტყობ-ინ-უან-ს („მალავს“) სტრუქტურისთვის ორჯერ უნდა ჩაინეროს თემის ნიშანი, თუ ეტიმოლოგიურ ვითარებას გავითვალისწინებთ: *NV-მალვა-THM-THM-PRS.S3.SG, რაც რანგობრივი თეორიის მიხედვით დაუშვებელია.

1. VI-XII რანგის აფიქსები მოდალური ელემენტები (VII-VIII-IX; XI-XII) და ამ ელემენტებს შორის ფონოლოგიური შეუთავსებლობის დასაძლევად გაჩენილი ფონეტიკური ჩანართებია (VI - OBL, X - EP).
2. მ. დამენია ქართულისათვის ანალიზებს მიმდევრობაში ერთი რანგის მორფემების ორჯერ გამოყენების შემთხვევებს: შე-ვ-წუხებულ-ვ-არ ფორმაში პირველი სუბიექტური პირის ნიშნის ორჯერ გამოყენება ახსნილია ერთ-ერთის, კერძოდ, მეშველი ზმნისეული მორფემის, ფუნქციის შესუსტებით. შდრ., ძვ. ქართ. შეწუხებულ-ვ-არ (დამენია 1982, 47); ჩვენი აზრით და ზემოთყვანილ მსჯელობაზე დაყრდნობით, წინააღმდეგობრივია ერთი რანგის მორფემების ორჯერ გამოყენება; თუკი ერთის ფუნქცია შესუსტდება ან, შეიძლება დავაზუსტოთ, ანულირდება, მაშინ ჩნდება მეორე.

ლინგვისტურ ლიტერატურაში ქართული მასალის ანალიზის საფუძველზე მოცემულია საკითხის სხვადასხვაგვარი გადაწყვეტა:

1. **ა-კეთ-ებ-ინ-ებ-ს** ფორმაში წარმოდგენილი ორი **-ებ** სუფიქსი განსხვავებული ფუნქციისად ითვლება. პირველი **-ებ** ლექსიკური მნიშვნელობის მატარებელია ანუ ოდენ დერივაციული მორფემაა და ქმნის ახალ ლექსიკურ ერთეულს, ამიტომაც ის ფუძეში შემავალია (ამ შემთხვევაში **ფუძე** არ უდრის **ძირს**) (დამენია 1982, 48). ამდენად, გლოსირებულ ჩანაწერს ასეთი სახე ექნება:

ა-კეთ+ებ-ინ-ებ-ს

NV-კეთებ-CAUS-THM-PRS.S3.SG

2. სხვა თვალსაზრისებით, აქ წარმოდგენილია ფუნქციურად განსხვავებული ორი მორფემა:

ა) პირველი **-ებ** ჩათვლილია **თემატურ ნიშნად** (Thematic marker), ხოლო მეორეს ენიჭება **სერიის მარკერის** (Series marker) კვალიფიკაცია (Harris 2009, 402):

ა-კეთ-ებ-ინ-ებ-ს

NV-კეთ-THM-CAUS-SM -PRS.S3.SG

ბ) ორივე თემის ნიშანია. პირველი **თემატურ სუფიქსად** (Thematic suffix (TS)) იწოდება, ხოლო მეორე - **კაუზატიურ თემატურ სუფიქსად** (Causative thematic suffix), რადგან ის მხოლოდ კაუზატივებთან გვხვდება (Boeder 2005,22).

სამივე თვალსაზრისი, მათი ახსნის პრინციპიდან გამომდინარე, მისაღები ჩანს. მთავარია, რანგობრივ სტრუქტურაში ერთი და იმავე კვალიფიკაციის ორი ელემენტი სხვადასხვა რანგში არ გამოიყოს.

მართალია, მ. დამენია საგანგებოდ არ მსჯელობს განმეორებით **-ებ** თემის ნიშნის დართვის მიზეზზე, თუმცა ფორმობრივი ანალიზიდან ჩანს, რომ ორთემისნიშნის მიმდევრობები კაუზატივებია და ასეთ ფორმებში უალტერნატივოა -THM-CAUS-THM- მიმდევრობა. კაუზატივის საწარმოებლად ზმნა იღებს თემისნიშნის ფორმას. პირველი თემის ნიშნის ფუნ-

ქციაა ფორმის ლექსიკალიზება, განსხვავებით მეორე თემის ნიშნისგან, რომლის ფუნქციაა ფორმის გრამატიზება (resp. მორფოლოგიზაცია).

ა. ჰარისი, იმ პრინციპიდან გამომდინარე, რომ ზმნურ სუფიქსურ მორფემათა მიმდევრობაში ძირიდან მარჯვნივ უახლოესი თემის მარკერი უნდა იყოს, გამოყოფილ პირველ სემანტიკურ თემის ნიშნის კვალიფიკაციას ანიჭებს, ხოლო მეორე, გამონათქვამების პლანში დამთხვეული მორფემა, სხვა კატეგორიის მარკერად მიაჩნია და მის ფუნქციად სერიის გამოხატვას განსაზღვრავს; ამის საფუძველს კი აძლევს ის, რომ იგი ზმნურ ფორმას მთელ სერიაში გაჰყვება (Harris 2009, 402).

მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური სემანტიკისა და გლოსირების დროს ჩვენ არჩევანი პირველ თვალსაზრისზე შევჩერეთ, რომლის საფუძველზეც ზმნის ძირთან ყველაზე ახლოს მდგომი თემატური ნიშანი წარმოქმნილი ფუძის ელემენტად იქნა გააზრებული. საანალიზო ენაში ქართულიდან ნასესხები **-ებ**, მისი მეგრული შესატყვისი **-აფ**, ან **-უ** (<*-ოვ), **-ინ** სუფიქსები დაგრძელებულ, წარმოქმნილ ფუძეში შემავალად უნდა მივიჩნიოთ. ასევე ფუძეში შემავალად განვიხილავთ მეოთხე სერიის ფორმებში მიმღობის ოდინდელ მანარმოებელ **-უ**¹: **ნო-თას+აფ+უ-ე** „თესავს თურმე“.

ამდენად, მეგრულის ზმნური სუფიქსები რანგების მიხედვით შემდეგნაირად გადანაწილდება:

I. ვნებითი გვარის სუფიქსი (PASS): **-დ**;

კაუზატივის მანარმოებელი **ო-აფ** / **ა-აფ** კონფიქსის სუფიქსური ელემენტი **-აფ** (CAUS1);

II. თემატური ნიშანი ან მისი ნაშთი (THM): **-უნ**, **-უ**, **უ+ან**, **-ან**, **-ენ**;

მეოთხე სერიის მანარმოებელი **ნო-ე** კონფიქსის **-ე** < || ელე¹ სუფიქსური ელემენტი (RES1);

პოტენციალისის **ა-ე** კონფიქსის სუფიქსური ელემენტი **-ე** (POT1).

1. ზოგადად, ე < ელე გვხვდება III სერიაში ცალკეული გარდაუვალი ზმნის ფორმებში: მორდელე > მორდ-ეე > მორდ-ე „გაზრდილა“. ვრცელი მსჯელობისათვის იხ. კარტოზია და სხვ. 2010, 245-246.

- III. მავრცობი **-დ** — უწყვეტლის ნიშანი ანუ განგრძობითობის მანარმოებელი (IMP);
- IV. მწკრვის (|| პარადიგმის) ნიშნები (PM): **-ა, -ე, -ი**;
- V. მესამე სუბიექტური პირის ნიშნები (S3): **-ნ/-ო, -ს/-ც, -უ/-გ/-ო** ; პირველი და მეოთხე სერიის ფუძეებთან მხ. რ. I-სა და II პირში სუბიექტობის აღმნიშვნელი **-ქ** სუფიქსი (S1/S2.SG); S3 პირის მრავლობითობის აღმნიშვნელი მორფემები (PL): **-ან > -ა, -ნა(ნ), -ნ, -ეს / -ის**;
- VI. ემფატიკური ხმოვნები (EV): **-ი, -უ, -გ**;
- VII. პირობითების მარკერი, ზმნური წარმოშობის ნაწილაკი (COND): **-კო(ნ) || -ოკო(ნ)**.
- VIII. ობლიგატი - სავალდებულო ხმოვანი (OBL): **-ი**.
- IX. ენკლიტიკური ნაწილაკები (სხვათა სიტყვის ნაწილაკები **-ა¹ „-ო“, -შო „-თქო“ (=PTC:ISM)**; კითხვის / ჩაკითხვის **-ო (=QPTC)**).
- X. ნაწილაკი **-მაქი „-მეთქი“ (=PTC:ISM)²**; **-ვ** ხმოვანთგამყარი, რომელიც სხვათა სიტყვის **-ა** ნაწილაკის წინა პოზიციაში ჰინატუსის თავიდან აცილების მიზნით ჩნდება და ეპენტეზაა (EP);
- XI. ნაწილაკი **-ა (=PTC:ISM)³**.
- XII. კავშირ-ენკლიტიკები (**-ნი „რომ“ (=CONJ (that))**, **-და „თუ“ (=CONJ (if))**).

1. -ა ნაწილაკს რამდენიმე ფონეტიკური ვარიანტი მოეპოვება. მსჯელობა იხ. 82-84 გვერდზე.

2. ნაწილაკები ერთმანეთისაგან განსხვავებულია ფუნქციურად, პირთან მიმართების თვალსაზრისით. თუმცა გლოსაში პირისადმი მიმართების ასახვა საჭიროდ არ მივიჩნით და მისთვის მხოლოდ ზოგადი ჩანაწერი გამოვიყენეთ.

3. IX და XI რანგის **ა-** ნაწილაკები, რომლებიც **ვ-** ეპენტეზათა გამოიწვეული, ფუნქციურად განსხვავებული ოდენობები უნდა იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი მორფემათა სინტაგმატურ ჯაჭვში მიმდევრობით კი არ განლაგდებოდა, არამედ ერთმანეთის მონაცვლე ალომორფი იქნებოდა. შესაბამისად, მორფემათა არც სხვადასხვა რანგში გაერთიანდებოდა. ზოგადად, ტიპურია მიმდევრობა **-ა-ვ-ა**. მიუხედავად საკითხისადმი მიძღვნილი სპეციალური ნაშრომებისა, ფუნქციებს დამატებითი კვლევა სჭირდება.

სტრუქტურაში ყველა მორფემის ერთდროულად რეალიზება შეუძლებელია. რომელიმე რანგის მორფემის არარსებობისას ერთი ან რამდენიმე რანგით მომდევნო მორფემის დასმა წინა რანგის მორფემის წინ არ ხდება. VIII-IX-X-XI-XII რანგის ელემენტები შეიძლება დაერთოს ყველა ფუძეს, მხოლოდ მიმდევრობაში რანგობრივი სტრუქტურის დაცვით. VIII და X რანგის სუფიქსთა დართვა¹ (არსებობა ზმნურ სტრუქტურაში) დამოკიდებულია მომდევნო IX და XI რანგის სუფიქსთა დართვაზე.

მაგალითები:

- (1) დო-გ-ი-ჩინ-ან-თ-ი=ა=მაქ „დაგიბარებთო“
PRV-O2-OV-დაბარება.FUT-THM-PL-OBL=PTC:ISM=PTC:ISM
-R-II-V-[VIII=IX=X]
- (2) ვ-ო-ჭარ-აფ-უ+ან-ქ-ი=ა „ვანერინებო“
S1-CAUS1-წერა.PRS-CAUS1-THM-S1/S2.SG-OBL=PTC:ISM
-R-I-II-V-[VIII=IX]
- (3) ნო-წკირ+უ²-ე-ნ-ი=ა=მაქ
RES1-გაპობა(+*PRT)-RES1-S3.SG-OBL=PTC:ISM= PTC:ISM
-R-II-V-[VIII=IX=X]
- (4) დო-ი-ნგარ-უ-დ-ეს-კონ-ი=ა-ვ=ა (<*დო-გ-ი-ნგარ-უნ-დ-ეს-კონ-ი=ა-ვ=ა)
PRV-(O2)-OV-ტირილი.PST-THM-IMP-S3.PL-COND-OBL=PTC:ISM-EP=
PTC:ISM
-R-II-III-V-[VII-VIII=IX-X=XI]

1. გარდა -მაქ „მეთქი“ ნანილაკისა. დამატებით ამ საკითხზე მსჯელობა იხ. გვ. 80.
2. მეოთხე სერიამ საწარმოებლად აიღო ნო-უ კონფიქსიანი მიმღეობა. სინქრონიულ დონეზე მწკრივის მანარმოებელია ნო-ე კონფიქსი, -უ სუფიქსი კი დესემანტიზირებულია, ამიტომ პლუსით ვუერთებთ და ცალკე გლოსას არ ვანიჭებთ.

(5) გო-სქირ+აფ-ელ+ე-ნან-ი=ა (> გო-სქირ-აფ-ეე-ნან-ი=ა > გო-სქირ-აფ-ე-ნან-ი=ა)

PRV-შრობა.PRF-S3.PL-OBL=PTC:ISM
-Ř-II-V-[VIII=IX]

(6) ო-თას-აფ-უ+ან-დ-უ-კო

CAUS1-თესვა.PST- CAUS1-THM-IMP-S3.SG-COND
-R-I-II-III-V-[VII]

(7) ო-ტახ-აფ-უ+ან-დ-ეს-ი=ა-ვა

CAUS1-ტეხვა.PST-CAUS1-THM-IMP-S3.PL-OBL=PTC:ISM-EP= PTC:ISM
-R-I-II-III-V-[VIII=IX-X=XI]

(8) გო-სქირ+აფ-ე-დ-უ-კო

PRV-შრობა.PRF-IMP-S3.SG-COND
-Ř-II-III-V-[VII]

(9) ი-ნახ+უ-უ-ნ-ი=ა-ვა

PASS-რეცხვა-THM-S3.SG-OBL =PTC:ISM-EP= PTC:ISM
-Ř-I-V-[VIII=IX-X=XI]

(10) ვ-ო-დარაჯ+ებ-აფ-უ+ან-ქ-ი=ა-ვა

S1-CAUS1-დარაჯობა.FUT-CAUS1-THM-S1/S2.SG-OBL=PTC:ISM-EP=
PTC:ISM
-Ř-I-II-V-[VIII=IX-X=XI]

მაშასადამე, მეგრულში ზმნურ რანგობრივ სტრუქტურაში ძირითადია ხუთი სუფიქსური ელემენტი, ხოლო დანარჩენი - მოდალური ელემენტები, ნანილაკები და მათ შორის ჩართული ფონეტიკური ელემენტებია - ობლიგატი და ეპენტეზები.

3.3. ხმოვანთა ფუნქციური და ფორმალური გემინაცია

მეგრულისათვის პირველად შ. ბერიძემ გამოყო „გრძელი ხმოვნები“ და ისინი სათანადოდ გაფორმებული გრაფემებით

ნ, ნი, ნი, ნი ჩანერა თავის ტექსტებში (ბერიძე 1920, 19). სიგ-
რძის ნიშანი გამოიყენა მ. ხუბუამაც „მეგრული ტექსტების“
(ტფ.1937) გამოცემისას. აღსანიშნავია, რომ მეგრულში ხმოვ-
ანთა სიგრძე ფონოლოგიურად არარელევანტურია, ის „უდრის
ორ ხმოვანს და ცალკე ფონემას არ წარმოადგენს“ (გუდავა
1975, 361), განსხვავებით სვანურისაგან. ამიტომაც უფრო
მართებულად მიიჩნევა მათთვის ორმაგი ანუ გემინირებუ-
ლი ხმოვნების კვალიფიკაცია: ა. ცაგარლის, ი. ყიფშიძის, ტ.
გუდავასა და კ. დანელია / ა. ცანავას ტექსტებში ორმაგი
ხმოვნები მიმდევრობების სახითაა ჩანერილი: **აა, ეე, იი, უუ**

ორმაგ ხმოვანთა წარმოქმნას საფუძვლად უდევს:

- გრაფემულად ერთნაირად გამოხატულ ფუნქციურ ელ-
ემენტთა თავმოყრა, რაც ხშირად შედეგია ამოსავალ მორ-
ფემათა ფონოლოგიური ტრანსფორმაციისა. ასეთ შემთხ-
ვევას ჩვენ ვუწოდებთ **ფუნქციურ გემინაციას**, რომელიც
მორფოლოგიურადაა შეპირობებული;
- ყველა სხვა შემთხვევა, როცა გემინაციისათვის მორფო-
ლოგიური საფუძველი არ არსებობს, უბრალოდ **ფორმ-
ალურია**.

საგულისხმოა, რომ ფუნქციური გემინაციის შემთხვევაშიც
კი ზუგდიდურ-სამურზაყანული გემინირებულ ხმოვანთა გა-
მარტივებისკენ ისწრაფვის, მაშინ, როცა სენაკურ-მარტვილურ-
ში ფუნქციური გემინაცია მკაცრად შენარჩუნებულია და მეტიც,
ფორმალური გემინაციისკენ ტენდენცია იკვეთება იქ, სადაც ეს
მორფოლოგიურად მოსალოდნელი არ არის. აღნიშნული მოვ-
ლენა, უდავოდ, ფუნქციური გემინაციის ანალოგიის შედეგია.

გემინირებული ხმოვნები ფიქსირდება ძირიდან მარჯვნივ
სახელსა და ზმნაში, მარცხნივ - ზმნაში. სახელებში გემინაციას
ფუნქციური საფუძველი არა აქვს, ის არ არის მორფოლოგიუ-
რად შეპირობებული, ამიტომაც ფორმალურია.

(1) ვე:

ა+ი: მცესი < *მაისი, ნეერი < *ნაირი (Кипшидзе 1914, 08);
 ავ+ი: ამბეე < *ამბაი < *ამბავი, ნათესეე < *ნათესაი <
 *ნათესავი, ხვეე < *ხვაი < *ხვაფი, ჭვეე < *ჭვაი < *ჭვა-
 ვი (Кипшидзе 1914, 010-011);
 ავ+უ: გათეება < *გათაება < *გათავეება (Кипшидзе 1914, 08);

(2) იი:

ივ+ი: რქვი+ი < *ქვრივი, დი+ი < დეი < *დევი, პატი+ი < *პა-
 ტივი (Кипшидзе 1914, 08)

ივ+უ > უე || იი: შიიბა < *შუება < *შოვება

(3) უუ:

ო+უ: ჩხუუ < *ჩხოუ (Кипшидзе 1914, 011)

(4) აა:

ი+ა: ქანა < ქიანა < *ქიჯანა

ზმნებში გემინირებული ხმოვნები სხვადასხვა გზით მი-
 იღება:

(1) აა:

ა+ა: ვა=ა-ჭკომ-ე
 NPTC=POT1-ჭამა-POT1-(PRS.S3.SG)

ა+ო: ვა=ა-კო-ნ-ო < *ვა=ო-კო-ნ=ო
 NPTC=NV-კეთება-S3.SG=QPTC

ო+ა: ქა=ა-კეთ-ენ-ს < *ქო=ა-კეთ-ენ-ს
 PPTC=NV-ნდომა-THM-S3.SG

ო+ო: ქო=ო-კო-ნ=ო < *ქო=ა-კო-ნ=ო
 PPTC= NV-ნდომა-S3.SG-QPTC

(2) ვე:

ა+ი: გე-ე-გ+უ-უ < *გე-ი-გ-უ-უ < *გა-ი-გ-უ-უ
 PRV-PASS-გაგება-AOR.S3.SG

გე-ე-თ+უ-უ < *გა-ი-თავ-უ-უ
 PRV-PASS-გათავება-AOR.S3.SG
 ვე=ე-ც-უ < *ვა=ი-ც-უ
 NPTC=PASS-ყოფნა-AOR.S3.SG
 ვე=ე-ნგარ-ა < *ვე=ი-ნგარ-ა < *ვა=ი-ნგარ-ა
 NPTC=PASS-ტირილი-S3.PL
 ვე=ე-ც-ი+ი-ნ-ი=ა < *ვა-ი-ც-ი+ი-ნ-ი=ა¹
 NPTC=PASS-ყოფნა.FUT-PM-S3.SG-OBL=PTC:ISM
 ვე=ე-ც-ი+ი < *ვა-ი-ც-ი+ი
 NPTC=PASS-ყოფნა.FUT-PM-(S3.SG)

ო+ე: ქე=ე-ჩ+უ-უ < *ქო=ე-ჩოვ-უ
 NPTC=PASS-საუბარი-S3.SG
ა+ე: დე-ე-კვირ-უ < *და-ე-კვირ-უ
 PRV-PASS-დაკვირვება-AOR.S3.SG

ოვ+ე > უ+ე > ეე:

უ-ნ+ე-ეს < უ-ნ+უ-ეს > *უ-ნოვ-ეს
 OV-თქმა-AOR.S3.PL
 გო-უ-ტ+ე-ეს < გო-უ-ტ+უ-ეს < *გო-უ-ტოვ-ეს
 PRV-OV-გაშვება-AOR.S3.PL

(3) **იი:**

ოვ+ი: ქო=თხ+ი-ი < *ქო=თხ-ო-ი < *ქო=თხ-ოვ-ი
 NPTC=(S2)-თხოვნა.AOR-PM

ოვ+ე > უე || იი:

თხ+ი-ის < თხ+უ-ეს < *თხ-ოვ-ეს
 თხოვნა-AOR.S3.PL

ე+ი: ქო=მ-ი-ნ+ი-ი-თ < *ქო=მ-ი-ნ+ე-ი-თ

1. აღნიშნულ ზმნურ ფორმაში ეტიმოლოგიურად აღდგება პასივის პრეფიქსული მორფემა -ი, უარყოფითი ნაწილაკის დართვის შემდეგ ხდება ასიმილაცია: აი > ეი > ეე. სინქრონიულ დონეზე ვეუჭინია /ვეუჭიი „არ იქნება“ ფორმათა სეგმენტირებისას ე- გამოიყოფა, როგორც პასივის ნიშანი.

PPTC=INVS1-OV-თქმა-PM-INVO1.PL

ქო=თხ+ი-ი-თ < *ქო=თხ+ე-ი-თ

PPTC=(S2)-თხოვნა-PM(AOR:IMPV)-PL

ო+ი: დი-ი-ხაშ-უ < *დო-ი-ხაშ-უ¹

PRV-PASS-ხარშვა-AOR.S3.SG

ქი=ი-შინ-ქ < *ქო=ი-შინ-ქ

PPTC=SV-ხსენება-S2/S1.SG

დი-ი-შუმ-უ < *დო-ი-შუმ-უ

PRV-SV-სმა-AOR.S3.SG

(4) უუ:

ო+უ: დუ-უ-თას-უ-ნ=ო < *დო-უ-თას-უ-ნ=ო

PRV-(INVS3)-OV-თესვა.PRF-THM-INVO3.PL=QPTC

მუ-უ-რ-დ-უ < *მო-უ-რ-დ-უ

PRV-OV-სვლა.PRF-IMP-THM-(S3.SG)

ი-ყ+უ-უ < *ი-ყოვ-უ

PASS-ყოფნა-AOR.S3.SG

ოვ+უ: თხ+უ-უ < *თხ-ოვ-უ²

თხოვნა-AOR.S3.SG

ი-შ+უ-უ < *ი-შოვ-უ

SV-შოვნა- AOR.S3.SG

უ-ნ+უ-უ < *უ-ნოვ-უ

OV-შოვნა- AOR.S3.SG

ავ+უ: გე-ე-თ+უ-უ < *გა-ი-თავ-უ

PRV-PASS-გათავება-AOR.S3.SG

1. ამ ბლოკის ვარსკვლავით აღნიშნული ფორმები სინქრონიულ დონეზე არსებული ზმნური ფორმებია, რომელიც ტრანსფორმირებულ ფორმათაგან აქტანტთა რაოდენობით განსხვავდება: **დიხაშუ** „მოხარშა“- **დოიხაშუ** „მოგიხარშავ“, **ქიშინქ** „იშოვი“ — **ქოიშინქ** „გიშოვი“, **დიშუმუ** „დათვრა“ — **დოიშუმუ** „დაგითრო“. მაშასადამე, ამგვარი ფორმები განსხვავებულია სემანტიკურადაც.
2. ამ ტიპის ზმნებში მორფოლოგიურ გარდაქმნებზე დანვრილებით იხილეთ ამავე მონოგრაფიაში გვ.60.

ყველა ზემოჩამოთვლილ მაგალითში გემინაცია მორფემა-
 თა საზღვარზე ხდება, გემინირებულ ხმოვანთაგან თითოეული
 მორფოლოგიური ღირებულების მქონეა, ამიტომაც ის ფუნ-
 კციურია, თუმცა ტექსტებში მრავლადაა იმავე მორფემათა
 საზღვარზე ფორმალური გემინაციის მაგალითებიც. ფორმალ-
 ურად გემინირებული ხმოვნები სეგმენტირებულ სინქრონიულ
 ხაზში პლუსით (+) ერთდება.

ფორმალურად ორმაგდება:

- ზმნისწინის ბოლოკიდური ხმოვანი:

აა:

- (1) გიშა+ა-რთ-გ
PRV-გასვლა-AOR.S3.SG

ეე:

- (1) გიშე+ე-ლ-გ
PRV-გასვლა-AOR.S3.SG
- (2) მიდე+ე-ჯუმ-უ
PRV-წაყვანა-AOR.S3.SG
- (3) იშე+ე-ლ-ენ-ქ
PRV1-ასვლა.FUT-THM-S2/S1.SG
- (4) გე+ე-ჭოფ-გ
PRV-ალება-AOR.S3.SG-EV
- (5) იშე+ე-ლ-ან-ქ
PRV-ამოლება.FUT-THM-S2/S1.SG
- (6) ქე=გე+ე-გონ-გ
PPTC=PRV-გაგონება-AOR.S3.SG

იი:

- (1) გიმი+ი-ჯინ-გ
PRV-გამოხედვა-AOR.S3.SG
- (2) დი+ი-ცანცალ-უ
PRV-შეზანზარება-AOR.S3.SG
- (3) დი+ი-რთ-გ

- PRV-დაბრუნება-AOR.S3.SG
 - (4) მინი+ი-ლ-გ
PRV-შესვლა-AOR.S3.SG
 - (5) გიმი+ი-ლ-გ
PRV-გამოსვლა-AOR.S3.SG
 - (6) დი+ი-კათ-გ
PRV-შეკრება-AOR.S3.SG
- სხვადასხვა ფუნქციური ელემენტი:
 - (1) დო-ბ-ლურ-ე=ევე¹
PRV-S1-კვდომა-SBJ-EP=PTC:ISM
 - (2) მიდა-ვ-რთ-ე=ევე
PRV-S1-წასვლა-SBJ-EP=PTC:ISM
 - (3) გა-ხოლ-უ+უ-ქ-ი=ა
PRV-ხლება.FUT-THM-S1/S2.SG-OBL=PTC:ISM

3.4. სახელის გლოსირების პრინციპები

მეგრულში გამოიყოფა 9 ბრუნვა. აქედან ექვსი საერთოა ქართულთან, სამი განსხვავებულია.

სახელობითი თანხმოვანფუძიანებთან გვაქვს — **-ი**, ხმოვანფუძიანებთან – ნულოვანი ალომორფი: \emptyset , თუმცა ნულოვანი ალომორფი ტექსტებში სპეციალური სიმბოლოთი არ აღიშნება, მაგრამ სათანადო გლოსა ენიჭება და ჩასმულია მრგვალ ფრჩხილებში. მოთხრობითი ერთნაირი ნიშანი აქვთ თანხმოვანფუძიანებსა და ხმოვანფუძიანებს – **-ქ** სუფიქსი.

1. (1) და (2) ტიპის ზმნური ფორმები ყოველთვის ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციას ქმნიან. რაც შეეხება -ევე მიმდევრობას, ის ერთიანად მოიაზრება სხვათა სიტყვის ნაწილაკად. დაუშლელობის მიზეზებზე მსჯელობა იხ. ამავე მონოგრაფიაში 82-84 გვერდებზე.

კორ-ი	კატუ-Ø	კორ-ქ	კატუ-ქ
კაცი- NOM	კატა-(NOM)	კაცი- ERG	კატა-ERG

მიცემითი ბრუნვის ძირითადი ნიშანი არის **-ს** სუფიქსი, რომელიც არ ასხვავებს თანხმოვანფუძიან და ხმოვანფუძიან სახელებს. **-ს**'ს ალომორფად განიხილება **-ც** სუფიქსი. იგი დამახასიათებელია თანხმოვანფუძიანი, ხშირად ფუძეგამარტივებული, სახელებისათვის დასავლური არეალში, იშვიათად დასტურდება ცენტრალურშიც. **-ც** სუფიქსიანი სახელების მიღების ორი გზა განიხილება: ერთი, ფუძის არაკანონიკური დაბოლოებისა და **-ს** სუფიქსის ტრანსფორმაციის შედეგად და მეორე, ანალოგიით. ჩვენ მიერ სემანტიკურ ტექსტებში **-ც** სუფიქსი ამ ეტაპზე გამოიყოფა, როგორც დამოუკიდებელი ბრუნვის ნიშანი.

კო-ს	კო-ც	წერილ-ც	კატუ-ს
კაცი-DAT	კაცი-DAT	წერილი-DAT	კატა-DAT

ნათესაობითი ბრუნვის ნიშანი თანხმოვანფუძიანებისთვის **-იშ** || **-იში**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-შ** || **-ში**. მიმართულებითში: თანხმოვანფუძიანებისთვის — **-იშა**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-შა**. დაშორებითში: თანხმოვანფუძიანებისთვის – **-იშე**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-შე**.

კორ-იშ/იში	კატუ-შ/-ში	კორ-იშა	კატუ-შა	კორ-იშე	კატუ-შე
კაცი- GEN	კატა- GEN	კაცი- ALL	კატა- ALL	კაცი- ABL	კატა- ABL

მიმართულებით და დაშორებით ბრუნვებში ორსაფეხურიანი ფონოლოგიური ცვლილებების შედეგად მიიღება ტრანსფორმირებული ფორმები, კერძოდ, იკარგება ბრუნვის ნიშანთა (**-იშა** / **-იშე**) ხმოვნითი ნაწილი (**-ი**), ან ფუძისეული ხმოვანი (ცალკეულ ხმოვანფუძიან სახელებთან), რის შედეგადაც მივიღებთ **ღშ** თანხმოვანთმიმდევრობას (ფუძისეული „ღ“, ბრუნ-

ვისნიშნისეული „შ“), რომელთა შერწყმა იძლევა ჩ-ს, ამგვარად ტრანსფორმირებული ფორმების სეგმენტაცია, ცხადია, ვერ ხერხდება და დაუშლელ ფორმას ენიჭება შესაბამისი გლოსა:

- (1) სიმინდ-იმ-ა > *სიმინდ-შა¹ > სიმინჩა
 სიმინდი-ALL > *სიმინდი-ALL > სიმინდი.ALL
 სიმინდ-იმ-ე > *სიმინდ-შე > სიმინჩე
 სიმინდი-ABL > *სიმინდი-ABL > სიმინდი.ABL
- (2) ცუდე-შა > *ცუდ-შა > ცუჩა
 სახლი-ALL > *სახლი-ALL > სახლი.ALL
 ცუდე-შე > *ცუდ-შე > ცუჩე
 სახლი-ABL > *სახლი-ABL > სახლი.ABL

დანიშნულებითში: თანხმოვანფუძიანებისთვის – **-იმოთ**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-შოთ**. „თ“ აბსოლუტურ ბოლოში შეიძლება დაიკარგოს. მოქმედებითში: თანხმოვანფუძიანებისთვის – **-ით** | **-ითი**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-თ** | **-თი**. ვითარებითში (გარდაქცევითში): თანხმოვანფუძიანებისთვის – **-ო**, ხმოვანფუძიანებისთვის – **-ო**.

კოჩ-ი, სო მე-უ-რ-ქ? კატუ-შოთ/შო კოჩ-ით/ითი კატუ-შ/ში კოჩ-ო კატუ-თ
 კაცი-ABL კატა-ABL კაცი-INS კატა-INS კაცი-ADV კატა-ADV

მეგრულს არა აქვს ნოდებითი ბრუნვა. მიმართვის ფორმებს გადმოსცემს სახელობითით. სახელობითის ფორმა, ნოდებითის ფუნქციით, განისაზღვრება კონტექსტით; გლოსირებული ჩანანერი ასეთია:

კოჩ-ი, სო მე-უ-რ-ქ?
 კაცი- NOM:VOC სად.ADVPL PRV-OV-სვლა-PRS.S2/S1.SG

მეგრულში სახელის ფუძე ხმოვანს ქართულისებურად არ კარგავს – არ იკუმშება და არ იკვეცება. აქ სხვა ტიპის

1. ვარსკვლავიანი ფორმები არ არის რეალიზებული.

თავისებურება გვხვდება როგორც თანხმოვანფუძიან, ასევე ხმოვანფუძიან სახელებთან.

თანხმოვანფუძიან სახელთა ბრუნებისას

- მიცემით ბრუნვაში მარტივდება ფუძე: კო-ს, დუ-ს, თუმცა ბრუნვის ნიშნის გამოხატვის მექანიზმი არ იცვლება.
- ბრუნვის პარადიგმაში ზოგჯერ ჩნდება **ი** ხმოვანი და სახელები პირობითად ორ ჯგუფად იყოფა: ერთნი ყოველთვის ჩაირთავენ **ი** ხმოვანს ფუძესა და ბრუნვის ნიშანს შორის, მეორენი ხან დაირთავენ ფუძეზე **ი** ხმოვანს, ხან – არა. როგორც კვლევები ადასტურებს, **ი**-ს გაჩენის შემაპირობებელი ფაქტორია ფონეტიკური გარემო; იგი არაკანონიკურ თანხმოვანკომპლექსთა გამყარია და ჩნდება ორ ბრუნვაში: მოთხრობითსა და მიცემითში (გ. კარტოზია და სხვ., 2010, 114-115). თანხმოვანთგამყარის აღმნიშვნელი გლოსაა OBL (Obligatory – სავალდებულო).

კოჩ-ი-ქ

კოჩ-ი-ს

კაცი-OBL- ERG

კაცი-OBL- DAT

ხმოვანფუძიან სახელთა

- ცალკეულ ფუძეებთან მრავლობითი რიცხვის წარმოება იმით იქცევა ყურადღებას, რომ ინტერვოკალურ პოზიციაში ჩნდება **-ლ-** სონანტი. თანამედროვე მეგრულ მეტყველებაში ამგვარი **28** ფუძე დასტურდება¹ (კარტოზია და სხვ. 2010, 106), გამოიყოფა შემდეგი მიმდევრობები: აე, ეე, უე, რომლებიც იხლიჩება „ლ“ თანხმონით ჰიატუსის დასაძლევად, ამიტომ იგი გლოსირების დროს სახელდებულა ეპენტეზად (EP)²:

1. აბსოლუტური უმრავლესობა არსებითი სახელებია, რამდენიმე ფუძე ზმნიზედითა (ძგა „კიდურა“, შკა „შუა“) და ე-ფუძიანი ატრიბუტიითა წარმოდგენილი (ჭიჭე „პატარა“, „ცოტა“).

2. აღნიშნული აბრევიატურის მნიშვნელობაზე მსჯელობა იხილე გვ. 17

და-ლ-ეფ-ი

ხე-ლ-ეფ-ი

თუ-ლ-ეფ-ი

და-EP-PL- NOM

ხელი-EP-PL- NOM

გოჭი-EP-PL- NOM

3.5. ვითარების ზმნიზედის გლოსირება

მეგრულში თავისებურებას ავლენენ ზმნიზედები, კერძოდ, იბრუნვიან. აქ, ცხადია, არ იგულისხმება ისეთი ზმნიზედები, რომელთა შემადგენლობაში ესა თუ ის ბრუნვის ნიშანი გაქვეავებული სახითაა შემორჩენილი. მაგალითად, სოქი-შა > სოი-შა „სანამდე“ – თექი-შა > თეიშა „იქამდე“.

სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთხელ აღუნიშნავთ, რომ მეგრულში ვითარების ზმნიზედების ერთი ჯგუფი იბრუნვის; კერძოდ, ესენია: **ძალამი** „ძალიან“, **ნაბეტანი** „ნამეტანი“ და სხვა.

„ძალიან“ წარმოქმნილი სიტყვაა, ის ქართულში ფუძის სახით გვევლინება. ქართველურ ენათაგან მეგრული ამ შემთხვევაში ავლენს თავისებურებას, რაც იმაში გამოიხატება, რომ გვხვდება ფუძის სახითაც (ძალამ), სახელობით ბრუნვაშიც (ძალამი), მოთხრობითშიც (ძალამქ) და მიცემითში (ძალამს)“ (კიზირია 1982, 274-275). უფრო ადრე ი.ყიფშიძემ აღნიშნა, რომ მეგრულში მოთხრობითში დაისმის ნასახელარი ზმნისართებიც: ძალამქ „ძალიანმა“, ჭექ „ცოტამ“. ო. ურიდიას დაკვირვებით, მოთხრობითში დაისმის ზმნიზედა, რომელიც გრამატიკული სუბიექტის ადგილს იჭრს და ახლავს II სერიის ზმნას. ამასთან, რეალური სუბიექტი მიცემითშია, ისე, როგორც ჩვეულებრივ გვაქვს ინვერსიულ ზმნებთან (ურიდია 1960, 172). გ. კაჭარავას აზრით, ერგატივის ნიშნის შემცველი **ძალამქ** ფორმა მეგრულში იხმარება ზმნათა ერთ ჯგუფთან, რომელიც *verba sentiendi*-დ იწოდება. ეს ზმნებია: ახიოლუ „გაუხარდა“, ეოცუ „ეოცა“, ეწყინუ „ეწყინა“, მეენონუ „მოენონა“ (კაჭარავა 1969,

505-508).

გ. კაჭარავა ვარაუდობს, რომ ძალამი / ძალამქ / ძალამს ადრეულ საფეხურებზე ზედსართავი იყო და უკავშირდებოდა არსებით სახელს. ზმნიზედის გაგება შეიძინა გვიან, როცა ზმნას დაუკავშირდა (კაჭარავა 1969, 507).

ვითარების ზმნიზედების ერთ ჯგუფს სინქრონიულ დონეზე რადგან შემორჩა რამდენიმე ბრუნვის ფორმის გამოხატვის თვისება, ჩვენ ვითვალისწინებთ ამ თავისებურებას სეგმენტირებისას, ბრუნვის ნიშანს გამოვყოფთ და შესაბამის გლოსასაც ვანიჭებთ:

ძალამ-ქ ახიოლუ

ძალიან.ADVM-ERG გაუხარდა

ძალამ-ს ეწყინუ

ძალიან.ADVM-DAT ეწყინა

ნაბეტან-ს ღვარანს

ნამეტანს.ADVM-DAT ყვირის

მალალ-ო ღურჭულანს

ხმამალლა.ADVM-ADV ჭიკჭიკებს.

4. მორფოლოგიური ბარდაქმნები და ზმნის გლოსირებასთან დაკავშირებული პრობლემები

მორფემათა საზღვარზე მომხდარი ფონოლოგიური გარდაქმნები მეგრულში იმდენად შორს მიდის, რომ ხშირად ჭირს სახელისა თუ ზმნის მორფოლოგიური სეგმენტაცია და შესაბამისი კვალიფიკაცია. ამის მიზეზი ისაა, რომ მეგრული ზეპირმეტყველების ენაა, უმწერლობაა, არ ხდება ამ ენის სტანდარტიზება და, ცხადია, რაიმე ნორმის გამოყოფასა და დადგენაზე საუბარი შეუძლებელია. ეს ვითარება კი ენას უფრო მოქნილს ხდის და გასაქანს აძლევს რაიმე „ჩარჩოში“

მოუქცევლად განვითარდეს, რაც, თავის მხრივ, საფუძველია ამ ენაში ღრმა მორფონოლოგიურ გარდაქმნათა პროცესისა.

მორფემათა დალაგება მხოლოდ ფორმის ეტიმოლოგიურად (=თავდაპირველი ფორმის) აღდგენის მეთოდით ხერხდება. ასეთ მიმდევრობაში კი კარგად ჩანს ამ ფორმის ამოსავალი ვითარება, რადგან შეუცვლელად არის მოცემული ყველა საჭირო / საგულვებელი მორფემა.

4.1. პრეფიქსულ მორფემათა მორფონოლოგიური ტრანს- ფორმაციები და მათი ჩანერის პრინციპები

რანგობრივი სტრუქტურის მიხედვით, ზმნის პრეფიქსთა ჯაჭვში ერთდროულად რეალიზების საშუალება 5 ელემენტს აქვს. სემგმეტირებისას, ცხადია, ხუთივე მორფემა გამოიყოფა (მათი არსებობის შემთხვევაში) და მას გლოსირებული ჩანან-ერში სათანადო მორფოლოგიური კვალიფიკაცია ეძლევა.

ჩანერის პრინციპები მოიცავს სპეციფიურ შემთხვევებსაც, მაგალითად, როცა:

1. პირველი პირის ნიშანი ინფიქსურად ინაცვლებს ფუძის შიგნით ან იგი | რანგის ხმოვან პრეფიქსთან ცვლის მისთვის რანგით გათვალისწინებულ ადგილს (მეტათეზისის შემთხვევები);
2. რომელიმე მორფემა ნულოვანი ალომორფითაა წარმოდგენილი;
3. მორფემათა საზღვარზე ფონოლოგიურად ფუძე იმდენადაა ტრანსფორმირებული, რომ პირის ნიშნისა და ძირის ანლაუტში არსებული თანხმოვნის გამოყოფა ჭირს, არადა ეს ძირი ხშირად მხოლოდ ერთი თანხმოვნითაა წარმოდგენილი.

4.1.1. პირის პრეფიქსულ მორფემებთან დაკავშირებული საკითხები და მათი გლოსირება. მეგრულში როგორც პირველ სუბიექტურ, ისე პირველ ობიექტურ პირთა **-ბ, -ფ-პ, -შ** ალომორფები განიხილება როგორც ძირითადი **ვ-** (S1) და **მ-** (O1) მორფემების პოზიციური ვარიანტები, რომლებიც ფონოლოგიურად, კერძოდ, მომდევნო თანხმოვნის რაგვარობითაა შეპირობებული და ჰომოგენურობის პრინციპს ემყარება (გუდავა, გამყრელიძე 2000, 168).

მეორე სუბიექტურ პირს (S2) ნიშანი არა აქვს (იგულისხმება პრეფიქსული მორფემა), მეორე ობიექტური პირი (O2) კი წარმოდგენილია **გ-, რ-, ღ-** ალომორფებით.

რანგობრივი სტრუქტურის მიხედვით, ფუძიდან უახლოესი ხმოვანპრეფიქსული თავსართია (I), ხოლო შემდგომ პირის მორფემა (II). პირველი პირის მარკერი ზოგადად არასტაბილურობას იჩენს და მან შეიძლება გადაინაცვლოს:

1. ხმოვანი პრეფიქსის შემდგომ (ანუ **ვ-ი-R-** მიმდევრობა შეიძლება შეიცვალოს **ი-ვ-R-** მიმდევრობით. ხმოვანი პრეფიქსი ფუნქციურად ვერსიის ან პასივის ნიშანია);

2. ფუძის შიგნით¹ (ანუ ფუძე შეიძლება გაიხლიჩოს და პირის მარკერი ინფიქსურ ელემენტად იქცეს; ასეთი მიმდევრობისთვის გვექნება შემდეგი ჩანაწერი: **<-ვ²>-R**)

(1) ვ-ი-მუშ-ენ-ქ	ი-<ვ>-მუშ-ენ-ქ	ი-მუ-<ფ>-შ-ენ-ქ
S1-SV-მუშაობა.FUT-THM-S1/S2.SG	<S1>-SV- მუშაობა.FUT-THM-S1/S2.SG	<S1>-SV- მუშაობა.FUT-THM-S1/S2.SG

1. აღნიშნული მსჯელობა ძირითადად ეხება მეგრული ენის დასავლურ (ზუგდიდურ-სამურზაყანულ) დიალექტს, აღმოსავლურში (სენაკურ-მარტვილურში) ვ-ს ადგილი სტაბილურია (კარტოზია და სხვ. 2010, 153).

2. ან მისი რომელიმე ალომორფი.

(2) ვ-ი-ბარ-უნ-ქ	ი-<ვ>-ბარ-უნ-ქ	ი-ბა-<ბ>-რ-უნ-ქ
S1-SV -ბარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- SV -ბარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- SV - ბარვა-THM-PRS.S1/S2.SG
(3) ვ-ი-რდა-უ-ქ	ი-<ვ>-რდა-უ-ქ ი-ბ-რდა-უ-ქ	
S1-PASS -ზრდა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- PASS -ზრდა-THM-PRS.S1/S2.SG	
(4) ვ-ი-ფორ-უნ-ქ	ი-<ვ>-ფორ-უნ-ქ	ი-ფო-<ბ>-რ-უნ-ქ
S1-SV -ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- SV -ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- SV -ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG
(5) ვ-ი-ფორ-უ-ქ	ი-<ვ>-ფორ-უ-ქ	ი-ფო-<ბ>-რ-უ-ქ
S1-PASS -ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- PASS -ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG	< S1 >- PASS - ფარვა-THM-PRS.S1/S2.SG
(6) მ-ფორ-უნ-ს		ფო-<ვ>-რ-უნ-ს ფო-<ბ>-რ-უნ-ს
O1-ფარვა-THM-PRS.S3.SG		<O1>-ფარვა-THM-PRS.S3.SG
(7) მ-ფულ-უნ-ს		ფუ-<ვ>-ლ-უნ-ს ფუ-<ბ>-ლ-უნ-ს
O1-მაღვა-THM-PRS.S3.SG		<O1>-მაღვა-THM-PRS.S3.SG

3. *რთული ზმნისნინის შიგნით* (იშვიათ შემთხვევაში) და განთავსდეს მარტივ ზმნისნინსა და ლოკალურ ელემენტს შორის:

ი-<ფ>-შე-ე-ლ-ენ-ქ-ი=ა < ი-<ვ>-შე-ე-ლ-ენ-ქ-ი=ა < ეშე-ე-ვ-ლ-ენ-ქ-ი=ა
PRV1-<S1>-PRV1-ასვლა.FUT-THM-S1/S2.SG-OBL=PTC:ISM

4.1.2. პირის ნულოვანი ალომორფების გლოსირებული ჩანაწერი. სამივე სუბიექტური და მეორე ობიექტური პირის მორფემებს გარკვეულ ფონოლოგიურ პოზიციაში¹ ენაცვლება ნულოვანი ალომორფი. გლოსირებული ჩანაწერისას ის აუცილებლად უნდა დაფიქსირდეს და ჩაინეროს ფრჩხილებში, ხოლო ეტიმოლოგიურ ხაზში უნდა აღდგეს კიდევაც ამოსავალი მორფემის სახით.

- *პირველი სუბიექტური პირის ნულოვანი ალომორფი:*

- (1) დუ-ო-თას-აფ-უ+ან-ქ
PRV-(S1)-CAUS1-თესვა.FUT-CAUS1-THM-S1/S2.SG
*დო-ვ-ო-თას-აფ-უ+ან-ქ
PRV-S1-CAUS1-თესვა.FUT-CAUS1-THM-S1/S2.SG

- (2) უ-ჭყინჭყოლ-უნ-ქ
(S1)-OV-ჭყლეტა-THM-PRS.S1/S2.SG
*უ-უ-ჭყინჭყოლ-უნ-ქ
S1-OV-ჭყლეტა-THM-S1/S2.SG

- (3) ვა=ო-რწყ-ე-ქ
NPTC=(S1)-NV-ხედვა-CV-PRS.S1/S2.SG
*ვა=ვ-ო-რწყ-ე-ქ
NPTC=S1-NV-ხედვა-CV-S1/S2.SG

- *მეორე სუბიექტური პირის ნულოვანი ალომორფი.* ზოგადად, S2 პირი ზმნაში მორფოლოგიურად არ გამოიხატება, მაგრამ იგი სწორედ ნიშნის უქონლობით უპირისპირდება დანარჩენ ორ პირს და ამით მეორე პირის სემანტიკაც გასაგები ხდება. მეორე სუბიექტურ პირს პირველი და მეოთხე სერიის ფორმებთან არ სჭირდება აღნიშვნა გლოსირებულ ჩანაწერში,

1. აღნიშნული ფონოლოგიური პოზიციებისათვის იხ. კარტოზია და სხვ., 2010, 157; 166.

თუკი ზმნას ერთვის -ქ სუფიქსი, რომლის გლოსაა: PRS.S1/S2.SG, ვინაიდან იგი შეიცავს ინფორმაციას პირის რომლობის შესახებ. სხვა მწკრივის ფორმებთან კი, განსაკუთრებით აორისტში, მეორე სუბიექტური პირის აღმნიშვნელი გლოსას ფრჩხილებში ჩანერა აუცილებელია იმავე გრამატიკულ პირზე ინფორმაციის მისაღებად.

- (1) გუ-უ-ტ-ე-ვ=ა
PRV-(S2)-OV-გაშვება-PM(AOR:IMPV)-EP=PTC:ISM
- (2) ქე=მე-თხ-ი
PPTC=PRV-(S2)-მოკიდება-PM(AOR:IMPV)
- (3) მო-რთ-ი=ა
PRV-(S2)-მოსვლა.AOR-PM=PTC:ISM
- (4) მიდე-ლი
PRV-(S2)-წაღება-PM(AOR:IMPV)
- (5) ქი=გი-ა-შკვ-ი=ა
PPTC=PRV-(S2)-NV-დარტყმა-PM(AOR:IMPV)=PTC:ISM

• *მესამე სუბიექტური პირის ნულოვანი ალომორფი.*

- (1) ლურ-უ < *ლურ-უ-ნ
კვდომა-THM-(PRS.S3.SG)
- (2) დო-ლურ-უ
PRV-კვდომა.FUT-THM-(S3.SG)
- (3) უ-ჩქ-უ
OV-ცოდნა-THM-(PRS.S3.SG)
- (4) დირკ-უ
დრეკა-THM-(PRS.S3.SG)

- მეორე ობიექტური პირის ნულოვანი ალომორფი:

(1) რეფ-უნ-ს

(O2)-თხლეშა-THM-S3.SG

*რ-რეფ-უნ-ს < გ-რეფ-უნ-ს

O2-თხლეშა-THM-S3.SG

(2) ქო=ი-ძირ-უ

PPTC=(O2)-OV-ნახვა-AOR.S3.SG

*ქო=გ-ი-ძირ-უ

PPTC=O2-OV-ნახვა-AOR.S3.SG

(3) ქო=ი-ჩქ-უ-ნ-ი=ა

PPTC=(O2)-OV-ცოდნა-THM-PRS.S3.SG-OBL=PTC:ISM

*ქო-გ-ი-ჩქ-უ-ნ-ი=ა

PPTC=O2-OV-ცოდნა.PRS-THM-PRS.S3.SG-OBL=PTC:ISM

4.1.3. ფონოლოგიური გარდაქმნები პირის ნიშნისა და ფუძის საზღვარზე და ტრანსფორმირებულ ფუძეთა გლოსირებული ჩანაწერი.

ცნობილია, რომ მკვეთრი **ქ** თანხმონით დაწყებულ ზმნურ ფუძეზე პირველი სუბიექტური პირის **ვ**- მორფემის დართვისას შემდეგი ფონოლოგიური გარდაქმნები ხდება: **ვ+ ქ > პ-ქ >პ: ვ-ყიდულენქ > *პ-ყიდულენქ > პიდულენქ** „ყყიდულობ“, **ვ-ყ-იი > *პ-ყ-იი > პიი** „ყყავი“, **ვ-ყ-უნქ > *პ-ყ-უნქ > პუნქ** „ყყავარ“, **ვ-ყ-ოფექ > *პ-ყ-ოფექ > პოფექ** „ყყოფილვარ“. როგორც დამონ-მებული მაგალითებიდან ჩანს, ყველა ამგვარი გარდაქმნა გა-შუალებულია **პყ-** ფონემური მიმდევრობით (Кипшидзе 1914, 097, 420-421; გუდავა/გამყრელიძე 1981, 217).

- (1) პ-იდულ-ენ-ქ
 S1-ყიდვა-THM-PRS.S1/S2.SG
 *პ-ციდულ-ენ-ქ < *ვ-ციდულ-ენ-ქ
 S1-ყიდვა-THM-PRS.S1/S2.SG
- (2) პ-ოფ-ე-ქ
 S1-ყოლა.PRF-PM-S1/S2.SG
 *პ-ც-ოფექ < *ვ-ც-ოფექ
 S1-ყოლა.PRF-S1/S2.SG
- (3) პ-ილ-უნ-ქ
 S1-კვლა-THM-PRS.S1/S2.SG
 *პ-ცვილ-უნ-ქ < *ვ-ცვილ-უნ-ქ
 S1-კვლა-THM-PRS.S1/S2.SG

ამ თვალსაზრისით საინტერესო ჩანს სენაკურ-მარტვილურში დადასტურებული ზმნური ფორმა **პ-აფ-ე[ნ-ქ]** „ვთამაშობ“, რომელიც საკმაოდ რთული ფონოლოგიური გარდაქმნების გზითაა მიღებული: **ვ-ლაყაფ-ე[ნ-ქ] > *ვ-ა-აყაფ-ე[ნ-ქ] > *ვ-ა-ყაფ-ე[ნ-ქ] > *ვ-ყაფ-ე[ნ-ქ] > პ-აფ-ე[ნ-ქ]**

პ-აფ-ე[ნ-ქ]
 S1-თამაში-THM-S1/S2.SG
 *ვ-ლაყაფ-ენ-ქ
 S1-თამაში-THM-S1/S2.SG

განსხვავებული ვითარებაა ფუძეებში, რომლებშიც ძირისეული მორფემა ოდენ **ც-** თანხმოვნით არის წარმოდგენილი და **ვ-ც > *პ-ც > პ** ფონოლოგიური გარდაქმნის შემდგომ მხოლოდ ერთი **პ-** თანხმოვანი რჩება. დგება ცალად დარჩენილი თანხ-

მოვნის მორფოლოგიური კვალიფიკაციის საკითხი; კერძოდ, მორფემათა რომელ რიგს მიეკუთვნება იგი, ძირს გამოხატავს თუ პირს? ვფიქრობთ, ასეთ დროს რელევანტურია მორფემის კვალიფიკაცია, რადგან პირის მარკერის აბსტრაქციის ხარისხი მაღალია ფუძესთან შედარებით.

$$(1) \quad \begin{aligned} & \text{პ-ი-ი} \quad || \quad \text{პ-ე-ი} > \text{პ-ი} \\ & \text{S1-ყოლა.AOR-PM} > \text{S1-(ყოლა.AOR)-PM} \\ & *პ-ც-ი-ი < *ვ-ც-ი-ი \\ & \text{S1-ყოლა.AOR-PM} \end{aligned}$$

$$(2) \quad \begin{aligned} & \text{პ-უნ-ქ} \\ & \text{S1-(ყოლა)-PRS.S1/S2.SG} \\ & *პ-ქ-უნ-ქ < *ვ-ქ-უნ-ქ \\ & \text{S1-ყოლა-PRS.S1/S2.SG} \end{aligned}$$

სენაკურ-მარტვილურ დიალექტში დასტურდება „სვლის“, განზოგადებული მნიშვნელობით „სიარულის“ აღმნიშვნელი სხვადასხვა ზმნისწინდართული ფორმა, რომლებშიც ძირისეული მორფემა ნულოვანია: **მინი-პ-ი**¹ „შევედი“, **ეკი-პ-ი** „ავედი აღმართზე“, **დი-პ-ი** „დავიარე“, **ალე-პ-ი** „ჩავედი დაღმართზე“². ამგვარი ფორმები რთული ფონოლოგიური გარდაქმნების გზითაა მიღებული. სავარაუდოდ, არ გამოირიცხება უკვე გარდაქმნილ ფუძეთა ანალოგიაც (გერსამია 2010, 106-108). ამგვარ ფორმათა გლოსირებულ ჩანაწერში ძირისეული მორფემა ფრჩხილებშია მოთავსებული:

1. ამგვარ ფორმათა დაწვრილებითი ანალიზისათვის იხ. გერსამია 2010, 101-112.
 2. აღნიშნულ ფორმებში ზმნისწინები მხოლოდ ზმნით გამოხატული მოქმედების მიმართულებას ცვლიან.

- (1) მინი-პ-ი „შევედი“
 PRV-S1-(სვლა.AOR)-PM
 *მინი-ვ-ცი-ი < *მინი-ვ-ლ-ი
 PRV-S1-სვლა.AOR -PM
- (2) მი-ნო-პ-ე-ქ „მივდიოდი თურმე“
 PRV-RES1-S1-(სვლა)-RES1-S1/S2.SG
 *მი-ნო-პ-ც(ვ)-ე-ქ < *მი-ნო-ვ-ც(ვ)-ე-ქ
 PRV-RES1-S1-სვლა-RES1-S1/S2.SG

ზოგიერთ ზმნაში ერთდროულად ხდება რამდენიმე ფონოლოგიური პროცესი, რაც კიდევ უფრო ართულებს მათ მორფოლოგიურ სემანტიკას და შესაბამისი გლოსირებული ჩანაწერის გაკეთებას:

- (1) ი-<პ>-იდ-ი
 <S1>-SV-ყიდვა –PM:AOR
 *ი-პ-ციდ-ი < *ი-ვ-ციდ-ი < ვ-ი-ციდ-ი
 * <S1>-SV-ყიდვა–PM:AOR < S1-SV-ყიდვა-PM:AOR
- (2) ი-<პ>-ილ-უნ-ქ
 <S1>-SV-კვლა –THM-S1/S2.SG
 *ი-პ-ცილ-უნ-ქ < *ი-ვ-ცილ-უნ-ქ < ვ-ი-ცილ-უნ-ქ
 * <S1>-SV-კვლა–THM-S1/S2.SG < S1-SV-კვლა–THM-S1/S2.SG

ზოგჯერ გარდაქმნილი ფუძე ახალ ფუძედ გაიგება და სენაკურ-მარტვილურში თავიდან ირთავს პირველი სუბიექტური პირის ვ- მორფემას; ამგვარ ფუძეებში სინქრონიულ დონეზე ინფიქსური ალომორფი პ- გაგებული უნდა იქნეს ფუძეს

შეხორცებულ ელემენტად, ამიტომ შეიძლება სასაზღვრო ნიშნად ავირჩიოთ პლუსი (+), ხოლო კვლავდართული ვ- მორფემა პირის ნიშნად ჩაინერება. გლოსირებული ჩანაწერისას კი ეტიმოლოგიურ ხაზში უნდა დაფიქსირდეს ერთი ფორმის ფარგლებში ორივე ალომორფის თანაარსებობა. აღნიშნული საკითხი უნდა აიხსნას იმით, რომ სენაკურ-მარტვილურისთვის ვ- მორფემის გარდაქმნა სხვა ალომორფებად, ჰომოგენურობის პრინციპის შესაბამისად, ძირითადად, არ ხდება, ამიტომაც კ- ალომორფის გააზრება სუბიექტობის სემანტიკის გასაგებად საკმარისი არ აღმოჩნდა და ხელახლა დაირთო პირველი სუბიექტური პირის აღმნიშვნელი ის მორფემა (ვ-), რომელიც ამ დიალექტისთვის ძირითადია, თუ ერთადერთი არა.

(3) ვ-ი-პ+იდ-ი

S1-SV-ყიდვა.AOR-PM

ვ-ი-<პ>-იდ-ი < *ი-პ-ყიდ-ი < *ი-ვ-ყიდ-ი < ვ-ი-ყიდ-ი

S1-<S1>-SV-ყიდვა.AOR-PM < * <S1>-SV-ყიდვა.AOR-PM < S1-SV-ყიდვა.AOR-PM

(4) ვ-ი-პ+ილ-უნ-ქ

S1-SV-კვლა-THM-S1/S2.SG

ვ-ი-<პ>-ილ-უნ-ქ < *ი-პ-ყვილ-უნ-ქ < *ი-ვ-ყვილ-უნ-ქ < ვ-ი-ყვილ-უნ-ქ

S1-<S1>-SV-კვლა-THM-PRS.S1/S2.SG < * <S1>-SV-კვლა-THM-PRS.S1/S2.SG < S1-SV-კვლა-THM-PRS.S1/S2.SG

**4.1.4. ზმნისწინის, დადასტურებითი და უარყოფითი
ნაწილაკების ხმოვნითი ნაწილი
და ხმოვანი პრეფიქსები
(ვერსიის, პასივის, პოტენციალისის, კაუზაციის ნიშნები)**

ზმნისწინის სტრუქტურა მეგრულში საკმაოდ რთულია, რადგან მის აგებაში მონაწილეობენ ნაწილაკებიც. გამოყოფენ მარტივ და რთულ (კარტოზია და სხვ., 2010, 196), ზოგჯერ „ზერთულ“ ზმნისწინებსაც (Кипшидзе 1914, 0108; ასათიანი 1953; ქაჯაია 2001, 60), მაგრამ გლოსირების პრინციპებთან დაკავშირებით საინტერესოა ზმნის ბოლოკიდური ხმოვნისა (ან ცალხმოვნიანი ზმნისწინის) და ხმოვანი პრეფიქსების ფონეტიკური ურთიერთობა. „ასიმილაციის გავლენა [მეგრულში] განსაკუთრებით ძლიერია თავსართთანდებულებსა და ზმნათა ფუძეებს შორის, აგრეთვე ამ უკანასკნელებსა და სხვადასხვა ნაწილაკებს შორის, როგორცაა მაგალითად, უარყოფითი ნაწილაკი ვა- და მტკიცებითი ნაწილაკი ქო-“ (ყიფშიძე 1919-1920, 728). რამდენადაც განსაზღვრულია (წინასწარ ცნობილია) როგორც ცალი თანხმოვნით წარმოდგენილი ზმნისწინები, ასევე ზმნისწინთა, დადასტურებით და უარყოფით ნაწილაკთა ბოლოკიდური ხმოვნები, ხმოვან პრეფიქსებთან მათი ურთიერთობა იძლევა შემდეგ კომბინაციებს: **აა, ეე, ოა, ოი, აუ, ოუ, ოო**, რაც მორფემათა საზღვარზე ქმნის სათანადო ფონეტიკურ გარემოს გარდაქმნისთვის (ტრანსფორმაციითვის); კერძოდ, მეგრულისთვის დამახასიათებელი რეგრესული, ხმოვნებს შორის სრული, ასიმილაციის შედეგად ერთნაირი ხმოვნები იყრიან თავს და ხდება ჯერ მათი გემინაცია, შემდეგ შერწყმა. ტრანსფორმაციაში მონაწილეობს ხმოვანი პრეფიქსი, როგორც მასიმილირებელი ელემენტი, მაგრამ, როგორც წესი, ცვლილების კვალი რჩება ზმნისწინზე. სეგმენტირებისას ზმნისწინი კარგავს ბოლოკიდურ ხმოვანს. იმის მიხედვით, რა სტრუქ-

ტურისაა, შეიძლება დარჩეს ოთხი, სამი, ორი ან ცალი თანხმონითაც კი. ცალი თანხმონით რჩებიან დადსტურებითი ან უარყოფითი ნაწილაკებიც, როცა ზმნისწინის გარეშე დაერთვიან ზმნას¹; ხოლო ზმნისწინზე დართვისას ნაწილაკები ტრანსფორმაციაში არ მონაწილეობენ.

მაგალითებს განვიხილავთ ხმოვანთა სავარაუდო კომბინაციების მიხედვით, რაც მოგვცემს ინფორმაციას ხმოვანთკომპლექსების ტენდენციასა და სიხშირეზე. კონკრეტული ხმოვანი პრეფიქსის ფუნქციაზე გლოსირებული (ანოტირებული) ჩანაწერი მიუთითებს.

თითოეულ მაგალითთან წარმოვადგენთ არა მხოლოდ ეტიმოლოგიურ ფორმას, არამედ ფორმათა ტრანსფორმაციის გზასაც.

(1) ვა=გ-ა-რჩქინ+ინ-ე
NPTC=PRV-POT1-გაჩენა.FUT-POT1-(S3.SG)

*ვა=გო-ა-რჩქინ-ინ-ე
NPTC=PRV-POT1-გაჩენა-THM-POT1-(S3.SG)

*ვაგოარჩქინინე > ვაგაარჩქინინე > ვაგარჩქინინე

(2) გ-ა-კეთებ-აფ-უან-ს
PRV-CAUS1-კეთება.FUT-CAUS1-THM-S3.SG

*გო-ა-კეთებ-აფ-უან-ს
PRV-CAUS1-კეთება.FUT-THM-CAUS1-THM-S3.SG

*გოაკეთებაფუანს > გააკეთებაფუანს > გაკეთებაფუანს

1. ი. ყიფშიძე აღნიშნავდა, სალიტერატურო ენაში „ფონეტიკური დასაბამი ხელს უწყობს ასიმილაციის პროცესს, მაგრამ მორფოლოგიური სტრუქტურის შენარჩუნების ტენდენცია ეწინააღმდეგება მას. მეგრულში კი, რომელიც სალიტერატურო ენა არ არის, უპირატესობა ეძლევა ფონეტიკურ დასაბამს“ (ყიფშიძე 1919-1920, 723).

(3) გე-ე-ბ-ხარ-ი
PRV-PASS-S1-გახარება.AOR-PM
*გაიბხარი > გეებხარი > გებხარი (ციფშიძე 1919-1920,729)

(4) დ-ი-ჭყ-ი < *დო-ი-ჭყ-ი
PRV-(S2)-SV-დანყება.AOR-PM

*დოიჭყი > დიიჭყი > დიჭყი

(5) დ-ი-ჭყ-უ < *დო-ი-ჭყ-უ
PRV-SV-დანყება-AOR.S3.SG

დოიჭყუ > დიიჭყუ > დიჭყუ

(6) დ-უ-ჭარ-უნ-ქ < დუ-უ-ჭარ-უნ-ქ < *დო-ვ-უ-ჭარ-უნ-ქ
PRV-(S1)-OV-წერა.FUT-THM-S1/S2.SG

შენიშვნა: ო-სა და უ ხმოვნების წინ S1-ის ვ-, როგორც წესი, იკარგება და ზმნისწინის ხმოვნითი ნაწილისა და ხმოვანი პრეფიქსების ურთიერთობას ხელს არაფერი უშლის. ეს პროცესი განაპირობებს აგრეთვე I და II პირის ფორმათა დამსგავსებასაც, ამიტომ მათ ცალ-ცალკე არ განვიხილავთ: *დო-(S2)-უ-ჭარ-უნ-ქ > დოუჭარუნქ > დუუჭარუნქ > დუჭარუნქ

(7) დ-უ-ჭარ-უ
PRV-OV-წერა.PRF-THM-(S3.SG)

*დო-უ-ჭარ-უ-(6)

PRV-OV-წერა.PRF-THM-(S3.SG)

*დო-უ-ჭარ-უ-ნ > დუუჭარუ > დუჭარუ

(8) გ-უ-რჩქინ-უ-ნან=ი < *გო-უ-რჩქინ-უ-ნან=ი
PRV-OV-გორჩქინა.PRF-THM-S3.PL=CONJ(that)

*გოურჩქინუნანი > გუურჩქინუნანი > გურჩქინუნანი

(9) გ-უ-კეთ-ეს < *გო-უ-კეთ-ეს
PRV-OV-კეთება-AOR.S3.PL

*გოუკეთეს > გუუკეთეს > გუკეთეს

(10) გაგმ-უ-რულ-უ-ნა < *გაგმო-უ-რულ-უნ-ნან
PRV-OV-სირბილი.PRF-THM-S3.PL

გაგმო-უ-რულუნან > გაგმუ-უ-რულუნან > გაგმ-უ-რულუნან

(11) გ-უ-მორძგ-უ < *გო-უ- მორძგ-უ
PRV-SV-გამარჯვება-AOR.S3.SG

*გოუმორძგუ > გუუმორძგუ > გუმორძგუ

უარყოფის ნაწილაკის ხმოვნითი ნაწილი და პოტენციალის ხმოვანი პრეფიქსი მხოლოდ ბგერათშერწყმის საფეხურს გადაიან. გემინირებულხმოვნიანი ფორმაც ჩვეულებრივ იხმარება, როგორც ყველა ზემომოყვანილი მაგალითების შემთხვევაში.

(12) ვა=ა-ჭკომ-ე > ვა-ჭკომ-ე
NPTC=POT1-ჭამა-POT1-(PRS.S3.SG)

აღნიშნული ფორმა და მისთანანი წყვეტილში მხოლოდ გემინირებულხმოვნიანი ვარიანტით დასტურდება აღმოსავლურ არეალში.

(13) ვა=ა-ჭკომ-უ
NPTC=POT-ჭამა-AOR.S3.SG

როგორც ჩანს, ბგერათშერწყმის პროცესს ხელი შეუშალა მნიშვნელობის ცვლამ. შდრ: ვაჭკომუ ნიშნავს „არ შეჭამა“ და არა „ვერ შეჭამა“; თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ დასავლურ არეალში მოქმედებს მისთვის დამახასიათებელი ბგერათშერწყმის წესი და მხოლოდ ვაჭკომუ ფორმაა რეალიზებული ორივე მნიშვნელობით; სემანტიკურ სხვაობას ქმნის კონსტრუქციის აგების წესი; კერძოდ, ერგატიული აღნიშნულ ზმნას „არ

შეჭამას“ მნიშვნელობით იყენებს, დატიური - „ვერ შეჭამას“; შესაბამისად, განსხვავებულია ზმნათა სეგმენტაცია და გლოსა:

ბები-ქ ოჭკომალ-ი ვა-ჭკომ-გ
ბებია-ERG საჭმელი-NOM NPTC=ჭამა-AOR.S3.SG
ბები-ს ოჭკომალ-ქ ვა=აჭკომ-გ
ბებია-DAT საჭმელი-ERG NPTC=POT-ჭამა-AOR.S3.SG

ცნობილია, რომ მეგრულში ქო „ქე“/„კი“ დადასტურებითი ნაწილაკი ზმნაში ლექსიკური და მორფოლოგიური მნიშვნელობით გვხვდება. ფონეტიკურ პროცესებში მონაწილეობის შემდეგ განიცდის ტრანსფორმაციას.

(14) ქ-ი-ბ-ჩხუბ-ი < ქი-ი-ბ-ჩხუბ-ი > *ქო-ი-ბ-ჩხუბ-ი
PPTC=SV-S1-ჩხუბი.AOR-PM

(15) ქ-უ-ღუ-დ-უ < ქუ-უ-ღუ-დ-უ < ქო-უ-ღუ-დ-უ
PPTC=OV-ქონა.PST-IMP-S3.SG

შენიშვნა: ენობრივად საინტერესოა ისეთი შემთხვევა, როცა ასიმილაციას განიცდის როგორც დადასტურებითი ნაწილაკის, ასევე ზმნისწინის ხმოვანი, თუმცა ბგერათა გემინაციასა და შერწყმაში მონაწილეობს მხოლოდ ზმნისწინი.

(16) ქუ-მ-უ-რთ-უმ-უ < ქუ-მუ-უ-რთ-უმ-უ < *ქო-მუ-უ-რთ-უმ-უ¹ < *ქო-მო-უ-რთ+უმ-უ
PPTC=PRV-OV-მოსვლა-THM-(S3.SG)

შენიშვნა: ზმნისწინთან კომბინაციაში სიტყვის თავში მდგარი უარყოფის ნაწილაკის ხმოვანი არასდროს განიცდის ფონეტიკურ ცვლილებას.

(17) ვა=მ-ა-შქ-უ < ვა-მა-ა-შქ-უ < *ვა-მო-ა-შქ-უ
NPTC=PRV-NV-მოშვება-AOR.S3.SG

ვა- ნაწილაკი უცვლელი რჩება მაშინაც, როცა სამივე (უარყოფითი, დადებითი ნაწილაკები და ზმნისწინი) ერთად იყრის თავს).

1. შესაძლებელია ვივარაუდოთ, რომ ენა ტოვებს ამ საფეხურს და ასიმილაციას ერთდროულად ახორციელებს, მაშინ სანყისიდან (I-დან) III ფორმა მიიღება.

(18) ვა=ქუ=მ-უ-რთ+უმ-უ-ნ=ო

NPTC=PPTC=PRV-OV-მოსვლა.PRF-THM-S3.SG=QPTC

*ვაქომოურთუმუნო > ვაქუმუურთუმუნო > ვაქუმურთუმუნო.

„საურთიერთო ასიმილაცია ზოგჯერ ხდება თანხმოვანი ბგერის გადაღმ-გადმოღმაც ანსა და ინს შორის“:

(19) ვე=გშა-რთ-გ

NPTC=PRV-გამოსვლა-AOR.S3.SG

ასიმილაციის მსვლელობა ასე უნდა წარმოვიდგინოთ:

*ვაგიშართგ > ვაიგშართგ > ვეეგშართგ > ვეგშართგ

(ციფშიძე 1919-1920, 729)

ზოგჯერ ტრანსფორმაციის გარეშეც იყრის თავს სხვადასხვა ფუნქციის ერთნაირი ხმოვანი და მარტივდება:

(17) შე-ე-ხვენ-უ > შე-ხვენ-უ

PRV-PASS-დანება-AOR.S3.SG.

5. ზმნური სუფიქსური მორფემები და მათი გლოსირება

როგორც ზევით აღვნიშნეთ (იხ. გვ.27-28), მეგრულში ზმნურ სუფიქსურ მორფემათა სინტაგმატური ჯაჭვი თორმეტი რანგის მორფემით არის წარმოდგენილი. ამათგან მხოლოდ შვიდ რანგში გაერთიანებული მორფემები არის ოდენ მორფოლოგიური ფუნქციისა, დანარჩენი ხუთი კი მოდალურ ელემენტთა სისტემაა, ნაწილაკებითა და **-ნი**, **-და** კავშირ-ენკლიტიკებით, რომლებიც იმ შემთხვევაში ჩნდება, თუ გამოხატულია ზმნის მოდალური სემანტიკა.

მაშასადამე, VI-XII რანგის სუფიქსები რეალიზდება იმ შემთხვევაში, თუ

- ზმნა პირობითობის სემანტიკის გადმოსაცემად დაირთავს ზმნური წარმოშობის მორფემიზებულ **-კონ** ნაწილაკს (VII).

მისი წინამავალი ემფატიკური ხმოვნები (VI) თანხმოვნის შემდგომ პოზიციაში ჩნდება, თუმცა მათი დართვა სავალდებულო არ არის.

- ზმნას ერთვის სხვათა სიტყვის ნაწილაკი **-ა**. მის წინა პოზიციაში კი სავალდებულოა ობლიგატი ხმოვანი (VIII-IX).
- ნაწილაკდართული ფორმა ისევ რთულდება ახალი **-ა** ნაწილაკით, მხოლოდ ჰიატუსის თავიდან ასაცილებლად ჩნდება **ვ** კონსონანტი, რომლის რანგიც სისტემაში ცალკეა განსაზღვრული (XI).
- **-ნი, -და** კავშირ-ენკლიტიკების (XII) არსებობა სინტაქსური კონსტრუქციითაა შეპირობებული.

ოდენ მორფოლოგიური დანიშნულების მორფემათა მაქსიმალური რაოდენობა ხუთია და იგი კაუზატიურ ზმნებში რეალიზდება¹.

5.1. ზმნური თემატური სუფიქსები, კაუზატივის მარკერი

მეგრულში სუფიქსური მორფემები თანმიმდევრობათა საკმაოდ გრძელ ჯაჭვს ქმნიან. არაკაუზატიურ ზმნებში ფუძიდან უახლოესი **თემის ნიშანია (II)**. თუკი ზმნური ფორმის საწარმოებლად თემისნიშნინი მასდარია აღებული, თემის ნიშანს ლექსიკალიზების ფუნქცია აქვს და ის ახალი წარმოქმნილი ფუძის ელემენტად განიხილება². მეგრულში ამ რიგის თემის ნიშნებს მიეკუთვნება **-ეზ, -აფ -ინ** და **-უ**.

-ეზ ქართულიდან ნასესხებ სიტყვას გადმოყოლილი თემის ნიშანია და მეგრულში მისი ფუნქციური შესატყვისია **-აფ; -ინ**, ძირითადად, ფონოსემანტიკური ტიპის მასდარებთან გამოიყენება, იშვიათად გვხვდება სხვა სემანტიკის ფუძეებთანაც; **-უ** კი ფონოლოგიურად გარდაქმნილი თემის ნიშანია ან თე-

1. მაგალითები იხ. ამავე მონოგრაფიაში გვ. 29-30.

2. აღნიშნული სკიოთხი მორფემათა რანგობრივი განაწილების თეორიას უკავშირდება. იხ. ამავე ნაშრომში გვ. 26.

მის ნიშნის ნაშთი. სინქრონიულ ხაზზე ასეთ თემის ნიშნებს ფუძესთან პლუს (+) ნიშნით ვაერთებთ, ხოლო ეტიმოლოგიურ ზოლში დეფისით (-) გამოვყოფთ.

კაუზატივის მანარმოებელი **-აფ** სუფიქსი ყველაზე ახლოს მდგომი ზმნური მორფემაა ზმნური ფუძიდან (ეტიმ. ძირი + თემის ნიშანი) მარჯვნივ, ანუ I რანგის მორფემაა, ანმყოში მას მოსდევს **-უან** თემის ნიშანი, რომელიც მეორე (II) რანგის აფიქსია და ზმნურ ძირს მხოლოდ ანმყოში ერთვის. თავად **-უან** სუფიქსთა ისეთი მიმდევრობაა, რომელშიც დიაქრონიულად აღდგება **-უ-სათვის** ამოსავალი თემის ნიშანი; ამიტომ **-უან** თემის ნიშანს, რომელსაც დიაქრონიული ანალიზის საფუძველზე ორ სეგმენტად შლიან¹, სინქრონიულ ხაზში პლუსით ვაერთებთ და რანგობრივ სტრუქტურაშიც ერთიან სუფიქსად განვიხილავთ.

- (1) ვოდარაჯ+ებ -აფ-უ+ან-ქ
 დარაჯობა -CAUS-THM-PRS.S1/S2.SG
 *ვოდარაჯ -ებ-აფ-ოუ-ან-ქ < *-ებ-აფ-ოვ-ან-ქ
 -THM1-CAUS-THM2-THM3-PRS.S1/S2.SG
- (2) ოძგვირ+ინ -აფ-უ+ან-ს
 გამოხედვა -CAUS-THM-PRS.S3.SG
 *ოძგვირ -ინ-აფ-ოუ-ან-ს < *-ინ-აფ-ოვ-ან-ს
 -THM1-CAUS-THM2-THM3-PRS.S3.SG
- (3) ვაგინ+აფ -აფ-უ+ან-ქ
 არგრძნობინება -CAUS-THM-FUT.S1/S2.SG

1. იხ. Кипшидзе 1914, 071; დანელია 1976, 171; კარტოზია და სხვ., 2010, 261.

ცნობილია, რომ ოდინდელმა **-ოვ** თემის ნიშანმა მომდევნო სუფიქსურ ხმოვანთან ერთად მრავალნაირი გარდაქმნა განიცადა: **-ოვ-ა > უა, -ოვ-ი > იი, -ოვ-ე > უე || იი, -ოვ-უ > -უუ** (კარტოზია და სხვ., 2010, 59). ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემას წარმოადგენს ამგვარად ტრანსფორმირებულ თემისნიშნის ფორმათა ჩანერა. ეტიმოლოგიურ ხაზში სრულად აღდგება **-ოვ** თემის ნიშანი, ხოლო სინქრონიულ დონეზე მათი ტრანსფორმირებული ვარიანტები პლუს (+) ნიშნით მიუერთდება. ამგვარ ნიშანთა შორისაა **-უ** თემის ნიშანი: **უ-ნ-უ-უ < *უ-ნ-ოვ-უ, სქუ-უ < *სქოვ-უ, თხუ-უ < *თხოვ-უ, ქუუ < *ქოვ-უ, ცუ-უ < *ცოვ-უ, თქუ-უ < *თქოვ-უ** და ა. შ. ზოგიერთი ამგვარი ზმნის ძირი [C] სტრუქტურისაა, ხოლო მისი მომდევნო [V] სტრუქტურის სუფიქსი ფუნქციური დონის ოდენობაა, კერძოდ, თემის ნიშანია. მეგრულში ძირთა გახმოვანებული და გაუხმოვანებელი ვარიანტები დიალექტთა მიხედვით ნაწილდება; სენაკურ-მარცვილურისათვის გემინირებული ვარიანტია დამახასიათებელი.

- (1) **უ-ნ-უ < უ-ნ+უ-უ < *უ-ნ-ოვ-უ**
OV-თქმა-AOR.S3.SG < *თქმა-THM-AOR.S3.SG
- (2) **ქ-უ < ქ+უ-უ < *ქ-ოვ-უ**
ფქვა-AOR.S3.SG < *ფქვა-THM-AOR.S3.SG
- (3) **თხ-უ < თხ+უ-უ < *თხ-ოვ-უ**
თხოვნა-AOR.S3.SG < *თხოვნა-THM-AOR.S3.SG

როგორც გლოსირებიდან ჩანს, ზემოთ განხილული ზმნები აორისტის III პირის მხოლობითი რიცხვის ფორმებია. I და II პირის ფორმებიც ანალოგიური გარდაქმნების გზითაა მიღებული, მხოლოდ ამ შემთხვევაში **-ოვ** თემის ნიშნის ტრანსფორმაციის

შედეგად -ი ხმოვანი დაჩნდება, იგი თემის ნიშნის ნაშთად უნდა განვიხილოთ, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი სინქრონიულ ხაზზე ფუძეში შემავალია, ამიტომ ძირთან პლუსით (+) არის მიერთებული, ხოლო დიაქრონიულ ანუ ეტიმოლოგიურ ხაზზე სრულად **-*-ოვ** თემის ნიშნის სახით აღდგება და დეფისით გამოიყოფა:

- (1) უ-ნ-ი || < უ-ნ+ი-ი
 (S1)-OV-თქმა.AOR-PM
 *ვ-უ-ნოვ-ი
 S1-OV-თქმა.AOR-THM-PM

- უ-ნ-ი || < უ-ნ+ი-ი
 (S2)-OV-თქმა.AOR-PM
 *უ-ნ-ოვ-ი
 (S2)-OV-თქმა.AOR-THM-PM

- (2) ფ-ქ-ი || < ფ-ქ+ი-ი
 ფქვა.AOR-PM
 *ფ-ქ-ოვ-ი
 S1-ფქვა.AOR-THM-PM

- ქ-ი || < ქ+ი-ი
 (S2)-ფქვა.AOR-PM
 *ქ-ოვ-ი
 (S2)-ფქვა.AOR-THM- PM

- (3) ც-ი || < ც+ი-ი
 (S2)-ყოფნა.AOR-PM
 *ც-ოვ-ი
 (S2)-ყოფნა.AOR-THM-PM

- (4) სქ-ი || < სქ+ი-ი
 (S2)-შობა.AOR-PM
 *სქ-ოვ-ი
 (S2)-შობა.AOR-THM-PM

ანალოგიური გარდაქმნები ხდება ასევე აორისტის III პირის მრავლობით რიცხვშიც, სადაც ერთმანეთის პარალელურად წარმოდგენილია **-უ** და **-ი**-ხმოვნიაანი ფუძეები:

- (1) ც-ის || < ც+ი-ის || ც+უ-ეს
 ყოფნა- AOR.S3.PL
 *ც-ოვ-ის
 *ყოფნა-THM-AOR.S3.PL
- (2) თქვ-ის || < თქვ+ი-ის || თქ+უ-ეს
 თქმა- AOR.S3.PL
 *თქ-ოვ-ის
 *თქმა-THM-AOR.S3.PL

ბოლო ორი მაგალითიდან ჩანს, რომ გვაქვს ძირისეული თანხმოვნები სხვადასხვა გახმოვანებით, რაც შედეგია სხვადასხვაგვარი ტრანსფორმაციისა. პლუსით მიერთებული ხმოვანი სუფიქსისათვის კი ამოსავალია **-ოვ** თემატური მარკერი: უ < უვ < ოვ < ავ (Кипшидзе 1914, 071; დანელია 1976, 168);

-უ თემის ნიშნის მიღების სხვა გზაც დასტურდება: ავ > ოვ > ოუ > უ (მარგველაშვილი 1988, 197). ამგვარად მიღებული **-უ** აგრძელებს ტრანსფორმაციას, ვინროვდება და გადადის ნეიტრალურ ხმოვანში.

- (1) ვა=მ-ო-რკ-გ-დ-ა-ს < ვა=მ-ო-რკ-უ-დ-ა-ს* < ვა=მ-ო-რკ-ოუ/ოვ-დ-ა-ს
 NPTC=O1-SV-კლება.PST-THM-IMP-SBJ-S3.SG
- (2) ო-ხიოლ-გ-დ-ეს < ო-ხიოლ-უ-დ-ეს < *ო-ხიოლ-ოუ/ოვ-დ-ეს
 NV-გახარება.PST-THM-IMP-S3.PL
- (3) ო-რთ-გ-დ-ეს
 NV- ქმნა.PST-THM-IMP-S3.PL
 ო-რთ-უ-დ-ეს < *ო-რთ-ოუ/ოვ-დ-ეს
 NV- ქმნა.PST-THM-IMP-S3.PL

ხშირად -უ თემის ნიშნად ერთვის კაუზატივის -აფ სუფიქსს. მისი წარმომავლობის შესახებ მკვლევართა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა. უფრო კონკრეტულად, ამოსავალი მორფემის თანხმონით ელემენტთან დაკავშირებით აზრთა თანხვედრაა, ხოლო ამოსავალი ხმოვნის საკითხთა შესახებ თვალსაზრისი განსხვავებულია (იხ. კარტოზია და სხვ. 2010, 230-231). განზოგადებულ სქემას კი ასეთი სახე აქვს: *-Vგ > -უ. მეორე სერიაში ზმნას არც მეგრულში არა აქვს თემის ნიშანი, ასეთ შემთხვევაში თემატური ნიშნის ნაშთს პლუსით (+) ვაერთებთ კაუზატივის ნიშნთან:

- (1) ო-ჭარ-აფ+უ-უ
 CAUS1-წერა-CAUS1-AOR.S3.SG
 ო-ჭარ-აფ-უ-უ < *ო-ჭარ-აფ-Vვ-უ
 CAUS1-წერა-CAUS1-THM-AOR.S3.SG

ამგვარი პრობლემა არ დგას მაშინ, როცა აუსლაუტში ცალი ხმოვანი გვაქვს:

(2) ო-ჭარ-აფ-უ

CAUS1-ნერა-CAUS1-AOR.S3.SG

აუსლაუტში მდგარი -უ ფუნქციური დონის ოდენობაა, კერძოდ, აორისტის მარკერია ზმნის მხოლობითი რიცხვის მესამე პირში, თუმცა ამოსავალ ზმნურ ფორმაში მის წინა პოზიციას დაიკავენ თემატური ნიშანი, რომელიც ეტიმოლოგიურ ხაზში აღდგება. ამდენად, ზემოგანხილული ორივე ფორმის ეტიმოლოგიური ხაზი ერთნაირად იქნება წარმოდგენილი.

ანალოგიურია ვითარება პასივის ფორმებთანაც:

(1) ლურ+უ-უ

კვდობა.PASS-THM-(PRS.S3.SG)

*ლურ-ოვ-უ-ნ

კვდობა.PASS-THM1-THM2-PRS.S3.SG

(2) რძ+უ-უ,

გაძლება.PASS-THM-(PRS.S3.SG)

*რძ-ოვ-უ-ნ

გაძლება.PASS-THM1-THM2-PRS.S3.SG

(3) ვ-ი-ფულ+უ-უ-ქ

S1-PASS-მაღვა-THM-PRS.S1/S2.SG

*ვ-ი-ფულ-ოვ-უ-ქ

S1-PASS-მაღვა-THM1-THM2-PRS.S1/S2.SG

(4) ი-ცალ+უ-უ

PASS-ცელვა.PRS-THM-(S3.SG)

*ი-ცალ-ოვ-უ-ნ

PASS-ცელვა.PRS-THM1-THM2-S3.SG

ამგვარი ფორმები ანმყოს (PRS) ფორმებია და ამიტომაც

სინქრონიულ ხაზში თემატური ნიშანი ჩვეულებრივ დეფისით გამოიყოფა (პლუსით ის მხოლოდ აორისტში უერთდება) და სათანადო კვალიფიკაციაც ეძლევა.

5.2. პასივისა და პოტენციალის მარკერების გლოსირება

აკაკი შანიძისეული კლასიფიკაციის მიხედვით ზმნის გვარის სამი სახე გამოიყოფა, რომელთაგან მორფოლოგიური ნიშნით მხოლოდ ვნებითია გამოხატული. ვნებითის მანარ-მოებლები მეგრულში სხვადასხვა ავტორს სხვადასხვაგვარად აქვს გამოყოფილი. ძირითადი პრობლემა დაკავშირებულია -უ სუფიქსთან, რომელიც ყველა ტიპის ვნებითში გვხვდება: უნიშნოსთან (ღურ-უ-(6) „კვდება“), სტატიკურთან (რძ-უ-(6) „ანთია“), -დ სუფიქსიანთან (ჭითონ-დ-უ „წითლდება“), პრეფიქსიანებთან (ი-ჭარ-უ-უ-(6) „ინერება“, ა-ჭარ-უ-უ-(6) „ენერება“, ე-წუხებ-უ(6) „უწუხდება“, ო-ჩქარ-უ-ნ „ეჩქარება“. მიუხედავად განსხვავებისა, ვნებითის ზოგიერთი აფიქსი ან აფიქსის შემადგენელი კომპონენტი სამივე ავტორთან, ი. ყიფშიძე (Кипшидзе 1914, 071), არნ. ჩიქობავა, (ჩიქობავა 1936, 111-116), კ. დანელია (დანელია 1976, 167), ერთნაირად არის გამოყოფილი. ჩვენ ვეყრდნობით კ. დანელიას კვალიფიკაციას, როგორც ყველაზე სრულყოფილსა და თანმიმდევრულს.

ი-

(1) ი-ხაშ+უ-უ-(6) PASS-ხარშვა-THM-(PRS.S3.SG)	ი-ლობ+უ-უ-(6) PASS-ლობვა-THM-(PRS.S3.SG)
(2) ი-რდ+უ-უ-(6) PASS-ზრდა-THM-(PRS.S3.SG)	ი-დირიკ+უ-უ-(6) PASS-დრეკა-THM-(PRS.S3.SG)

(3) ი-ჭარ+უ-უ-(6)

ი-წირიდ+უ-უ-(6)

PASS-წერა-THM-(PRS.S3.SG)

PASS-წრეტა-THM-(PRS.S3.SG)

(კარტოზია და სხვა, 2010, 205-206, 209)

ა-

(1) ა-ხაშ+უ-უ-(6)

ა-ღობ+უ-უ-(6)

PASS-ხარშვა-THM-(PRS.S3.SG)

PASS-ღობვა-THM-(PRS.S3.SG)

(2) ა-რდ+უ-უ-(6)

ა-ჭ+უ-უ-(6)

PASS-ზრდა-THM-(PRS.S3.SG)

PASS-წვა-THM-(PRS.S3.SG)

(3) ა-ჭარ+უ-უ-(6)

ა-დირიკ+უ-უ-(6)

PASS-წერა-THM-(PRS.S3.SG)

PASS-დრეკა-THM-(PRS.S3.SG)

(კარტოზია და სხვა, 2010, 205-206, 209)

როგორც აღვნიშნეთ, ვნებითის აფიქსთა გამოყოფისას წინააღმდეგობრივია სწორედ -უ სუფიქსის გამოყოფა, რადგან -უ სუფიქსი არც ერთი ტიპის ვნებითს არ გადაჰყვება II სერიისაში. ეს თავის დროზე ორივე ავტორს (Кипшидзе 1914, 071; ჩიქობავა 1936, 111) ჰქონდა აღნიშნული. ცხადია, ამგვარმა ენობრივმა მოვლენამ თავისთავად დააყენა -უ სუფიქსის რაობის საკითხი; მით უფრო, რომ ქართულში ვნებითის წარმოება, ძირითადად, პრეფიქსულია, მეგრულში რატომ უნდა ყოფილიყო კონფიქსური? „უ-ს ხმარების ფაქტი ანალოგიურია ქართულში ებ-ის ხმარებისა: -ებ-ი ქართულში ყველა ტიპის ვნებითს მოუდის (სტატიკურის გამოკლებით): პრეფიქსიანს, სუფიქსიანს, „უნიშნოს“. ამდენად, -უ ფუნქციურად თემატური ნიშნის როლში გამოდის“ (დანელია 1976, 169). „ვნებითის თემა მეგრულში ორმაგი სუფიქსაციით ხასიათდება“ (დანელია 1976, 170). უ-უ დაბოლოების პირველი /უ/-ს ადრინდელი სახეა

/*ოვ/, რომელიც შეიძლება გამარტივდეს და დარჩეს /ო/, შდრ:
*იბრდოვუქ > იბრდოუქ > იბრდუუქ.

ქართულიდან ნასესხებ პასივის ფორმებში დასტურდება ე-
პრეფიქსიც:

ე-სახელ+ებ-უ

PASS-სახელი-THM-(PRS.S3.SG).

ვნებითის ოდენ სუფიქსური წარმოება იშვიათია მეგრულ-
ში, მაგრამ მაინც დასტურდება -დ სუფიქსის სახით¹.

(1) თან-დ-უ-(6) თენება- PASS-THM-(PRS.S3.SG)	ჩენ-დ-უ-(6) გაჩერება- PASS-THM-(PRS.S3.SG)
(2) შინ-დ-უ-(6) დასიება- PASS-THM-(PRS.S3.SG)	ჭითონ-დ-უ განითლება-PASS- THM-(PRS.S3.SG)
(3) შურ-დ-უ-(6) დალა- PASS-THM-(PRS.S3.SG)	მოჭყორ-დ-უ-(6) დავინყება-PASS-THM-(PRS.S3.SG)

(გ. კარტოზია და სხვა, 2010, 206)

ამრიგად, ვნებითი გვარის მანარმოებელი აფიქსებით მე-
გრული მთლიანად ქართულს მიჰყვება. მეგრულში ეს აფიქსე-
ბია: ი-, ა-, ე- (ქართულიდან ნასესხებ ფუძეებში), -დ.

ვნებით გვარს მეგრულში მჭიდროდ უკავშირდება პოტენ-
ციალისის² წარმოება, რადგან სემანტიკურად ეს არის იგივე
შესაძლებლობის ვნებითი (შანიძე 1973, 296). პოტენციალისის

1. „ამიტომაც ამ მოვლენას ქართულის გავლენით ხსნიან“ (ჩიქობავა 1936, 114).
სხვა თვალსაზრისით, მეგრულ-ჭანურს ეს სუფიქსი საერთო ჰქონდა ქარ-
თულთან (დანელია, 1976,173). „ვნებითი გვარის პრეფიქსული წარმოების
უპირატესობით კოლხური ძველ ქართულს უახლოვდება, მაგრამ სუფიქსური
წარმოების იშვიათობით ახალ ქართულს შორდება, ე.ი. ამოსავალი ვითარება
ერთგვარია, განვითარების ტენდენცია კი - სხვადასხვაგვარი; შდრ. ნოზაძე
1961, 68-71; იმნაიშვილი 1968, 27-54, დანელია 1976, 174.

2. ტერმინი ეკუთვნის არნ. ჩიქობავას (ჩიქობავა 1936,111-116).

ყალიბია ი-ე (ერთპირიანი ზმნებისთვის) და ა-ე (ორპირიანი ზმნებისთვის). ორივე შემთხვევაში კონფიქსის ბოლოკიდური ნაწილია -ე, რომელიც ქართული ხოლმეობითის ი-ს ბადალად არის მიჩნეული: ი-ჭე-ე „ი-წე-ი-ს“ (ჩიქობავა 1948, 100-101).

(1) ი-ჭარ-ე-(6) POT1-წერა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ჭარ-ე-(6) POT1-წერა- POT1-(PRS.S3.SG)
(2) ი-ჭოფ-ე-(6) POT1-დაჭერა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ჭოფ-ე-(6) POT1-დაჭერა- POT1-(PRS.S3.SG)
(3) ი-ჭკომ-ე-(6) POT1-ჭამა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ჭკომ-ე-(6) POT1-ჭამა- POT1-(PRS.S3.SG)
(4) ი-შე-ე-(6) POT1-სმა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-შე-ე-(6) POT1-სმა- POT1-(PRS.S3.SG)
(5) ი-ლინ-ე-(6) POT1-სვლა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ლინ-ე-(6) POT1-სვლა- POT1-(PRS.S3.SG)
(6) ი-ლობ-ე-(6) POT1-ლობვა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ლობ-ე-(6) POT1-ლობვა- POT1-(PRS.S3.SG)
(7) ი-დირიკ-ე-(6) POT1-დრეკა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-დირიკ-ე-(6) POT1-დრეკა- POT1-(PRS.S3.SG)
(8) ი-წირიდ-ე-(6) POT1-წრეტა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-წირიდ-ე-(6) POT1-წრეტა- POT1-(PRS.S3.SG)
(9) ი-ლინ-ე-(6) POT1-წალბა- POT1-(PRS.S3.SG)	ა-ლინ-ე-(6) POT1-წალბა- POT1-(PRS.S3.SG)

(შეროზია 1981, 203; კარტოზია და სხვ. 2010, 206);

ვნებითის ნიუანსები ცალკე ჯგუფს ქმნიან ქართულსა (შან-იძე 1973, 300) და მეგრულშიც. ამ ჯგუფში შედის **მიჩნევისა** და **გუნების** ვნებითები.

მიჩნევის ვნებითები, ქართულის მსგავსად, ორპირიან ნა-სახელარ ზმნებს ახასიათებთ. გამოიყოფა ო- პრეფიქსი (დანე-ლია 1976, 172):

მ-ო-მონკ-უ-(6)

O1-PASS-მძიმე-THM-(PRS.S3.SG)

მ-ო-ჭიჭარ-უ-(6)

O1-PASS-პატარა/ცოტა-THM-(PRS.S3.SG)

ამ ტიპის ზმნათა თავისებურება ის არის, რომ II სერიის მწკრივებში ო- წარმოებიდან ე- წარმოებაზე გადადიან:

მ-ე-მონკ-უ-(6)

O1-PASS-მძიმე-AOR.S3.SG

მ-ე-ჭიჭარ-უ-(6)

O1-PASS-პატარა/ცოტა-AOR.S3.SG

შენიშვნა: წარმოების გამოცვლა სემანტიკური დიფერენ-ციაციის საჭიროებით ჩანს მოტივირებული: თუ ამ ზმნებს წყვეტილი ო- პრეფიქსით ექნებოდათ ნაწარმოები, მხოლო-ბითი რიცხვის მესამე სუბიექტურ პირში (რაც ყველაზე ხშირი ხმარებისაა) წყვეტილი დაემთხვეოდა ანმყოს (დანელია 1976, 176).

გუნების ვნებითი ა- პრეფიქსით აწარმოებენ ფორმებს ჩვეულებრივი ვნებითის მსგავსად:

მ-ა-ძიცინუაფ-უ-(6)

O1-PASS-სიცილი-THM-(PRS.S3.SG)

ამ ტიპის ფორმებში ყურადღებას იქცევს **-უაფ-** მიმდევრო-ბა, რომელიც მოქმედებითის ფორმებშიც ვლინდება **-უან-**ის სახით: ო-ძიცინ-უ-ან-ს „აცინებს“. ტ. გუდავას აზრით, -უა-ფ < -ავ-აფ დაბოლოება შეეფარდება ქართულ -ევ-ებ დაბოლე-ბას (გუდავა 1969, 12). ამ თვალსაზრისის გათვალისწინებით, გუნების ვნებითების შესაბამისი გლოსა ასეთია:

მ-ა-ძიცინ+უ+აფ-უ-(6)

O1-PASS-სიცილი-THM-(PRS.S3.SG)

5.3. პირისა და რიცხვის გამომხატველი სუფიქსები

I და II სუბიექტური პირის ფორმები პირველი სერიის ან-მყოსა და მყოფადის, ასევე მეოთხე სერიის მესამე თურმეობითის მხოლობითში დაირთავენ -ქ სუფიქსს, რომელიც საკუთრივ მეგრულისათვის დამახასიათებელი სუფიქსია და ფუნქციურად **სუბიექტობის სემანტიკის** გამომხატველია (ეზუგბაია 2010, 144).

(1) ვ-ზიმ-უნ-ქ

S1-ზომვა-THM-PRS.S1/S2.SG

ზიმ-უნ-ქ

ზომვა-THM-PRS.S2/S1.SG

(2) დო-ვ-ზიმ-უნ-ქ

PRV-S1-ზომვა.FUT-THM-S1/S2.SG

დო-ზიმ-უნ-ქ

PRV-ზომვა.FUT-THM-S2/S1.SG

(3) ნო-ვ-ზიმ+უ-ე-ქ

RES1-S1-ზომვა-RES1-S1/S2.SG

ნო-ზიმ+უ-ე-ქ

RES1-(O1)-ზომვა-RES1-S2/S1.SG

მეგრულში მესამე სუბიექტურ პირი მხოლოდ სუფიქსურად გამოიხატება **-ნ, -ს/-ც, -უ/გ, Ø** ალომორფების საშუალებით. ობიექტურ პირს ნიშანი არა აქვს არც მხოლობითში და არც მრავლობითში.

რაც შეეხება მრავლობითობას, იგი *სუბიექტური* წყობის ზმნებთან I და II პირში **-თ** სუფიქსით გამოიხატება, მესამე პირში კი **-ნან, -ან, -ნ, -ეს/-ის** ალომორფებით; საგულისხმოა, რომ მეგრულში *ობიექტური* პირების მრავლობითობა გამოიხ-

ატება სუბიექტის მრავლობითობის ყველა ზემოჩამოთვლილი მარკერით. ამდენად, ობიექტური პირი გამოიხატება პრეფიქსით, ხოლო სიმრავლე - სუფიქსით (კატოზია 2008, 94; კარტოზია და სხვ., 2010, 174-175).

მეგრულში ხშირად მოკვეცილია ბოლოკიდური **-ნ**, რომელიც საკუთრივ არის მორფემა, კერძოდ, მესამე სუბიექტური პირის ნიშანი მხოლოდით რიცხვში ან მრავლობითობის აღმნიშვნელ მორფემათა (**-ან**, **-ნან**) შემადგენელი ბოლოკიდური ელემენტი. იგი გარკვეულ ფონოლოგიურ თუ მორფოლოგიურ პოზიციებში აღდგება (ჩიქობავა 1936, 140, 142; ონიანი 1978, 74; ეზუგბაია 2010, 71; კარტოზია და სხვ. 2010, 167-168), ასეთ დროს მხოლოდითი რიცხვის ფორმებთან **-ნ**-ს ალომორფად უნდა განვიხილოთ ნული და მისი გლოსა ჩაინერება მრგვალ ფრჩხილებში; ხოლო **-ან**, **-ნან** სუფიქსების შემთხვევაში სინქრონიულ ხაზზე გამოიყოფა **-ა** (<**ან**) და **-ნა** (<**ნან**) ალომორფები, ხოლო ეტიმოლოგიურ ხაზზე მისი სრული ჩანანერი გვექნება.

- (1) ლურ-უ
კვდომა-THM-(PRS.S3.SG)
*ლურ-უნ
კვდომა-THM--PRS.S3.SG
- (2) ნა-ცონ-ენ-ა < *ნა-ცონ-ენ-ან
PRV-გაფუჭება.FUT-THM-S3.PL
- (3) გე-რ-დგ-უნ-ა < *გე-რ-დგ-უნ-ან
PRV-O2-დადგმა.FUT-THM-S3.PL

აღნიშნული ალომორფები ყოველთვის სრულადაა მოცემული, თუ ზმნურ სტრუქტურაში რანგობრივად მისი მომდევნო რომელიმე ელემენტი ნარმოდგენილი; იგი აღდგება მაშინაც, როცა

მას მოსდევს **დო** „და“ ან **და** „თუ“ კავშირი; ანუ ალომორფთა სრული სახით გამოვლენა სინტაქსურად არის შეპირობებული.

- (1) ჭკომ-უნ-ან-ი=ა
ჭამა-THM-PRS.S3.PL-OBL=PTC:ISM
- (2) ჭკომ-უნ-ან=ო
ჭამა-THM-PRS.S3.PL=QPTC
- (3) ი-შქვიდ-უ-ნ=ო
PASS-ხრჩობა-THM--PRS.S3.PL=QPTC
- (4) ხე-ნ-ი=ა
ზის-PRS.S3.SG-OBL=PTC:ISM

რაც შეეხება **-ნან** ალომორფს, ის მოუდის მედიუმის ფორმებს. აღნიშნული მორფემა დიაქრონიულად იშლება და მიღებულია ორი მორფემის შეერთებით: [-**ნ**] + [-**ან**], სადაც პირველი მხოლობითიდან გადმოყოლილი მესამე პირის მორფემაა, ხოლო მეორე რიცხვის აღმნიშვნელი სუფიქსია (ჩიქობავა 1936, 91; კარტოზია 2005, 93; შენიშვნა 63; კარტოზია და სხვ. 2010, 168-169).

სინქრონიულ დონეზე სეგმენტირებისას **-ნან** ერთად გამოიყოფა, როგორც პირისა და რიცხვის აღმნიშვნელი მარკერი, მისი წარმომავლობა ჩანს ეტიმოლოგიურ-დიაქრონიულ ხაზზე:

- (1) ი-შქვიდ-უ-ნან-ი=ა
PASS-ხრჩობა-THM-PRS.S3.PL-OBL=PTC:ISM
*ი-შქვიდ-უ-ნ-ან-ი=ა
PASS-ხრჩობა-THM-PRS.S3.SG-PL-OBL=PTC:ISM
- (2) ი-რდ-უ-ნან=ო
PASS-ზრდა-THM-PRS.S3.PL=QPTC

- (3) *ი-რდ-უ-ნ-ან=ო
PASS-ზრდა-THM-PRS.S3.SG-PL=QPTC
- (4) ხ-ე-ნა < *ხ-ე-ნან
ჯდომა-CV-PRS.S3.PL
- (5) რ-ე-ნა < *რ-ე-ნან
ყიფნა-CV-PRS.S3.PL

5.3.1. მორფონოლოგიური გარდაქმნები თემის ნიშნისა და მრავლობითობის გამომხატველი -ეს სუფიქსის საზღვარზე

მეგრულში მრავლობითობის გამომხატველი -ეს სუფიქსი ქართულიდანაა შეთვისებული (ფოჩხუა 1961, 60; როგავა 1968, 76; ეზუგბაია 1996, 72; ონიანი 1978, 208). და იგი ზმნურ ფუძე-ეს ერთვის უწყვეტელში, ხოლმეობითში, აორისტში, პირველ, მეორე და მესამე პირობითში, მეორე და მეოთხე თურმეობითში (კარტოზია და სხვ. 2010, 173).

-ეს სუფიქსის ალომორფია -ის, რომელიც თემის ნიშნისა (ან დიაქრონიულად თემის ნიშნის) და რიცხვის მარკერის საზღვარზე მომხდარი მორფონოლოგიური გარდაქმნებითაა მიღებული. საგულისხმოა, რომ ეტიმოლოგიურ ხაზზე აღნიშნული ხმოვნები უნდა განვიხილოთ თემის ნიშნის ალომორფებად, რომლებიც შემდეგი ფონოლოგიური გარდაქმნების გზითაა მიღებული:

1. პირველი საფეხურია თემის ნიშნის გარდაქმნა **ოვ > უ:¹ *წ-ოვ- > წ-უ, *თქ-ოვ- > თქ-უ, *შ-ოვ- > შ-უ.**
2. შემდგომი ეტაპი უკვე გარდაქმნილი თემის ნიშნისა და -ეს მორფემის საზღვარზე საფეხურებრივად ხორციელდება:
 - ასიმილაცია: **-უ-ეს > -ე-ეს**, რაც გახდა საფუძველი ხმოვანთა გემინაციისა. ეტიმოლოგიურ ხაზზე წინამავალი ე- თემის ნიშნად უნდა კვალიფიცირდეს, ის -უ თემის ნიშნის ტრანსფორმირებული ვარიანტია: ***-ოვ > -უ > -ე;**

1. დანვრილებით იხ. ამავე მონოგრაფიაში გვ.: 63-64.

- დისიმილაცია: **-ე-ეს > -ე-ის**, რომლის საფუძველზეც უკვე მივიღეთ რიცხვის გარდაქმნილი ალომორფი **-ის**;
- ასიმილაცია **-ე-ის > -ი-ის**;
- გემინირებული ხმოვნები ორივე შემთხვევაში მარტივდება: **ეე > ე, იი > ი** და რჩება მეტი „სიმძლავრის“ თუ ფუნქციურად მეტად ღირებული ოდენობა - რიცხვის გამომხატველი ალომორფი: **-ე-ეს > -ეს, -ი-ის > -ის**.

გემინირებულ ხმოვანთა გამარტივება ენის განვითარების უფრო გვიანდელ ვითარებას ასახავს და მის ტენდენციაზე მიუთითებს.

ამდენად, ეტიმოლოგიურ საზღვე ამგვარ ფორმათათვის ერთმანეთის პარალელურად გვაქვს **-უ || -ე || -ი** თემის-ნიშნის ვარიანტები, ხოლო სინქრონიულ საზღვე მას უთემის-ნიშნო ვარიანტიც ემატება:

(1) უ-ნ+უ-ეს || უ-ნ+ე-ეს || უ-ნ+ე-ის || უ-ნ+ი-ის || უ-ნ-ეს || უ-ნ-ის
OV-თქმა-AOR.S3.PL

*უ-ნ-ოვ-ეს > უ-ნ-უ-ეს > უ-ნ-ე-ეს > უ-ნ-ე-ის > უ-ნ-ი-ის
OV-თქმა-THM-AOR.S3.PL

(2) გო-უ-ტ+უ-ეს || გო-უ-ტ+ე-ეს || გო-უ-ტ+ე-ის || გო-უ-ტ+ი-ის
|| გო-უ-ტ-ეს || გო-უ-ტ-ის
PRV-OV-გაშვება-AOR.S3.PL

*გო-უ-ტ-ოვ-ეს > გო-უ-ტ-უ-ეს > გო-უ-ტ-ე-ეს > გო-უ-ტ-ე-ის >
გო-უ-ტ-ი-ის

PRV-OV-გაშვება-THM-AOR.S3.PL

მაშასადამე, გამოიყოფა ჯგუფი ზმნებისა, რომლებიც მესამე სუბიექტური პირის მრავლობითი რიცხვისათვის აორისტში სხვადასხვა ვარიანტს გვიჩვენებენ:

უნუეს || უნეეს || უნეის || უნიის || უნის „უთხრეს“, **გოუ-ტუეს || გოუტეეს || გოუტეის || გოუტის || გოუტეს ||**

გოუტის „გაუშვეს“. გლოსირებული ჩანანერისას გამოჩნდა, რომ ყველა ფორმას აქვს ერთნაირი კვალიფიკაცია, მხოლოდ ძირეული მორფემა სხვადასხვაგვარადაა გახმოვანებული და ხმოვანი ელემენტი, რომელიც წარმოშობით თემის ნიშანია (რადგან აორისტში თემის ნიშანი არა გვაქვს), პლუს (+) ნიშნით არის მიერთებული ძირეულ მორფემასთან.

აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ტექსტების ანალიზისას თავს იყრის ისეთი ფორმებიც, რომელთა ამოსავალში **-ოვ** თემატური ნიშნის აღდგენა ვერ ხერხდება. **ზ-უ-ეს** „ზილეს“, **რაგად-უ-ეს** „ილაპარაკეს“, **ქ-ალე-ნჯირ-უ-ეს** „დაინჯინეს გვერდით“. აღნიშნული შემთხვევები განზოგადებულად, ანუ ანალოგიის შედეგად მიღებულად მიიჩნევა (კარტოზია და სხვ., 2010 172).

შეიძლება დამდგარიყო საკითხი **-უ-ეს** მიმდევრობის სინქრონიულ დონეზე ერთიან ალომორფად განხილვის თაობაზე, როგორც ეს მედიუმის ფორმებთან **-ნან** მორფემის შემთხვევაში გვექონდა, ხოლო დიაქრონიულად დაგვემალა და **-უ** ელემენტი მხოლობითიდან გადმოყოლილ პირის ნიშნად მიგვეჩინა, მაგრამ ყურადსაღებია ის ფაქტი, რომ **-უ-ეს** მიმდევრობა, რომელიც შეიძლება არ იყოს მიღებული **-ოვ-ეს** მიმდევრობისგან, ისეთივე გარდაქმნებს განიცდის, როგორსაც ამოსავალში **-ოვ** ხმოვნის ვარიანტის დაშვების შემთხვევაში და ყველა პარალელური ვარიანტით წარმოგვიდგება: **რაგად-უ-ეს** || **რაგად-ე-ეს** || **რაგად-ე-ის** || **რაგად-ი-ის** || **რაგად-ეს** || **რაგად-ის** „ილაპარაკეს“; აქედან გამომდინარე, უფრო ლოგიკური ჩანს **-ოვ** თემისნიშნის ფორმათა ანალოგიის დაშვება.

5.3.2. ინვერსიულ ფორმათა ჩანერა

ინვერსიის არსი პირის ნიშანთა ფუნქციების შენაცვლებაა. მსჯელობაში შემოდის ახალი ცნებები: *მორფოლოგიური* და

რეალური ანუ ინვერსიული (სუბიექტი ან ობიექტი), მათი შესაბამისი ჩანაწერებია: INVS - ინვერსიული სუბიექტი, INVO - ინვერსიული ობიექტი, S და O - რეალური სუბიექტი და ობიექტია¹. მაშასადამე, რეალურია პირის ის მორფემა, რომელიც ამ პირს გამოხატავს ყოველთვის ანუ არაინვერსიულობის შემთხვევაში; ხოლო ინვერსიულია პირის ნიშანი, რომელიც ამ პირს გამოხატავს მხოლოდ კონკრეტულ შემთხვევაში — ინვერსიის დაშვების დროს.

მეგრულში ინვერსიულია გარდაუვალი ზმნები სამივე სერიაში და გარდამავალი ზმნები მესამე სერიაში (კარტოზია და სხვ., 2010, 179).

მხოლოდითი რიცხვის ყველა პირში ინვერსიული სუბიექტი [INVS (= RS)] წარმოდგენილია მორფოლოგიური ობიექტის [O (= MO)] ნიშნებით, ხოლო ინვერსიული ობიექტი [INVO (= RO)] – მორფოლოგიური მესამე სუბიექტური პირის [S3 (= MS3)] სუფიქსებით.

მ-ი-თას-უ-ნ-ი=ა

INVS1-OV-თესვა.PRF-THM-INVO3.SG-OBL=PTC:ISM

*O1-OV-თესვა.PRF-THM-S3.SG-OBL=PTC:ISM

გ-ი-თას-უ-ნ-ი=ა

INVS2 –OV-თესვა.PRF-THM-INVO3.SG-OBL=PTC:ISM

*O2-OV-თესვა.PRF-THM-S3.SG-OBL=PTC:ISM

უ-თას-უ-ნ-ი=ა

(*INVS3)- OV-თესვა.PRF-THM-INVO3.SG-OBL=PTC:ISM

*(O3)-OV-თესვა.PRF-THM-S3SG-OBL=PTC:ISM

შენიშვნა: მესამე ობიექტურ პირს მარკერი არა აქვს, აქ მისი შემოტანა პირობითია შეპირისპირების საჩვენებლად.

1. შეძლებოდა ინვერსიულ ოდენობათა აღსანიშნავად გამოგვეყენებინა ჩანაწერი: MS, MO, მაგრამ ვინაიდან /S/ და /O/ არაინვერსიულ ფორმებთან თავისთავად ასახავენ მორფოლოგიურ სუბიექტსა და ობიექტს, უმჯობესად ჩავთვალეთ /INVS/ და /INVO/ ჩანაწერის გამოყენება.

ანალოგიურად ჩაინერება გარდაუვალი ზმნური ფორმა (მედოპასივები და პოტენციალისი) სამივე სერიაში:

მ-ა-თას-ე-ნ=ო

INVS1-POT1-თესვა- POT1- INVO3.SG=QPTC

*O1-POT1-თესვა- POT1- S3.SG=QPTC

გ-ა-თას-ე-ნ=ო

INVS1-POT1-თესვა- POT1- INVO3.SG=QPTC

*O2-POT1-თესვა- POT1- S3.SG=QPTC

ა-თას-ე-ნ=ო

(*INVS3) -POT1-თესვა- POT1- INVO3.SG=QPTC

(*O3)-POT1-თესვა- POT1- S3.SG=QPTC

ანალოგიურია ვითარება მრავლობით რიცხვშიც. ინვერსიულ ზმნებში მრავლობითობას სამივე პირში ერთი და იგივე მორფემები (-თ, -ან || > ა, -ეს, -ნ) გამოხატავენ. ობიექტური პირის ნიშნებით პირია გამოხატული, ისინი აღნიშნება როგორც INVS; ხოლო სუბიექტის მრავლობითობის გამომხატველი მორფემებით რეალური ობიექტია აღნიშნული, მისი ჩანაწერია INVO. PL.

მ-ა-ლოლ-ე-ნან=ო

INVS1-POT1-კეთება- POT1- INVO3.PL=QPTC

*O1-POT1-კეთება- POT1- S3.PL=QPTC

გ-ა-ლოლ-ე-ნან=ო

INVS2-POT1-კეთება- POT1- INVO3.PL=QPTC

*O2-POT1-კეთება- POT1- S3.PL=QPTC

ა-ლოლ-ე-ნან=ო

(*INVS3) -POT1-კეთება- POT1- INVO3.PL=QPTC

(*O3) -POT1-კეთება- POT1- S3.PL=QPTC

5.4. ემფატიკური ხმოვნები და ენკლიტიკური სუფიქსები

მეგრულში ირიბ ბრუნვათა (მოთხრობითი, მიცემითი, მოქმედებითი, ვითარებითი, დანიშნულებითი) ფორმებს დაერთვის ემფატიკური ხმოვნები: **ი**, **უ** ან **გ**. რაც შეეხება ნათესაობითი ბრუნვის ფორმაზე დართულ **ი** ხმოვანს, ეტიმოლოგიურად იგი სახელობითის ნიშანია, ხოლო სინქრონიულ დონეზე ბრუნვის ნიშნის შემადგენელი ნაწილია: თანხმოვანფუძიანებთან – **-იში**, ხმოვანფუძიანებთან – **-ში**, რადგან ნათესაობითი ბრუნვის ფორმასთან, განსხვავებით სხვა ირიბი ბრუნვებისაგან, **უ** ან **გ** ხმოვნები არ დასტურდება (კარტოზია და სხვ. 2010, 121-122). ემფატიკური ხმოვნის აღმნიშვნელი აბრევიატურაა: EV (Emphatic vowel).

ემფატიკურხმოვნიან სახელურ ფორმათა გლოსირებული ჩანაწერი კეთდება ბრუნვის ნიშნისა და ემფატიკური ხმოვნის გლოსას მინიჭებით. მაგალითისთვის

ავიღებთ მოთხრობითი ბრუნვის ფორმას:

კატუ-ქ-ი

კატუ-ქ-უ

კატუ-ქ-გ

კატა-ERG-EV

კატუ-ERG-EV

კატუ-ERG-EVE

ემფატიკური ხმოვნები დაერთვის ზმნურ ფორმებსაც მხოლოდით ან მრავლობით რიცხვში, თუკი პირის ნიშანი -ს ან -ეს მორფემებითაა წარმოდგენილი. აღნიშნული მორფემები III პირის ფორმებთან დასტურდება მხოლოდითა და მრავლობით რიცხვში ანმცოსა და წყვეტილის მწკრივებში.

ხანტ-უნ-ს-ი

ხანტ-უნ-ს-უ

ხანტ-უნ-ს-გ

ხატვა-THM-PRS.
S3.SG-EV

ხატვა-THM-PRS.S3.SG-EV

ხატვა-THM-PRS.
S3.SG-EV

დო-ხანტ-ეს-ი
PRV-ხატვა-AOR.
S3.PL-EV

დო-ხანტ-ეს-უ
ხატვა-THM-AOR.S3.PL-
EV

დო-ხანტ-ეს-გ
ხატვა-THM-AOR.
S3.SG-EV

ენკლიტიკურ სუფიქსებში იგულისხმება კავშირ-ენკლიტიკები და ნაწილაკები.

მეგრულისთვის დამახასიათებელია კავშირ-ენკლიტიკები: **-ნი** და **-და**. -ნი'ს ცვეთა ახასიათებს, რის შედეგადაც რჩება თანხმოვანი (-ნი) ან ხმოვანი (ი || ე) (Кипшидзе 1914, 0140-0141; კარტოზია და სხვ. 2010, 303). შესაძლებელია, -ნი კავშირი ფონოლოგიური ტრანსფორმაციის შედეგად საერთოდ დაიკარგოს, მაგრამ კვალს ტოვებს გადანეული ინტონაციური მახვილით. თუკი -ა მორფემას დაერთვის, მაშინ გადანეულ მახვილთან ერთად -ა'ს ასიმილაციურად სახემეცვლილ -ე'საც ვიღებთ. საგულვებელი -ა მორფემა ან კავშირებითის ნიშანია, ან სხვათა სიტყვის ნაწილაკი (კარტოზია 1958, 243-235).

შორიშა *მე-უ-ნან=ნი > მე-უ-ნან=ი

შორს.ADVPL PRV-OV-(ნასვლა)-PRS.S3.PL=CONJ(that)

„შორს რომ მიდიან...“

აქ ჯერ გემინაცია ხდება და შემდეგ კავშირ-ენკლიტიკის გამარტივება.

-და'ც ქართული თუ-ს მნიშვნელობის კავშირ-ენკლიტიკაა, რომელიც ზმნას დაერთვის და ქვენყობილ კონსტრუქციას ქმნის. -ნი'საგან განსხვავებით, იგი არ ცვდება.

მა ქო=მო-ვ-რთ-ი=და, თი კოს ქოვძირუნქ.

PPTC=PRV-S1-მოსვლა.AOR-PM=CONJ(if)

„მე თუ მოვედი, იმ კაცს ვნახავ“.

-და ენკლიტიკა მონაწილეობს აგრეთვე კითხვითსიტყვიან დიალოგებში, კერძოდ, II პირის რეპლიკაში; დაერთვის ან კითხვით სიტყვას ან ზმნას, იმის მიხედვით, რომელია ფოკუ-

სირებული. ამგვარ ოდენობას „ექოკითხვას“ უწოდებენ და მისი გლოსაც განსხვავებულია:

-რა გქვია?	-ვინ მოდის
-რა=და, ლევანი.	-ვინ მო-დი-ს=და, ლევანი.
რა.QPRN=EPTC	PRV-სვლა-PRS.S3.SG=EPTC

-ო კითხვითი ნაწილაკია. ის ძირითადად ზმნას დაერთვის, თუმცა არ არის გამორიცხული დაერთოს სხვა მეტყველების ნაწილს, მათ შორის მრავლობითი რიცხვის ფორმებს. ყოველთვის დგას სიტყვის აბსოლუტურ ბოლოში.

-ო კითხვითი ნაწილაკი განიმარტება შემდეგი აბრევიატურით: QPTC (Question Particle):

კოჩ-ქ=ო	ჭარ-უნ-ს=ო	თაქ=ო	თინა=ო
კაცი-	წერა-THM-PRS.	აქ.	ის.
ERG=QPTC	S3.SG =QPTC	ADVPL=QPTC	DemPronoun=QPTC

-(თ)ი გაძლიერებითი ნაწილაკია, ქართული -(ც)ა'ს ბადალი. კითხვით ნაცვალსახელებთან და ზმნიზედებთან დართვისას გამოხატავს რელაციას. აღინიშნება PTC(Particle)-თი.

თინა=თი	მი=თი
ის=PTC	ვინ. Rel.Pronoun=PTC

სხვათა სიტყვის ნაწილაკები მეგრულში, ისევე, როგორც სხვა ქართველურ ენებში, სუფიქსურია: -მაქი || მაქჲ „-მეთქი“ | პირის ნათქვამს გადმოსცემს, -შო „-თქო“ || პირის ნათქვამს გადასცემს III-ს, -ა ნაწილაკი III პირის ნათქვამს გადმოსცემს. სხვათა სიტყვის ნაწილაკების შესაბამისი გლოსა ასეთია: PTC:ISM(1), PTC:ICM(2), PTC:ISM(3).

სხვათა სიტყვის ნაწილაკებს შორის მეგრულში ყველაზე პროდუქტიული **-ა** ნაწილაკია (დანელია 1991, 10-11), რომელიც მრავალფეროვანი ფონეტიკური ვარიაციებით ხასიათდება და დამოუკიდებლად იშვიათად დასტურდება. მისი ფონოლოგიური პოზიციაა **უ** ან **ი** ხმოვნების მომდევნოდ როგორც სახელებში, ასევე ზმნებში:

ა) **უ** ხმოვანზე ფუძედაბოლოებული სახელი + **-ა**:

(1) ფულუ=ა

თხუნელა-(NOM)=PTC:ISM

ბ) მხოლობითი რიცხვის S3 პირის **-უ** სუფიქსით დაბოლოებული უწყვეტლის, ხოლმეობითის ან წყვეტილის ფორმა + **-ა**:

(2) ჭარ-უნ-დ-უ=ა

წერა.PST-THM-IMP-S3.SG=PTC:ISM

(3) დო-ჭარ-უნ-დ-უ=ა

PRV-წერა.PST-THM-IMP-S3.SG=PTC:ISM

(4) დო-ჭარ-უ-ა

PRV-წერა-AOR.S3.SG=PTC:ISM

-ა ნაწილაკი დამოუკიდებლად სახელდება **-ი**-ფუძიანებთანაც (ი. ყიფშიძე, გ. კაჭარავა), მაგრამ **-ი** ფუძიან საზოგადო სახელად მეგრულში შეიძლება მივიჩნიოთ მხოლოდ ქართულიდან შესული „დევის“ ტრანსფორმირებული ფორმა **ნდი/დი**, შდრ.: **ნდი-ქ** (დევი > *დეი > დი > დი; დ'ს წინ **ნ** შეიძლება განვითარდეს: **ნდი**). რაც შეეხება თანხმოვანფუძიანი სახელების სახელობითი ბრუნვის ფორმას, შეიძლება ითქვას, რომ იქაც **-ა** ნაწილაკი დამოუკიდებლად იხმარება:

(4) კოჩ-ი=ა

კაცი-NOM=PTC:ISM

ზმნურ ფორმებში **-ი** ხმოვანი, როგორც პარადიგმის ნიშანი, მოცემულია უწყვეტელში, ხოლმეობითსა და წყვეტილში, I-სა და II პირში:

(5) ვ-ჭარ-უნ-დ-ი=ა

S1-წერა.PST-THM-IMP-PM=PTC:ISM

(6) დო-ვ-ჭარ-ი=ა

PRV-S1-წერა.AOR-PM=PTC:ISM

-ა ნაწილაკის მონაცვლე ვარიანტებია: **-ე, -ია/-იე, -ვა/-ვე**. მათი განაწილების განსასაზღვრად მნიშვნელოვანია, ერთი მხრივ, ფონეტიკური გარემო, მეორე მხრივ, კონსტრუქცია, მარტივია იგი თუ რთული.

-ა ხმოვნიანი ვარიანტები (**-ა, -ია, -ვა**) დასაშვებია როგორც მარტივ, ისე რთულ კონსტრუქციაში. მათი გამოვლენა განსხვავებულია პოზიციის მიხედვით (დადიანი 2006, 85); -ა ნაწილაკის დამოუკიდებლად გამოყენებაზე ზევით უკვე იყო საუბარი. **-ია** ვარიანტი დასტურდება თანხმოვნით დასრულებულ სიტყვებთან (Кипшидзе 1914, 0143; კაჭარავა 1950, 250). „ბოლოთანხმოვნიან სიტყვებთან წარმოდგენილი „ი“ ხმოვანი წარმოშობით ემფატიკური დანიშნულებისაა. იგი მეგრულში თანხმოვნით დამთავრებულ ნებისმიერ სიტყვას შეიძლება ახლდეს“ (დადიანი 2006, 81); ამის საპირისპიროდ შეიძლება ითქვას, რომ ემფატიკურ ხმოვნად მეგრულში, **ი**-ს გარდა, გვევლინება **უ** და **გ**; -ა ნაწილაკის წინ ყოველთვის სრული **ი** ჩნდება. ამიტომ სემანტიკურებისას მათ ცალ-ცალკე წარმოვადგენთ. **ი** სახელდება ობლიგატად (Obligatory - სავალდებულო).¹

(7) ჭარ-უნ-ს-ი=ა

წერა-THM-PRS.S3.SG-OBL=PTC:ISM

-ვა დასტურდება **ა, ე, ო** ბოლოხმოვნიანებთან (დადიანი 2006, 85) და შესაბამისად გვექნება **-ავა, -ევა, -ოვა** მიმდევრობები, რომლებიც დაიშლება თითოეულ შემადგენელ ნაწილად, რადგან **ვ**'ს წინამავალი ხმოვნები ან მორფოლოგიური მარკერებია, ან ფუძისეული, რაც შეეხება ხმოვანთა შორის გაჩენილ **ვ** თანხმოვანს, ის სახელდება ეპენტეზად, როგორც ჰიატუსის

1. სახელის ფუძესა და ბრუნვის ნიშანს შორის მოცემული ი-ს სტაბილური ფორმისა და სახელდებისათვის მსჯელობა იხილე გვ. 17.

თავიდან აცილების საშუალება.

(8) მიდა-ვ-რთ-ა-ვ=ა

PRV-S1-ნასვლა-SBJ-EP=PTC:ISM

(9) ცუდე-ვ=ა

სახლი-(NOM)-EP=PTC:ISM

(10) ცუდე-შა-ვ=ა

სახლი-ALL-EP=PTC:ISM

(11) ცუდე-შე-ვ=ა

სახლი-ABL-EP=PTC:ISM

(12) ოქრო-ვ=ა

ოქრო-(NOM)-EP=PTC:ISM

-ა ნაწილაკის მონაცვლე -ე ნაწილაკი და სხვა ე-ხმოვნის ვარიანტები (იე, ვე), მხოლოდ -ინი „რომ“ კავშირის შემცველ რთულ კონსტრუქციაში დასტურდება (კარტოზია 1996, 80); პოზიციის მიხედვით მათი დისტრიბუცია იდენტურია ა-ხმოვნის ვარიანტებისა (დადიანი 2006, 85):

(13) მო-რთ-ა-ს-ი=ა

კორ-ქ-ი=ე,

PRV-მოსვლა-SBJ-S3.SG-OBL=PTC:ISM კაცი-ERG-OBL=PTC:ISM

თენა ქ=უ-წ-ი=ა

PPTC=OV-თქმა-PM(AOR:IMPV)=PTC:ISM

„კაცი რომ მოვიდესო, ეს უთხარიო“.

(14) სქანოთ ქუუჯგუნია, მა გომიტუევე

გო-მ-ი-ტუ-ე-ე=ე

PRV-O1-OV-გაშვება-SBJ-EP=PTC:ISM

„შენთვის სჯობიაო, მე რომ გამიშვაო“.

მეგრულ ტექსტებში არცთუ იშვიათად დასტურდება -ავა/-ვევ მიმდევრობები, რომლებშიც მოიაზრება გაორმაგებული სხვათა სიტყვის ნაწილაკი შუაში ჩართული ეპენტეზათი. ჰიატუსის დაძლევის საჭიროება არ არის მოულოდნელი. მორფემათა რანგობრივი თეორიის მიხედვით, დაუშვებელია ორი ერთ-

ნაირი ფუნქციის მქონე ოდენობის (ამ შემთხვევაში ნაწილაკის) გაჩენა ერთმანეთის თანმიმდევრობით. რამდენადაც ენა სიტყვებს ვერ იტანს, ერთნაირი ფუნქციის ნაწილაკებიდან ერთ-ერთი უნდა დაკარგულიყო ან მომხდარიყო რომელიმე ერთის ფუნქციის დესემანტიზება. აღნიშნული ფაქტორები გვაგვარაუდებინებს, რომ ფუნქციურად სხვათა სიტყვის **-ა-ვ-ა** და **-ე-ვ-ე** მიმდევრობებში ეპენტეზით გამიჯნული ხმოვანი ნაწილაკები არ არიან იდენტური ფუნქციის. საკითხი სამომავლოდ კვლევას მოითხოვს სემანტიკური კუთხით. ამჯერად კი, ამ ტიპის **-ავა/-ევე** მიმდევრობები არ დაიშლება და მთლიანად იქნება სახელდებული სხვათა სიტყვის ნაწილაკად:¹

(16) ქარ-უნ-ს-ი=ავა

ნერა-THM-PRS.S3.SG-OBL=PTC:ISM

(17) სი მიდ-უ-რქ-ი=ევე, მა ხოლო მიდამიჯუმევა

PRV-OV-ნასვლა.FUT-S2/S1.SG-OBL=PTC:ISM

„შენ რომ ნახვალო, მეც ნამიყოლო / ნამიყვანო“.

ცნობილია, რომ „ყოფნა“ ზმნის ანმეოსა და წარსული დროის ფორმებს ცვეთა ახასიათებთ. რჩება მხოლოდ ხმოვანი (ე) ან თანხმოვანი (დ), რომელიც ენკლიტიკურად მიერთვის წინამავალ წევრს. კერძოდ:

- ორენ > რენ > რე > ე;
- ორდუ > რდუ > დუ > დ

კორ-ი=ე

კორ-ი=დ

კაცი-NOM=be.PRS.S3.SG

კაცი-NOM=be.PST.IMP.S3.SG

1. -ა ნაწილაკის რთული (გაორმაგებული)სახით გამოყენება შენიშნულია სამეცნიერო ლიტერატურაში. აღნიშნული ფაქტი ახსნილია იმით, რომ ბოლოკიდურხმოვნიან“ სიტყვებთან -ა დაბოლოება ნაწილაკად აღარ გაიაზრება და ხელახლა დაირთავს -ვა ელემენტს“ (დადიანი 2006, 84); უფრო ადრე გ. კაჭარავა აღნიშნავდა, რომ „ა ნაწილაკის გაორკეცება შეიძლება გამოეწვივა ზმნის მიერ პირობითობის აღნიშვნას“ (კაჭარავა 1950, 256).

6. ზმნური პარადიგმის ჩანარა

6.1. მწკრივის სავრცობი; პარადიგმის მარკერები.

მეგრულის ზმნური პარადიგმა შედგება 21 მწკრივისაგან, რომელიც 4 სერიაში ერთიანდება (დანვრილებით იხ. კარტოზია და სხვ., 2010, 233).

მწკრივი რთული წარმონაქმნია და მორფოლოგიურად მარკირებულ კატეგორიებთან (პირი, რიცხვი, გვარი, ქცევა, კაუზატივი, თემა, აქტი) ერთად შეიცავს არამარკირებულ კატეგორიებსაც (დრო, კილო, ასპექტი), ისინი კონკრეტული მორფემით არ არიან გამოხატულნი, თუმცა მწკრივისათვის აუცილებელ ელემენტებს წარმოადგენენ, ვინაიდან ყოველი მომდევნო მწკრივი წინასაგან სწორედ ამ კატეგორიებით განსხვავდება.

პირველ სერიაში ორი ჯგუფია, ანმყოსა და მყოფადის. ტრადიციული თვალსაზრისით, ანმყოს ჯგუფში 6 პარადიგმაა, მყოფადისაში — 4. ახალი თვალსაზრისით, მყოფადის ჯგუფში 6 მწკრივია და ამით ფორმათა დაბალანსება ხდება ანმყო-მყოფადის ჯგუფებს შორის (კარტოზია და სხვ., 2010, 266-275).

პირველი სერიის ყველა მწკრივს, გარდა ამოსავალი ანმყოსა (PRS) და მყოფადისა (FUT), ემატება **მწკრივის სავრცობი-დ**, რომელიც განგრძობითობას აღნიშნავს და გლოსირებულ ჩანანერში აღინიშნება იმპერფექტით (IMP):

ზიმ-უნ-ს	დო-ზიმ-უნ-ს
ზომვა-THM-PRS.S3.SG	PRV-ზომვა.FUT-THM-S3.SG
ზიმ-უნ-დ-უ	დო-ზიმ-უნ-დ-უ
ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG	PRV-ზომვა.PST-THM-IMP- S3.SG

მეორე სერიის ფუძე არ არის გავრცობილი, მწკრივიც უსავრცობოა. რაც შეეხება მესამე და მეოთხე სერიებს, უსავრ-

ცობოა პირველი და მესამე თურმეობითები, ხოლო ყველა დან-არჩენ მნკრივში ზმნას -დ სავრცობი ერთვის.

უ-ზიმ-უ	ნო-ზიმ+უ-ე
OV-ზომვა.PRF-THM-(S3.SG)	RES1-ზომვა-RES1-(S3.SG)

აღნიშნული ეხება როგორც გარდამავალ, ისე გარდაუვალ ზმნებს.

-დ სავრცობის ადგილი მკვეთრად განსაზღვრულია. შემდგომი რანგის მორფემები **პარადიგმის მარკერებია**, რომელთაც მოსდევს **კავშირებითისა და პირობითობის აღმნიშვნელი მორფემები**, ეს უკანასკნელნი ფუნქციურად რომელიმე მოდალურ კილოს გამოხატავენ.

უნყვეტელში, ხოლმეობითში, მეოთხე თურმეობითსა და ყველა პირობითში პირველსა და მეორე პირში -დ სავრცობს მოსდევს **პარადიგმის მარკერი -ი**, რომლის ადგილსაც მესამე პირში იკავებს პირისა და რიცხვის გამომხატველი მორფემები:

ვ-ზიმ-უნ-დ-ი	ვ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ
S1-ზომვა-THM-IMP-PM	S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL
ზიმ-უნ-დ-ი	ზიმ-უნ-დ-ი-თ
(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM	(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL
ზიმ-უნ-დ-უ	ზიმ-უნ-დ-ეს
ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG	ზომვა.PST-THM-IMP-S3.PL

ყველა კავშირებითიკლოიანი მნკრივი (ანწყოს კავშირებითი, მყოფადის კავშირებითი, მეორე კავშირებითი, მესამე კავშირებითი, მეოთხე კავშირებითი) სამივე პირში ირთავს -ა/-ე სუფიქსს, რომელიც **კავშირებითის მარკერია** (SBJ) ზმნაში:

ვ-ზიმ-უნ-დ-ა/ე
S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ

ზიმ-უნ-დ-ა/ე
(S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ

ხოლო ყველა პირობითიკლოიანი მწკრივის (ანმცოს პირობითის, მყოფადის პირობითის, მეორე პირობითის, მესამე პირობითის, მეოთხე პირობითის) სანარმოებლად გამოყენებულია ზმნური წარმომავლობის **პირობითობის მარკერი**, სუფიქსი **-კონ(ნ)** (< **ოკონ**) (COND).

მწკრივის **-დ** სავრცობსა და პირობითობის მარკერს შორის **-ი/-უ/-გ** ხმოვანთა გამოტოვების შემთხვევაში მორფემათა საზღვარზე მომხდარი ფონოლოგიური ცვლილების, კერძოდ, რეგრესული ასიმილაციური გამკვეთრების, საფუძველზე **-დ-კ- > -ტ-კ-** გარდაქმნას ვიღებთ, რის გამოც მწკრივის სავრცობს უჩნდება ალომორფი მკვეთრი **-ტ'**ს სახით, ანუ მისი გაჩენა ფონოლოგიურადაა შეპირობებული:

ზიმ-უნ-ტ-კო (< *ზიმ-უნ-დ-კო) || < ზიმ-უნ-დ-ი-კო
(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-COND < (S2)-ზომვა.PST-THM-IMP- PM-COND

ზიმ-უნ-ტ-კო (< *ზიმ-უნ-დ-კო) || < ზიმ-უნ-დ-უ-კო
ზომვა.PST-THM-IMP – (S3.SG)-COND < ზომვა.PST-THM-IMP- PM- S3.SG -COND

6.2. აღწერითი მწკრივები

პირველ სერიაში ანმცოს ჯგუფში შედის ორი აღწერითი მწკრივი: მყოფადუსრული და პირობითუსრული.

მყოფადუსრული ინარმოება ანმცოს კავშირებითზე **იყუაფუ(ნ)** || **იყი(ნ)** || **იი(ნ)** მეშველი ზმნის ანმცოთი. იულვლის ძირითადი ზმნა, მეშველი — უცვლელია.

პირობითუსრულისათვის საყრდენია ანმცოს პირობითი,

რომელსაც ერთვის „ყოფნა“ ზმნის უწყვეტლის ფორმა: **იყუა-ფუდუ || იყიდეუ || იდეუ** (კარტოზია და სხვ. 2010, 237-238).

ახალი თვალსაზრისით, მყოფადის ჯგუფშიც გვაქვს ამ მწკრივთა აღწერითი ფორმები, რომლებიც აწმყოს ჯგუფის ფორმებისაგან ზმნისწინის დართვით განსხვავდებიან. ზმნისწინიან და უზმნისწინო ფორმებს განასხვავებთ: დრო (ახლანდელი - წარსული), ასპექტი (უსრული - სრული) და აერთიანებთ მოდალობა: პირველი – კავშირებითის ფორმებია, მეორე – პირობითისა (კარტოზია და სხვ. 2010, 270-271).

ამგვარი ფორმები ტექსტებში სტატისტიკურად ცოტაა, თუმცა ზეპირ მეტყველებაში ხშირია. მორფოლოგიური სეგმენტირებისას იშლება ზმნის მხოლოდ ძირითადი ფორმა და სეგმენტირებულ ერთეულს ენიჭება შესაბამისი გლოსა. რაც შეეხება დამხმარე ზმნას, იგი სინქრონულ დონეზე დაუშლელია:

აწმყოს ჯგუფი:

(1)	ზიმ-უნ-დ-ა-ს
ზომვა.PST-THM-IMP-SBJ-S3.SG	იყუაფუ(ნ) (> იყი > იი)
ყოფნა.PRS(S3.SG)
(2)	ზიმ-უნ-დ-უ-კო
ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG-COND	იყუაფუდეუ (> იყიდეუ > იდეუ)
ყოფნა.PST.IMP.S3.SG

მყოფადის ჯგუფი:

(1)	დო-ზიმ-უნ-დ-ა-ს
PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-CONJ-S3.SG	იყუაფუ(ნ) (> იყი > იი)
ყოფნა.FUT(S3.SG)
(2)	დო-ზიმ-უნ-დ-უ-კო
PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG-COND	იყუაფუდეუ (> იყიდეუ > იდეუ)
ყოფნა.PST.S3.SG

ეტიმოლოგიურ ხაზზე მეშველი ზმნაც იშლება:

ი-ქ+უ-აფ-უ

PASS-ყოფნა.PRS/FUT-THM-S3.SG

ი-ქ+უ-აფ-უ-დ-უ

PASS-ყოფნა.PST-THM-IMP-S3.SG

განსაკუთრებით საინტერესოა მეშველი ზმნის ტრანსფორმირებული ვარიანტების ჩანერა — სეგმენტირება და შესაბამისად გლოსირება:

ი-ქ+ი-ი (< *ი-ქ-უ-ი < *ი-ქ-ოვ-ი < *ი-ყავ-ი)

PASS-ყოფნა-PRS/FUT- PM-(S3.SG)

ი-ქ+ი-დ-უ

PASS-ყოფნა.PST-IMP-S3.SG

აღნიშნული ფორმის ტრანსფორმირება იქამდეც კი გრძელდება, რომ ძირისეული მორფემა საერთოდ დაკარგული ჩანს:

ი-ი (< ი-ქ-ი)

PASS-(ყოფნა-PRS/FUT)- PM-(PRS.S3.SG)

ი-ი-დ-უ (< ი-ქ+ი-დ-უ)

PASS-ყოფნა.PST-IMP-S3.SG

საგულისხმოა, რომ მეშველი ზმნა უცვლელია ანმყოსა და მყოფადის ჯგუფში. მის მნიშვნელობას ცვლის ზმნის ძირითადი ფორმა: კავშირებითზე დართულ ფორმებთან დრო ანმყოს ჯგუფში ახლანდელია, მყოფადის ჯგუფში - მომავალი; პირობითებზე დართულ ფორმებთან ანმყოს ჯგუფში დრო წარსულია, მაგრამ უსრული ასპექტისაა, ხოლო მყოფადის ჯგუფში შედის წარსული დროის სრულასპექტიანი ფორმა (კარტოზია და სხვ. 2010, 269-270).

6.3. თურმეობითების ჩანერა

პირველი და მეორე თურმეობითები პერფექტის ჯგუფის მწკრივებია. ისინი ეყრდნობა მეორე სერიის მწკრივებს, მათი სპეციფიურობა სინტაქსური კონსტრუქციის შეცვლაა.

- მესამე სერიის ყველა მწკრივში ზმნური ფორმა ინვერსიულია. ინვერსიული წყობის დროს **-დ** სავრცობს სამსავე პირში მოსდევს სუბიექტური პირის ნიშანი.
- ვნებითი და საშუალი გვარის ერთპირიანი ფორმებისათვის დამახასიათებელია **-ე (< რე < ორე)** „არის“ მეშველზმნიანი წარმოება არამეშველზმნიანი ფორმების პარალელურად (კარტოზია და სხვ. 2010, 243).

პირველი თურმეობითი:

მ-ი-ზიმ-უ INVS1-OV-გაზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	მ-ი-ზიმ-უ-ნა(ნ) INVS1-OV-გაზომვა.PRF-THM-IN- VO3.PL
გ-ი-ზიმ-უ INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	გ-ი-ზიმ-უ-ნა(ნ) INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM-IN- VO3.PL
უ-ზიმ-უ (INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	უ-ზიმ-უ-ნა(ნ) (INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- INVO3.PL

მეორე თურმეობითი:

მ-ი-ზიმ-უ-დ-უ INVS1-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.SG	მ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს INVS1-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.PL
გ-ი-ზიმ-უ-დ-უ INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.SG	გ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.PL
უ-ზიმ-უ-დ-უ (INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.SG	უ-ზიმ-უ-დ-ეს (INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- IMP-INVO3.PL

ცხადია, პირველ და მეორე სერიებში ვნებითი გვარის ფორმებთან დაცულია ის პრინციპი, რომელიც მოქმედებითი გვარის ზმნას აქვს დანარჩენ სერიებში, ანუ პარადიგმის მარკერად I და II პირში ზმნას მოუდის **-ი**, ხოლო III პირში მის ადგილას პირისა და რიცხვის ნიშნები დაჩნდება.

ვ-ი-რდ-ი

S1-PASS-ზრდა-AOR:PM

ი-რდ-ი

(S2)-PASS-ზრდა-AOR:PM

ი-რდ-უ

PASS-ზრდა-AOR.S3.SG

ვ-ი-რდ-ი-თ

S1-PASS-ზრდა- AOR:PM.PL

ი-რდ-ი-თ

(S2)-PASS-ზრდა-AOR:PM.PL

ი-რდ-ეს

PASS-ზრდა-AOR.S3.PL

ვნებითი გვარის ფორმათა წარმოება თურმეობითებში სხვაგვარადაც არის საინტერესო. მეგრულში III სერიაში ვნებითის, განსაკუთრებით უნიშნო ვნებითისა და საშუალი გვარის ერთპირიანი, სრულასპექტიანი ფორმებისათვის დამახასიათებელია **-ე (-რე < -ორე)** მეშველზმნიანი წარმოება; მეშველი ზმნის ხმოვნური ნაშთი ერთვის ნამყო დროის ვნებითი გვარის მიმლეობას, ამიტომ III სერიის მწკრივებს წარმოების ორი, პარალელური, ვარიანტი აქვთ: **-ე || -ეე** სუფიქსი პირდაპირ ერთვის ზმნის ფუძეს ან ამ ფუძისაგან **-ელ (< -ილ)** სუფიქსით ნაწარმოებ წარსულდროიან მიმლეობას (კარტოზია და სხვ., 2010, 245). ამგვარი ფორმები გვაქვს III სერიის ყველა მწკრი-

ვის სამივე პირში როგორც მხოლოდით, ასევე მრავლობით რიცხვში:

მეორე თურმეობითი:

გო-სქირ-აფ-ე-დ-უ < გო-სქირ- აფ-ე+ე-დ-უ	<	გო-სქირ-აფ-ელ+ე-დ-უ PRV-შრობა-THM- RES-PRF- (S3.SG)
PRV-შრობა-THM- RES-PRF-(S3.SG)		
*გო-სქირ+აფ+ილ-ო-რე-დ-უ PRV-შრობა.PRTC.PST-OV-ყოფნა- PRF-S3.SG	< <	*გო-სქირ-აფ-ილ ო-რე-დ-უ PRV-შრობა-THM-PRTC.PST OV-ყოფნა-PRF-S3.SG

მეოთხე საერიაში ორი თურმეობითია: *მესამე თურმეობითი*, რომელიც ინარმოება **ნო- ე** ცირკუმფიქსით, ხოლო *მეოთხე თურმეობითი* ამ უკანასკნელზე **-დ** სავრცობის დართვით. მეოთხე სერიის თურმეობითები მიღებულია **ნო- უ** ცირკუმფიქსით ნანარმოებ მიმღეობურ ფუძეზე **-ორე(ნ)** მეშველი ზმნის დართვით. წესი მოქმედებს როგორც გარდამავალი, ისე გარდაუვალი ზმნებისათვის; სინქრონიულ დონეზე მიმღეობის მანარმოებლად განიხილება **ნო- ე** (კარტოზია და სხვ., 2010, 247-249), რომლის წარმომავლობაც კარგად ჩანს ეტიმოლოგიურ ხაზზე:

მესამე თურმეობითი:

(1) ნო-ზიმ+უ-ე RES1-ზომვა-RES1-(S3.SG) *ნო-ზიმ-უ-ერე(ნ) PRTC1-ზომვა-PRTC1-ყოფნა(PRS. S3.SG) *ნო-ზიმ-უ PRTC1-ზომვა-PRTC1	ო-რ-ე-(ნ) OV-ყოფნა-CV-(S3.SG)
--	----------------------------------

7. მსაზღვრელ-საზღვრული

როგორც ცნობილია, მსაზღვრელთა ორი ტიპი არსებობს: ატრიბუტული (შეთანხმებული) და სუბსტანტიური (მართული ან მართულ-შეთანხმებული). ატრიბუტული მსაზღვრელის ფუნქციით გვხვდება არსებითი, ზედსართავი და რიცხვითი სახელები, ნაცვალსახელი, მასდარი, მიმღეობა; სუბსტანტიურ მსაზღვრელად კი ნათესაობით ბრუნვაში დასმული არსებითი სახელი და გაარსებითებული სხვა მეტყველების ნაწილი. მსაზღვრელი, ატრიბუტული თუ სუბსტანტიური, ერთვის სახელით გამოხატულ ან სახელის მნიშვნელობით მოცემულ საზღვრულს.

სახელური შესიტყვების ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებელია სიტყვათა რიგი, რომელიც განსაზღვრავს მსაზღვრელის პოზიციას საზღვრულის მიმართ. ქართველურ ენებში, მათ შორის მეგრულში, დომინანტურია AN რიგი (ზედსართავი + არსებითი სახელი), ხოლო ინვერსიული NA რიგი (არსებითი სახელი + ზედსართავი სახელი) ნაკლებად პროდუქტიულია.

მეგრულში პრეპოზიციული წყობის ატრიბუტულმსაზღვრელიან შესიტყვებაში მსაზღვრელი წარმოდგენილია ან ბრუნვის ნიშნის ნულოვანი ალომორფით (ხმოვანფუძიანი) ან -ი ალომორფით (თანხმოვანფუძიანი)¹.

თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელ-საზღვრული კოორდინაციის წესით არის დაკავშირებული. კოორდინაცია შეიძლება იყოს ფორმოზრივ-სემანტიკურ ან მხოლოდ სემანტიკური. ამ უკანასკნელ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე მეგრულში პრეპოზიციური წყობის დროს, რადგან მთელ პარადიგმულ სისტემაში, როგორც აღვნიშნეთ, თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი წარმოდგენილია ან მხოლოდ სახელობითი ბრუნვის ფორმით ან ფუძის სახით. ფუძის სახითაა წარმოდგენილი ხმოვანფუძიანი

1. თანხმოვანფუძიანიც შეიძლება იყოს მოცემული ნულოვანი ალომორფით.

მსაზღვრელიც სემანტიკური კოორდინაციის დროს და „სინტაგ-მის ნევრებს შორის არის მირთვა, ატრიბუტივი ფორმობრივ არ იცვლება“ (ჯორბენაძე 1995, 147). ეს არის სინქრონიული სურათი. ამიტომ, ამ ტიპის მსაზღვრელებთან ბრუნვის ნიშანი არ ივარაუდება და არც გამოიყოფა, შესაბამისად, გლოსაც არ ენიჭება.

ჭიჭე ძღაბ-ი	მღღალი ძღაბ-ი
პღტღრღ გოგონღ-NOM	მღღალი გოგონღ-NOM
ჭიჭე ძღაბ-ი-ქ	მღღალი ძღაბ-ი-ქ
პღტღრღ გოგონღ-OBL-ERG	მღღალი გოგონღ-OBL-ERG დღ დღ. შ.

პოსტპოზიციური ნყოზისღს გღმოიყოფღ დღრი შემთხვევღ; კერძოდ, ბრუნვის ნიშნის ძირითღდღ დღლომორფს დღირთღვს:

1. შესიტყვების დღრივე ნევრი;
2. მხოლოდ მსაზღვრელი¹;

მეორე შემთხვევღში სღზღვრულიც ბრუნვის ნიშნის -ი ან ნულოვანი დღლომორფით დღრის ნღრმოდგენილი (Кипшидзе 1914, 032-033; ლომთღძე 1954, 211; კარტოზიღ დღ სხვ. 2010, 314).

პირველი შემთხვევღ სინტღქსური ნყოზის ნევრებს შორის გულისხმობს ფორმობრივ-სემანტიკური ურთიერთობღს, რღც ნიშნღვს, რომ დღრივე დღირთღვს ბრუნვის ნიშნს. დღეთ დღროს, როგორც ნესი, ბრუნვის ნიშანიც გღმოიყოფღ დღ შესღბღმისი გლოსღც ენიჭება.

ძღღბ-ი ჭიჭე	ძღღბ-ი მღღღღ-ი
გოგონღ-NOM პღტღრღ	გოგონღ-NOM მღღღღღ-NOM
ძღღბ-ი-ქ ჭიჭე-ქ	ძღღბ-ი-ქ მღღღღ-ქ

1. ეს ეხება ხმოვანფუძიან მსაზღვრელს.

გოგონა-OBL-ERG პატარა- ERG
 ძღაბ-ი-ს ჭიჭე-ს
 გოგონა- OBL-DAT პატარა-DAT
 ძღაბ-იმ ჭიჭე-შ
 გოგონა-GEN პატარა-GEN
 ძღაბ-იმა ჭიჭე-შა
 გოგონა- ALL პატარა- ALL
 ძღაბ-იშე ჭიჭე-შე
 გოგონა- ABL პატარა-ABL
 ძღაბ-იშოთ ჭიჭე-შოთ
 გოგონა-FIN პატარა-FIN
 ძღაბ-ით ჭიჭე-თ
 გოგონა- INS პატარა- INS
 ძღაბ-ო ჭიჭე-თ
 გოგონა-ADV პატარა-ADV

გოგონა-ERG პატარა-ERG
 ძღაბ-ი-ს მაღალ-ს
 გოგონა-OBL-DAT მაღალი-DAT
 ძღაბ-იმ მაღალ-იმ
 გოგონა-GEN პატარა-GEN
 ძღაბ-იმა მაღალ-იმა
 გოგონა-ALL მაღალი-ALL
 ძღაბ-იშე მაღალ-იშე
 გოგონა-ABL პატარა-ABL
 ძღაბ-იშოთ მაღალ-იშოთ
 გოგონა-FIN მაღალი-FIN
 ძღაბ-ით მაღალ-ით
 გოგონა-INS პატარა-INS
 ძღაბ-ო მაღალ-ო
 გოგონა-ADV მაღალი-ADV

მეორე შემთხვევა სინტაქსური წყვილის წევრებს შორის სემანტიკურ ურთიერთობას აყალიბებს; ამიტომაც მხოლოდ პოსტპოზიციიში მოცემული მსაზღვრელის ბრუნვის ნიშნებს ენიჭებათ შესაბამისი გლოსა.

ძღაბი ჭიჭე
 გოგონა პატარა-NOM
 ძღაბი ჭიჭე-ქ
 გოგონა პატარა- ERG
 ძღაბი ჭიჭე-ს
 გოგონა პატარა-DAT
 ძღაბი ჭიჭე-ში
 გოგონა პატარა-GEN
 ძღაბი ჭიჭე-შა
 გოგონა პატარა-ALL
 ძღაბი ჭიჭე-შე

ჯა დაბალ-ი
 ხე დაბალი-NOM
 ჯა დაბალ-ქ
 ხე დაბალი- ERG
 ჯა დაბალ-ს
 ხე დაბალი-DAT
 ჯა დაბალ-იმ
 ხე დაბალი-GEN
 ჯა დაბალ-იმა
 ხე დაბალი-ALL
 ჯა დაბალ-იშე

გოგონა პატარა-ABL	ხე დაბალი-ABL
ძღაბი ჭიჭე-შოთ	ჯა დაბალ-იშოთ
გოგონა პატარა-FIN	ხე დაბალი-FIN
ძღაბი ჭიჭე-თ	ჯა დაბალ-ით
გოგონა ჩპატარა-INS	ხე დაბალი-INS
ძღაბი ჭიჭე-თ	ჯა დაბალ-ო
გოგონა პატარა-ADV	ხე დაბალი-ADV

სუბსტანტიური ანუ მართული მსაზღვრელი დგას ნათესაობით ბრუნვაში. ამ ტიპის მსაზღვრელ-საზღვრულს შორის სუბორდინაციაა, რომელიც ყოველთვის ფორმოზრივ-სემანტიკურია. სუბსტანტივი შეაპირობებს ატრიბუტივის განსაზღვრულ ფორმას, განსხვავებულს თავისი (სუბსტანტივის) ფორმისგან (ჯორბენაძე 1995, 247); ამიტომ ორივეს (ნათესაობითში მდგარი სახელსაც და საზღვრულის ბრუნვის ნიშანსაც) ენიჭება შესაბამისი გლოსა.

- ჯა-შ ცუდე
- ხე-GEN სახლი-(NOM)
- ჯა-შ ცუდე-ქ
- ხე-GEN სახლი-ERG
- ჯა-შ ცუდე-ს
- ხე-GEN სახლი-DAT და. ა.შ.

სუბსტანტიურმსაზღვრელიანი სინტაგმის პოსტპოზიციური წყობის დროს მსაზღვრელი ხდება მართულ-შეთანხმებული, რადგან ის ეყრდნობა ნათესაობითის ფუძეს და იბრუნვის ხელახლა, ამიტომ მასში ფაქტობრივად მოცემულია ორი ბრუნვის ნიშანი: ნათესაობითისა და შესაბამისი ბრუნვისა. მორფოლოგიური სეგმენტებისას სუბსტანტიურ მსაზღვრელში

ნათესაობითის ნიშანი პლუსით (+) უერთდება ფუძეს, ხოლო გამოიყოფა და შესაბამისი გლოსა ენიჭება კონკრეტული ბრუნვის ნიშანს:

ცუდე ჯა+ში
სახლი-(NOM) ხე-(NOM)
ცუდე-ქ ჯა+ში-ქ
სახლი-ERG ხე-ERG
ცუდე-ს ჯა+ში-ს
სახლი-DAT ხე-DAT და. ა.შ.

რამდენიმე ერთგვარი მსაზღვრელი საზღვრულთან. რამდენიმე ერთგვარი ატრიბუტული ან მართული მსაზღვრელი შეიძლება უსწრებდეს საზღვრულს, თუმცა ამით მსაზღვრელის ბრუნვა არ შეიცვლება: თანხმოვანფუძიანი იქნება ისევე ნულოვანი ალომორფით ან -ი დაბოლოებით, ხმოვანფუძიანი – მხოლოდ ნულოვანი ალომორფით, მართულის ბრუნვაც განსაზღვრულია – ნათესაობითის ფორმითაა მოცემული. ამგვარ მსაზღვრელთა გლოსირების წესი იგივეა, რაც ზემოხსენებულ ფორმათა შემთხვევაში.

მაღალი ჯგირი ძღაბ-ი
მაღალი კარგი გოგონა-NOM
მაღალი ჯგირი ძღაბ-ი-ქ
მაღალი კარგი გოგონა-OBL-ERG

მაღალი ჯგირი ძღაბ-ი-ს
მაღალი კარგი გოგონა-OBL- DAT და ა.შ.

მაღალ ჯგირ ძღაბ-ი
მაღალი კარგი გოგონა-NOM

მაღალ ჯგირ ძღაბ-ი-ქ
მაღალი კარგი გოგონა- OBL-ERG

მაღალ ჯგირ ძღაბ-ი-ს
მაღალი კარგი გოგონა- OBL-DAT და ა.შ.

ჭიჭე უნა კატუ
პატარა შავი კატა-(NOM)

ჭიჭე უნა კატუ-ქ
პატარა შავი კატა-ERG

ჭიჭე უნა კატუ-ს
პატარა შავი კატა-DAT და ა. შ.

მეზობელ-იშ დიდა-შ ამბე
მეზობელი- GEN დედა- GEN ამბავი- (NOM)

მეზობელ-იშ დიდა-შ ამბე-ქ
მეზობელი- GEN დედა- GEN ამბავი-ERG

მეზობელ-იშ დიდა-შ ამბე-ს
მეზობელი- GEN დედა- GEN ამბავი-DAT და ა. შ.

რამდენიმე არაერთგვარი მსაზღვრელი საზღვრულთან. ერთ საზღვრულს შეიძლება ახლდეს რამდენიმე არაერთგვარი განსაზღვრება. მსაზღვრელთათვის გლოსების მინიჭების წესი ამ შემთხვევაშიც უცვლელია.

ჩქიმი მეზობელ-იშ დიდა-შ ამბე
ჩემი მეზობელი- GEN დედა- GEN ამბავი- (NOM)

ჩქიმი მეზობელ-იშ დიდა-შ ამბე-ქ
ჩემი მეზობელი- GEN დედა- GEN ამბავი-ERG და ა. შ.

ძირითადი დასკვნები

მეგრული ტექსტების მორფოლოგიური სეგმენტაცია დაემყარა მდიდარ თეორიულ ცოდნას და გლოსირება წარიმართა საერთაშორისო სტანდარტის (კერძოდ, ლაიფციგის გლოსირების წესების-LGR) მიხედვით, თუმცა, იმავე სტანდარტის შესაბამისად, საკუთრივ მეგრულისთვისაც შემუშავდა მორფოლოგიური ანოტაციის წესები. მორფემათა რანგობრივ სტრუქტურაზე მსჯელობისას ერთმანეთისაგან გაიმიჯნა დერივაციული და რელატიური მორფემები. ძირეული მორფემა აღინიშნა R ნიშნით, წარმოქმნილი ფუძე - \bar{R} -თი.

გამოიყო სახელური და ზმნური მორფემების რანგობრივი სტრუქტურა. სახელის მორფოლოგიური რანჟირებისას მორფემები განლაგდა მხოლოდ ფუძის მარჯვნივ, რაც მათ სუფიქსურობაზე მიუთითებს. სახელებში მორფემათა განლაგების ყველაზე გრძელი მიმდევრობა შვიდელემენტოვანია. სახელთა რანგობრივი სტრუქტურის აგებისას მეგრულის თავისებურების გამოვლენაა ორი ახალი მორფოლოგიური ელემენტის სეგმენტირება და გლოსირება: (1) თანხმოვანთგამყარი -ი (OBL), (2) ხმოვანთგამყარი -ლ (EP).

ზმნის მორფოლოგიური რანჟირებისას მორფემები განლაგებულია ან ფუძის მარჯვნივ, ან მარცხნივ ან ჩაერთვის ფუძეს. ამდენად, ისინი არა მხოლოდ პრეფიქსები და სუფიქსებია, არამედ ინფიქსები და კონფიქსებიც. კონფიქსის პრეფიქსული და სუფიქსური მორფემები ზმნის რანგობრივი სტრუქტურის აგებისას ცალ-ცალკე განიხილება. ზმნური პრეფიქსული მორფემების მაქსიმალური სიგრძე ხუთით განისაზღვრება. ამ რაოდენობაში შედის მოდალური ელემენტები, კერძოდ, პოზიტიური და ნეგატიური ნაწილაკები.

საკმაოდ რთულია ზმნურ სუფიქსთა ჯაჭვიც, მათი რაოდენობა ნაწილაკებთან ერთად თორმეტამდე აღწევს. საგულისხმოა, რომ ზმნური სტრუქტურის ბოლოში (VIII-XII რანგი)

1) სახელობითი ბრუნვის ფორმა გამოიყენება წოდებითის ფუნქციით, რასაც განსაზღვრავს კონტექსტი:

კოჩი-ი, სო მეურქ?

კაცი - NOM :VOC

„კაცო, სად მიდიხარ?“

2) მიცემითი ბრუნვის ნიშნად ამ ეტაპზე გამოყოფილია -ც ალომორფი:

კო-ც

ღე-ც

ლორონ-ც

კაცი-DAT

ლორი- DAT

ღმერთი- DAT

3) ტრასფორმირებულ სახელურ ფუძეებს მთლიანად ენიჭებათ კონკრეტული ბრუნვის გლოსა:

ქუჩა. ALL<*ქუდ-შა<ქუდე-შა

4) ვითარების გარემოების ზმნიზედებში გამოიყოფა ბრუნვის ნიშნები:

ძალამ-ქ

ძალამ-ს

ძალიან.ADVM -ERG

ძალიან. ADVM -DAT და ა.შ.

5) I სუბიექტური და I ობიექტური პირების ბ-, ფ-, პ-, Ø ალომორფები განიხილება როგორც ძირითადი ვ- (S1) და მ- (O1) მორფემების პოზიციური ვარიანტები, რომლებიც ფონოლოგიურადაა შეპირობებული და ჰომოგენურობის პრინციპს ემყარება (გუდავა, გამყრელიძე).

6) S2-ისა და O3-ის მორფემა ყოველთვის ნულია მეგრულში, S1 და O2 პირთა მორფემები - ზოგჯერ, S3-ის -ნ სუფიქსი კი ძირითადად ნულოვანი ალომორფითაა წარმოდგენილი. თითოეული მორფემის შესაბამისი გლოსა, გარდა O3-ისა, მრგვალ ფრჩხილებშია ჩასმული.

„კი“) ნაწილაკებს შორის (ი. ყიფშიძე). ასეთი კომბინაციების დროს მასიმილირებელია ხმოვანი პრეფიქსი, თუმცა ცვლილების კვალი რჩება ან ზმნისწინებზე ან თავსართნაწილაკებზე და შეიძლება ცალი თანხმოდგენითაც იყონ წარმოდგენილი:

(1) გ-ე-ბ¹-ხარ-ი < გეებხარი > *გაიბხარი
PRV-PASS-S1- გახარება. AOR-PM

(2) ქ=უ-ნ-უ < ქუუნუ < * ქოუნუ
PPTC=OV-თქმა-AOR.S3.SG

(3) ვ=ა-კეთ-ენ-ს < ვაკეთენს < * ვააკეთენს
NPTC=NV-კეთება-THM-PRS.S3.SG

11) ზოგჯერ სემანტიკური მნიშვნელობა ხელს უშლის ფორმათა ტრანსფორმაციას და ვა- („არ-“) ნაწილაკიანი ფორმები ორ ვარიანტადაა წარმოდგენილი; აღმოსავლური არეალის მეტყველება განასხვავებს „ვააჭკომუ“ და „ვაჭკომუ“ ფორმებს.

ვა=ჭკომ-უ
NPTC=ჭამა-AOR.S3.SG

ვა=ა-ჭკომ-უ
NPTC=POT-ჭამა-AOR.S3.SG

საინტერესოა, რომ მსგავს ვითარებაში დასავლურ არეალში მოქმედებს მისთვის დამახასიათებელი ბგერათმშენებლის ნესი და მხოლოდ **ვაჭკომუ** ფორმაა რეალიზებული ორივე მნიშვნელობით; სემანტიკურ სხვაობას წარმოაჩენს სინტაქსური კონსტრუქციები:

ბებ-ი-ქ	ოჭკომალ-ი	ვა=ჭკომ-უ
ბებია-OBL-ERG	საჭმელი-NOM	NPTC=ჭამა- AOR.S3.SG

1. ტრანსფორმირებულ მორფემათა სემანტიკურებისას ვსარგებლობთ აბსტრაქციის ხარისხის განსაზღვრით. ხმოვანი პრეფიქსის აბსტრაქციის ხარისხი მეტია ზმნისწინის ხმოვანით ნაწილზე.

ბებ-ი-ს ოჭკომალ-ქ ვა=ა-ჭკომ-უ
ბებია-OBL-DAT საჭმელი-ERG NPTC=POT-ჭამა-AOR.S3.SG

12) ზმნისწინთან კომბინაციაში სიტყვის თავში მდგარი უარყოფის ნაწილაკის ხმოვანი არასდროს განიცდის ფონეტიკურ ცვლილებას:

ვა=მ-ა-შქ-უ

NPTC=PRV-NV-მოშვება-AOR.S3.SG

* ვამოაშქუ > ვამააშქუ > ვამაშქუ

13) ვა- ნაწილაკი უცვლელი რჩება მაშინაც, როცა სამივე (უარყოფითი და დადებითი ნაწილაკები, ზმნისწინი) ერთად იყრის თავს.

ვა=ქუ=მ-უ-რთ-უმ+უ-ნ=ო

NPTC=PPTC=PRV-OV-მოსვლა.PRF-THM-S3.SG=QPTC

* ვაქომოურთუმუნო > ვაქომურთუმუნო > ვაქუმურთუმუნო

14) სუფიქსური მორფემები მეგრულში თანმიმდევრობათა გრძელ ჯაჭვს ქმნიან. არაკაუზატიურ ზმნებში ფუძიდან უახლოესი თემის ნიშანია. თუკი ზმნური ფორმის საწარმოებლად თემისნიშნის მასდარია აღებული, თემის ნიშანს ლექსიკალიზების ფუნქცია აქვს და ახლანაწარმოქმნილი ფუძის ელემენტად განიხილება. მეგრულში ამ რიგის თემის ნიშნებია: -ებ, -ავ, -ინ, -უ (<*ოუ/ოვ). სეგმენტირებისას ასეთ თემის ნიშანს ფუძესთან ვაერთებთ.

15) კაუზატიურ ზმნებში კაუზატივის ნიშანი ყველაზე ახლოს დგას ზმნური ძირიდან (რომელიც, დიაქრონიულად შეიძლება იყოს დაშლადი ფუძე), ანუ I რანგის მორფემაა. ანმყოში მას მოსდევს -უან თემის ნიშანი, რომელსაც დიაქრონიული ანალიზის შედეგად ორ სეგმენტად შლიან: უ+ან.

-უ < უვ < ოვ < ავ (Кипшидзе 1914, 071; დანელია 1976, 171); უ < ოუ < ოვ < ავ (მარგველაშვილი 1988, 197). სინ-

ქრონიულ ხაზში პლუსით ერთდება ფუძესთან და რანგობრივ სტრუქტურაშიც ერთიან სუფიქსად განიხილება:

ვ-ო-დარაჯ+ებ-აფ-უ+ან-ქ

S1-CAUS1-დარაჯობა-CAUS1-THM-PRS.S1/S2.SG

*ვ-ო-დარაჯ-ებ-აფ-ოვ-ან-ქ

S1-CAUS1-დარაჯობა-THM1-CAUS1-THM2-THM3-PRS.S1/S2.SG

16) -უ თემის ნიშანი დიაქრონიული *ოვ-ის ტრანსფორმაციის შედეგად მიიღება შემდეგი ტიპის მაგალითებშიც:

უ-ნ+უ-უ

<

*უ-ნ-ოვ-უ

OV-თქმა-AOR.S3.SG

<

OV-თქმა-THM-AOR.S3.SG

17) ამგვარად მიღებული თემის ნიშანი დიაქრონიულად იჩენს თავს II სერიაში კაუზატივისა და პასივის ფორმებთან და პლუსით უერთდება კაუზატივის მანარმოებელს ან ფუძეს:

ო-ჭარ-აფ+უ-უ

CAUS1-წერა-CAUS1-AOR.S3.SG

*ო-ჭარ-აფ-ოვ-უ

CAUS1-წერა-CAUS1-AOR.S3.SG

ლურ+უ-უ

კვდომა.PASS-THM-(PRS.S3.SG)

*ლურ-ოვ-უ-ნ

კვდომა.PASS-THM1-THM2-PRS.S3.SG

18) მეგრულში პასივის მანარმოებლებია ი-, ა-, ე- (ქართულიდან ნასესხებ ფუძეებში), პრეფიქსები და -დ სუფიქსი.

19) პასივის წარმოებას მეგრულში მჭიდროდ უკავშირდება პროტენციალისის , იგივე შესაძლებლობის ვნებითის (ა. შანიძე), წარმოება, რომლის ყალიბია ი-ე (ერთპირიანებისათვის), ა-ე

(ორპირიანებისათვის). აღნიშნული ფორმები -ე სუფიქსს კარგავენ წყვეტილში.

(1) ი-ჭარ-ე-(6) ა-ჭარ-ე-(6)
POT1-წერა-POT1-(PRS.S3.SG) POT1-წერა-POT1-(PRS.S3.SG)
(2) (დი)-ი-ჭარ-უ¹ და-ა-ჭარ-უ
PRV-POT1-წერა-AOR.S3.SG PRV-POT1-წერა-AOR.S3.SG
(კარტოზია და სხვ. 2010, 206; შეროზია 1981, 203).

20) ვნებითის სხვა ნიუანსები იწარმოება შემდეგი აფიქსებით:

გუნების ა- პრეფიქსით, რომლის სუფიქსური მონაცემია -უ-აფ (< *ავ-აფ) აწმყოში, ქართული -ევ-ებ დაბოლოების ფარდი (ტ. გუდავა). წყვეტილში აღნიშნული დაბოლოება, ცხადია, არ გადაჰყვება.

მ-ა-ძიცინ+უ+აფ-უ
O1-PASS-გაცინება-THM-(PRS.S3.SG)
*მ-ა-ძიცინ-ავ-აფ-უ-ნ
O1-PASS-გაცინება-THM1-THM2-THM3-(PRS.S3.SG)
გა-მ-ა-ძიცინ-უ
PRV-O1-PASS-გაცინება-AOR.S3.SG

მიჩნევის ო- პრეფიქსით, რომელიც მეორე სერიაში ე-თი იცვლება. „წარმოების გამოცვლა სემანტიკური დიფერენციაციის საჭიროებით ჩანს მოტივირებული“ (კ. დანელია).

მ-ო-ჭიჭარ-უ
O1-PASS-პატარა-THM-(PRS.S3.SG)
მ-ე-ჭიჭარ-უ
O1-PASS-პატარა-AOR.S3.SG

შენიშვნა: ო- პრეფიქსი ფუნქციურად ძალიან დატვირთულია

1. აორსტში ერთპირიანი პოტენციალისის ფორმა ემთხვევა ინიანი ვნებითის ფორმას.

მეგრულში. დასტურდება სუბიექტური ვერსიის, საზედაო სიტუაციის, კაუზაციისა და პასივის ნიუანსების გადმოსაცემად. ტრანსფორმაციის შედეგად კაუზაციის ო- > ა-ში.

21) მეგრულში ანმყოსა და მასზე დაფუძნებულ მწკრივებში (მყოფადი, III თურმეობითი) ყველა ტიპის ზმნაში ჩნდება -ქ სუფიქსი I და II სუბიექტური პირის ფორმებთან მხოლოდით რიცხვში. იგი განსაზღვრავს „სუბიექტობის სემანტიკას“ (ლ. ეზუგბაია).

ვ-ზიმ-უნ-ქ
S1-ზომვა-THM-PRS.S1/S2.SG
ზიმ-უნ-ქ
ზომვა-THM-PRS.S2/S1.SG

დო-ვ-ზიმ-უნ-ქ
PRV-S1-ზომვა.FUT-THM-S1/S2.SG
დო-ზიმ-უნ-ქ
PRV-ზომვა.FUT-THM-S2/S1.SG

ნო-ვ-ზიმ+უ-ე-ქ
RES1-S1-ზომვა-RES1-S1/S2.SG
ნო-ზიმ+უ-ე-ქ
RES1-ზომვა-RES1-S2/S1.SG

22) მეგრულში სუბიექტური პირის მრავლობითობა სამივე პირისათვის გამოიხატება სუფიქსით. ალომორფთა სიმრავლით გამოირჩევა III პირი, რომელთაგან -ან, -ნან, -ეს ალომორფები ფორმათცვლილებას განიცდიან: -ა(<ან), -ნა(<ნან); სრულად აღდგებიან მაშინ, თუ ზმნურ სტრუქტურაში რანგობრივად მისი მომდევნო რომელიმე ელემენტია წარმოდგენილი, ან მოსდევს დო „და“ / -და „თუ“ კავშირი. -ნან ალომორფი რთულია,

დიაქრონიულად იშლება ორ მორფემად: [-ნ]+[-ან](ა. ჩიქობავა, გ. კარტოზია, გ. კარტოზია და სხვ.)

ღურ-უნ-ა < *ღურ-ოვ-ან
კვლომა-THM-PRS.S3.PL

ღურ-უნ-ან=ო < *ღურ-ოვ-ან=ო
კვლომა-THM-PRS.S3.PL=QPTC კვლომა-THM-PRS.S3.SG=S3.PL=QPTC

ი-შქვიდ-უნ-ან-ი=ა
PASS-დახრჩობა-THM-PRS.S3.PL-OBL=PTC:ISM
*ი-შქვიდ-უნ-ან-ი=ა < *ი-შქვიდ-ოვ-ან-ი=ა
PASS-დახრჩობა-THM-PRS.S3.SG-PL-OBL=PTC:ISM

მრავლობითობის გამომხატველი -ეს სუფიქსი მეგრულ-ში ქართულიდანაა შეთვისებული (ბ.ფოჩხუა, გ. როგავა, ლ. ეზუგბაია, ალ. ონიანი), -ეს სუფიქსი ალომორფია, რომელიც მიიღება თემის ნიშნისა (ან დიაქრონიულად თემის ნიშნის) და რიცხვის მარკერის საზღვარზე მომხდარი მორფონოლოგიური გარდაქმნების შედეგად. თავად თემის ნიშანი / ნიშნები ფონოლოგიური გარდაქმნების გზით მიღებული ხმოვნითი ვარიანტებია: -უ ||-ე || -ი. ფორმის კიდევ უფრო მეტად გამარტივების შედეგად უთემისნიშნო ფორმაც დასტურდება.

უნ+უ-ეს ||უნ+ე-ეს ||უნ+უ-ის ||უნ+ი-ის ||უნ-ეს ||უნ-ის
OV-თქმა-AOR.S3.PL

*უნ-ოვ-ეს ||*უნ-უ-ეს ||*უნ-ე-ეს ||*უნ-ე-ის ||*უნ-ი-ის
*OV-თქმა-THM-AOR.S3.PL

23) მეგრულში ირიბ ბრუნვებს (მოთხრობითი, მიცემითი, მოქმედებითი, ვითარებითი, დანიშნულებითი) დაერთვის ემფატიკური ხმოვნები: ი, უ ან ე და აღინიშნება EV-ით (Emphatic vowel). ემფატიკური ხმოვანი დაერთვის ზმნურ ფორმებსაც

მხოლოდით ან მრავლობით რიცხვში, თუკი პირის ნიშანი -ს ან -ეს მორფემებითაა წარმოდგენილი. ნათესაობითი ბრუნვის ფორმაზე დართული ი ხმოვანი ეტიმოლოგიურად სახელობითის ნიშანია, ხოლო სინქრონიულ დონეზე ბრუნვის ნიშნის შემადგენელი ნაწილი: -იში/-ში, არ გამოიყოფა და არც ემფატიკური ხმოვნის კვალიფიკაცია ეძლევა.

24) მეგრულისათვის დამახასიათებელია კავშირ-ენკლიტიკები -ნი და -და. -ნი მიისწრაფვის გამარტივებისაკენ, რის შედეგადაც რჩება თანხმოვანი (-ნ) ან ხმოვანი (ი || გ) (И. КИП-ШИДЗЕ, გ. კარტოზია და სხვ.). -ნი'ს ფუნქციური დატვირთვა მეგრულში სხვადასხვა ტიპისაა, სინშირით გამოირჩევა სუბორდინაციის თვისება. ტექსტში ყველგან ვანიჭებთ, ფართო გაგებით, კავშირის გლოსას:

სი ხანტ-უნ-ქ-გ=ნი, თიგვარს...

ხატვა-THM-PRS.S2/S1.SG-EV=CONJ(that)

„შენ რომ დახატავ, ისეთს...“

სი დო-ხანტ-უნ-ქ=ი, თიგვარს...

PRV-ხატვა.FUT-THM-PRS.S2/S1.SG-EV=CONJ(if)

„შენ რომ ხატავ, ისეთს...“

25) -და, ქართული თუ-ს მნიშვნელობის კავშირ-ენკლიტიკა, დაერთვის ზმნას და პირობის გამომხატველ ქვენყობილ კონსტრუქციას ქმნის.

ქო=მო-ვ-რთ-ი=და, ...

PPTC=PRV-S1-სვლა.AOR-PM=CONJ(that)

„თუ მოვედი...“

-და ენკლიტიკა მონაწილეობს აგრეთვე კითხვითსიტყვიან დიალოგებში, კერძოდ, II პირის რეპლიკაში; დაერთვის ან კითხვას ან ზმნას, იმის მიხედვით, რომელია ფოკუსირებული. ამგვარ ოდენობას „ექოკითხვას“ უწოდებენ და ასეთ შემთხ-

ვევაში -და ენკლიტიკის გლოსაც განსხვავებულია:

-რა გქვია?

-ვინ მოდის

-რა=და, ლევანი.

-ვინ მო-დი-ს=და, ლევანი.

რა.QPRN=EPTC

PRV-სვლა-PRS.S3.SG=EPTC

26) კითხვა მარკირებულია მეგრულში -ო ნანილაკით, რომლის აღმნიშვნელი ჩანანერია: QPTC (Question Particle).

-თ(ი) გაძლიერებითი მნიშვნელობის ნანილაკია, ქართული -ც(ა)-ს ბადალი; თუ დაერთვის კითხვით ნაცვალსახლებსა და ზმნიზედებს, გამოხატავს რელაციას; აღინშნება PTC-თი.

27) სუფიქსურია სხვათა სიტყვის ნანილაკები: -მაქი „მეთქი“ (PTC:ISM), -შო „თქო“ (PTC:ISM); -ა'ს ფონეტიკური ვარიაციებია: -ე, -ია/-იე, -ვა/-ვე, -ავა/-ევე, რომელთა არსებობას განსაზღვრავს ფონეტიკური გარემო და კონსტრუქციის სტრუქტურა, მარტივია იგი თუ რთული.

28) „ყოფნა“ ზმნის ანმეოსა და წარსული დროის ფორმები ცვდება მეგრულში. რჩება მხოლოდ ხმოვანი (ე) ან თანხმოვანი (დ), რომლებიც ენკლიტიკურად მიერთვიან წინამავალ წევრს: ორენ > რენ > რე > ე; ორდუ > რდუ > დუ > დ.

29) მეგრულის ზმნური პარადიგმა შედგება ოთხ სერიაში გაერთიანებული 23 მწკრივისგან.

პირობითკილოიანი მწკრივების საწარმოებლად გამოყენებულია ზმნური წარმომავლობის პირობითობის მარკერი -კონ < ოკონ სუფიქსი, რომლის შესაბამისი გლოსაა COND (Conditional).

30) I, II და III სერიების წარსული დროის გამომხატველ

მწკრივებში მოცემულია სავრცობი -დ, რომელიც განგრძობითობას აღნიშნავს და გლოსირებულ ჩანაწერში აღინიშნება IMP-თი (Imperfect).

31) მწკრივის -დ სავრცობსა და პირობითობის მარკერს შორის -ი/-უ/-გ ხმოვანთა გამოტოვების შემთხვევაში მორფემათა საზღვარზე მომხდარი რეგრესული ასიმილაციური გამკვეთრების საფუძველზე -დ-კ > -ტ-კ გარდაქმნას ვიღებთ, რის გამოც მწკრივის სავრცობს უჩნდება ალომორფი მკვეთრი -ტ'ს სახით.

32) III სერიაში I და II თურმეობითების მწკრივებში ვნებითი და საშუალი გვარის ერთპირიანი სრულასპექტიანი ფორმების დამახასიათებელია -ე(<რე < ორე) „არის“ მეშველზმნიანი წარმოება არამეშველზმნიანი ფორმების პარალელურად (გ. კარტოზია და სხვ.). მეშველი ზმნის ხმოვანი ნაშთი (-ე) დაერთვის ნამყო დროის ვნებითი გვარის მიმღეობას, ხოლო სინქრონიულ ჩანაწერში პლუსით უერთდება:

პირველი თურმეობითი:

გო-სქირ-აფ-ე < გო-სქირ-აფ-ე+ე || < გო-სქირ-აფ-ელ+ე
PRV-შრობა-THM- RES-(S3.SG) PRV-შრობა-THM- RES-(S3.SG)

*გო-სქირ+აფ+ილ-ო-რე || < *გო-სქირ-აფ-ილ ო-რე
PRV-შრობა.PRTC.PST-OV-ყოფნა- PRV-შრობა-THM-PRTC.PST
(PRS.S3.SG) OV-ყოფნა-(PRS.S3.SG)

33) მეოთხე სერიაში დიქრონიულად საყრდენი იყო საუღლებელი ზმნის მიმღეობური ფუძე, რომელიც ნო-უ ცირკუმფიქსით ფორმდებოდა; სინქრონიულ დონეზე მწკრივის მანარმოებელია ნო-ე, ხოლო -უ სუფიქსი პლუსით უერთდება სანყისით გადმოცემულ ფუძეს. მწკრივის მანარმოებელი -ე

(2) დო-ზიმ-უნ-დ-უ-კო	იჭუაფუდე (> იციდე >იდე)
PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG-COND	ყოფნა.PST.S3.SG

36) მსაზღვრელ-საზღვრულის AN (ზედსართავი + არსებითი) რიგის დროს გლოსა ენიჭება საზღვრულს, ხოლო ინვერსიული NA რიგის დროს, რომელიც ნაკლებპროდუქტიულია, ორივეს.

ჭიჭე ძღაბ-ი-ქ	ძღაბ-ი-ქ ჭიჭე-ქ
პატარა გოგონა-OBL-ERG	გოგონა-OBL-ERG პატარა- ERG

სუბსტანტიური ანუ მართული მსაზღვრელით მოცემულ წყვილის წევრებს შორის ყოველთვის ფორმოზრივ-სემანტიკური ურთიერთობაა და წყვილის ორივე წევრს ენიჭება შესაბამისი გლოსა.

ჯა-შ ცუდე	ცუდე ჯა+ში
ხე-GEN სახლი-(NOM)	სახლი-(NOM) ხე-(NOM)

მუშაობის პროცესში გამოიკვეთა მომავალში საკვლევი ბევრი ისეთი საკითხი, რომელთა ანალიზი შეავსებს და გაამდიდრებს თეორიული ცოდნის არსებულ ბაზას.

Summary

Interlinear Morphemic Glossing explores the principle of glossing by conducting morphological segmentation of Megrelian texts following international standards. The present paper was prepared in the framework of the Electronic Corpus of Megrelian Texts project (#A-043-09) and was based on the monograph *Linguistic Analysis of Megrelian* (G. Kartoziya, R. Gersamia, M. Lomia, T. Tskhadaia, Tbilisi, 2010) containing vast empirical evidence and a broad theoretical overview. The monograph was published by the same team of researchers of the Kartvelian Languages Study Centre.

Relevance of the Topic: *Linguistic Analysis of Megrelian* raised the need of addressing the issues of morphological segmentation and qualification of parts of speech. On the one hand, Megrelian is an independent linguistic system and keeps developing, which requires its diachronic evidence be qualified differently at the synchronic level; on the other hand, Megrelian is a non-written language, which explains a large number of phonetic processes taking place in the language especially at the boundary of morphemes and causing transformation of forms as a result of the alteration, merging and loss of morphemes. It is an established fact that the rendering of syntactic constructions, phraseological units and composites into another, even related language, poses serious problems. The presence of phono-semantic models forming a continuous chain of synonymous units in Megrelian that outnumber possible equivalents in foreign languages, even in the related Kartvelian languages, makes the task of rendering even more difficult. Therefore, even adapted translations provided in some of the publications fail to solve the problem since it is impossible to fully render lexical and structural peculiarities of

Megrelian, which is noted by publishers themselves (cf. Gudava, 1975, 5; Danelia/Tsanava 1991, 6-11; Kartoziya 2008, 5). In general, very few Megrelian texts are available in European languages. The number of Georgian scholars' foreign language publications is also very limited, which is often the reason of ignorance of the evidence of Kartvelian languages, including Megrelian, in international studies regarding the typology of languages.

The use of computer technologies in processing natural language evidence and the use of metalanguage for research processes has become extremely relevant. Morphological annotation of Megrelian texts belonging to various genres and sub-dialects was first done within the frame of the present project. Hence this book is a first attempt of exploring the principle of morphological annotation based on the vast evidence, the latter being absolutely important for presenting a full range of Megrelian morphological properties, including its peculiarities.

The objective of the work done under the project was to create a glossing system comprising morphological categories. The structure and annotation parameters of the database were defined so as to make the evidence accessible not only to Georgian and Georgian-speaking researchers, but also to a wider scholarly audience.

Database Structuring. The database was created with the glossed and uninterrupted texts. Glossed were all texts by A. Tsagareli and I. Qipshidze, and selected texts by M. Khubua, poetry by T. Gudava and Georgian vernacular narratives from Volume 2 (Danelia/Tsanava), proverbs, riddles, incantations. The link to uninterrupted texts contains all works by Khubua and documental evidence of contemporary Megrelian speech obtained during linguistic expeditions from 2007-2011.

Note 1. Expedition material was collected across Samegrelo and is therefore characterised by a variety of genres. The duration of the texts recorded by 147 informers is 103 hours. Part of the material has been uploaded to the following website (www.klr.ge), while others will be uploaded gradually.

Note 2. The glossed Megrelian texts in the base are encoded according to the publication: texts by A. Tsagareli – A, by I. Qipshidze – B, by M. Khubua – C, by T. Gudava – D, by K. Danelia/Tsanava – E.

Each text selected for glossing is given a separate conventional code, which is an abbreviation of the following: publication, the cardinal number given to the text in the base; the initials of the text and the publisher and the text number in the publication. For example, B S, Q V = publication of the anthology (B) (I. Qipshidze). The number attached to the text (S) and the initial of the publisher (I. Kipshidze) (Q), the number of the text in the publication (V). Below the abbreviation or abbreviations an ‘explanation’ is given: after activation, a complimentary window opens showing non-linguistic characteristics of the glossed texts, namely extra-linguistic, geolinguistic, typological-thematic properties. To the list of non-linguistic properties was added information regarding the publication/publications in which the text was provided originally or the one(s) from which it was copied.

Morphological segmentation of Megrelian texts was based on a firm theoretical framework. Glossing was done according to the Leipzig Glossing Rules (LGR). According to the same standard, the rules of morphological annotation were adapted to Megrelian. When ranking morphemes, derivative and relative morphemes were identified. Root morpheme was marked by R symbol and the derived morpheme – by \bar{R} symbol.

Ranks of nominal and verbal morphemes were identified. During the morphological ranking of nouns, morphemes were located to the right of the stem giving an indication of their function as a suffix. The longest chain of morphemes contains seven elements. While ranking the noun morphemes, two new elements, typical to Megrelian only, were segmented and glossed respectively. These are: (1) divider of consonants – i (OBL), (2) divider of vowels –l (EP). In morphological ranking of verb morphemes, the latter were placed either to the right of the stem or to its left, or inserted into the stem. This was done in order to indicate that they can serve not only as prefixes or suffixes, but also as infixes and confixes as well. Prefix and suffix morphemes of a confix are considered separately in ranking a verb structure. The maximum length of the verbal prefix morphemes is five including modal elements, such as positive and negative particles.

A string of verbal suffixes is also complex with the number of its elements including particles reaching twelve. Of note is that at the end of the verbal structure (VIII-XII rank), modal elements (particles and conjunctions) create a highly consistent system.

Non-canonical phoneme sequences contained in neighbouring morphemes located at the boundary of morphemes both in prefix and suffix sequences are subject to transformation dictated by syntagmatic rules of Megrelian. This ultimately results in the increase of allomorphs of different functions.

Ranked structure has determined a rigid location for each morpheme (as is known, long vowels are not relevant for Megrelian). Functional and formal gemination of vowels appears evident both in nouns and in verbs:

- (1) *xou > xuu || xu „Cow“
 (2) *vo=a-č'k'om-e-n > vo=a-č'k'om-e
 NPTC= POT1-eat-POT1-PRS.S3.SG > NPTC= POT1-eat-
 POT1-(PRS.S3.SG)

Megrelian verbs are characterized by morphological transformations and merging of sounds making segmentation and glossing of verbs difficult. In most cases, the reconstruction of original forms of verbs at the boundaries of morphemes (i.e. etymological recording) shows the entire sequence of morphemes; this enables to identify morphemes despite transformations and merging (e.g. vowel part of the pre-verb is exceeded by a vowel prefix in terms of the quality of abstraction).

Apart from the peculiarities identified during constructing a ranking structure (see p.100), other typological and purely Megrelian characteristics were also taken into account while providing segmentation and glossing:

- 1) nominal case form is used as vocative, which is indicated by the context:

k'oč-i so murk? Ъ
 Man - NOM :VOC
 “When are you going, man?”

- 2) Dative case is marked by -ǧ allomorph:

2) k'o-c	γe-c	γoron-c
Man-DAT	Pig- DAT	God - DAT

- 3) Transformed nominal roots are provided with a concrete case gloss:

'uča. ALL<*'ud-ša < 'ude-ša

- 4) Declension markers are identified in adverbial modifiers of manner:

žalam-k žalam-s
 Very.ADVm -ERG Very. ADVm -DAT etc

- 5) S1 and O2 allomorphs b-, p-, -p' Ø are considered as positional variants of v- (S1) and m- (O1) morphemes, which are phonologically conditioned and are based on the principle of homogeneity (Gudava, Gamkrelidze).

- 6) S2 and O3 morpheme is always zero in Megrelian, S1 and O2 morphemes are sometimes - zero, while S3 -n suffix is always represented by a zero allomorph. Glosses corresponding to each morpheme, except that of O3, are enclosed by paranthesis.

- 7) S1 marker swaps its due place with the first ranking vowel prefix (metathesis) and moves into the stem, which is indicated by a respective symbol:

v-i-k'itx-i i-<v>-k'itx-i
 S1-SV- read.AOR-PM <S1>-SV- read. AOR-PM

- 8) Phonological processes taking places at the boundary of person marker and stem, in some cases lead to the loss of the root morpheme, as a result of which what remains only is - consonant, person marker:

*v-‘i-i > * p’-‘i-i > p’+i-i || p’+e-i > p’-i

*S1-have.AOR-PM > S1-have.AOR-PM > S1-(have.AOR)-PM

- 9) Sometimes several phonological processes take place simultaneously in a verb, namely a transformed form is taken as an original stem and therefore again takes S1 person v- morpheme. In such stems, p'- allomorph appears to be, on the synchronous level, an indecisive element of the stem, while the v- morpheme is glossed as a person marker. Such verbal forms are especially characteristic of Senakian-Martvilian dialect.

v-i-'id-i > * i-<v>- 'id-i > i-<p>- 'id-i > v-i-p+('id-i
S1-SV-buy. AOR-PM

- 10) Megrelian is characterized by a strong process of assimilation between pre-verbs and verb stems¹, as well as between verb forms and negative (va "No"), or affirmative (ko "Yes") participles (I. Kipshidze). In such combinations assimilation is caused by a vowel prefix though the change leaves its mark either on the pre-verbs or prefix particle and can be also represented by a consonant:

(1) g-e-b²-xar-i < geebxari > *gaibxari
PRV-PASS-S1- be happy. AOR-PM

(2) k=u-c'-u < kuuc'u < * kouc'u
PPTC=OV-say-AOR.S3.SG

(3) v=a-k'et-en-s < vak'etens < * vaak'etens
NPTC=NV-do-THM-PRS.S3.SG

1. . Verbal stems also imply vowel prefixes – version, passive, causative and potentialis markers.
2. . The segmentation of transformed morphemes is guided by the level of abstraction. The vowel prefixes are characterized by a higher level of abstraction than the vowel part of the preverb.

- 11) Sometimes semantic meaning affects the transformation of forms and forms containing **va-** (“No”), particles are represented in two types: the speech prevalent in eastern regions differentiates between “*vaač’komu*” and “*vač’komu*” forms.

va=č’kom-u

NPTC=POT-eat-AOR.S3.SG

va=č’kom-u

NPTC=eat-AOR.S3.SG

It is of note that in similar cases eastern speech is guided by a rule of sound merging typical of the region, which means that only *vač’komu* form takes both meanings; semantic difference is created by syntactic constructs:

beb-i-k

oč’k’omal-i

va=č’k’om-u

grandmother-OBL-ERG

food-NOM

NPTC=eat-AOR.
S3.SG

“The grandmother could not eat food”.

beb-i-s

oč’k’omal-k

v=a-č’k’om-u

bebia-OBL-DAT

saWmeli-ERG

NPTC=POT-Wama-AOR.
S3.SG

“The grandmother did not eat food”.

- 12) Negative particle given in combination with pre-verb and located in the initial position is not subject to phonetic changes:

va=m-ašk-u

NPTC=PRV-NV-go-AOR.S3.SG

* *vamoašku > vamaašku > vamašku*

- 13) **va-** particle remains unchanged even if all three elements (negative and positive particles and a pre-verb) form the sequence:

va=ku=m-u-rt-um+u-n=o

NPTC=PPTC=PRV-OV-come.PRF-THM-S3.SG=QPTC

* vakomourtumuno > vakomuurtumuno > vakumurtumuno

- 14) Suffix morphemes in Megrelian form a long sequence. In non-causative verbs the nearest element from the stem is the theme marker. If the verb form is constructed by means of masdar containing a theme marker, the latter becomes lexicalized and turns into a newly formed stem element. The following are such theme markers in Megrelian: -eb, -ap, -in, -u (<*ov). During segmentation such theme markers are joined to the stem.
- 15) In causative verbs, closest to the verbal root is the causative marker (root diachronically can be presented as a segmented stem), or the first ranking morpheme. In present tense, it is followed by -uan theme marker, which, if analysed diachronically, can be divided into two segments:
-u(<*ov)-an (Qipshidze 1914, 071; Danelia 1976; Kartoziya et al. 2010, 261) are joined to each other by means of a plus sign and in ranked structure are also viewed as one suffix:
v-o-daraž+eb-ap-u+an-k
S1-CAUS1-guard-CAUS1-THM-PRS.S1/S2.SG
*v-o-daraž-eb-ap-ov-an-k
S1-CAUS1-guard-THM1-CAUS1-THM2-THM3-PRS.S1/S2.SG
- 16) -u theme marker is a result of the transformation of diachronic *ov-:
u-c'+u-u < *u-c'-ov-u
OV-say-AOR.S3.SG < OV-say-THM-AOR.S3.SG

ing (T. Gudava). This ending is lost in aorist.

m-a-ʒicin+u+ap-u

O1-PASS-smile-THM-(PRS.S3.SG)

*m-a-ʒicin-av-ap-u-n

O1-PASS-smile-THM1-THM2-THM3-(PRS.S3.SG)

ga-m-a-ʒicin-u

PRV-O1-PASS- smile -AOR.S3.SG

Considering o- prefix, which is replaced by e- in the verbs of the second series. “Change in the formation pattern seems to be motivated by the need for semantic differentiation” (K. Danelia).

m-o-č'ič'ar-u

O1-PASS-little-THM-(PRS.S3.SG)

m-e-č'ič'ar-u

O1-PASS-little-AOR.S3.SG

Note: o- prefix is functionally very active in Megrelian. It is used to render the nuances of subjective version, surface marking, passive and causative.

21) In Megrelian, in the present screeves (future and inferential III) all types of verbs take

-k suffix with S1 and S2 singular forms. It determines ‘subject semantics’ (L. Ezugbaia).

v-zim-un-k

S1-measure-THM-PRS.S1/S2.SG

zim-un-k

measure-THM-PRS.S2/S1.SG

do-v-zim-un-k
PRV-S1-measure.FUT-THM-S1/S2.SG
do-zim-un-k
PRV- measure.FUT-THM-S2/S1.SG

no-v-zim+u-e-k
RES1- measure -RES1-S1/S2.SG
no-zim+u-e-k
measure -RES1-S2/S1.SG

- 22) In Megrelian plural subjects for all three persons are marked by a suffix. The third person is distinguished by a large number of allomorphs, of which **-an**, **-nan**, **-es** allomorphs undergo change of form: **-a(<an)**, **-na(<nan)**; they fully restore if in the verb structure has the next in rank element or is followed by **do** “and“ / **-da** “if” conjunction. **-nan** allomorph is difficult and if analysed diachronically, it can be segmented into two morphemes: **[-n]+[-an]** (A. Chikobava, G. Kartoziya, G. Kartoziya, et al.)

γur-u-na < *γur-u-n-an
die-THM-PRS.S3.PL < * die -THM-PRS.S3.SG-S3.PL

γur-u-nan-o
die -THM-PRS.S3.PL=QPTC

i-škvīd-u-nan-i=a
PASS-drown-THM-PRS.S3.PL-OBL=PTC:ISM

*i-škvīd-u-n-an-i=a
PASS- drown -THM-PRS.S3.SG-PL-OBL=PTC:ISM

Megrelian plural suffix **-es** is a Georgian borrowing (B. Pochkhua, G. Rogava, L. Ezugbaia, A. Oniani). **-es** suffix is an allomorph which is formed as a result of the morphological transformation at the boundary of the theme marker (or diachronic theme marker) and number marker. The theme marker(s) are vowel variants resulting from phonological transformations: **-u ||-e || -i**. Further simplification of the form also led to the emergence of forms without theme markers at all.

u-c' + u-es || u-c' + e-es || u-c' + e-is || u-c' + i-is || u-c'-es || u-c'-is

OV-say-AOR.S3.PL

*u-c'-ov-es > u-c'-u-es > u-c'-e-es > u-c'-e-is > u-c'-i-is

OV- say-THM-AOR.S3.PL

- 23) In Megrelian indirect cases (ergative, dative, instrumental, adverbial and benefactive) take emphatic vowels: *i*, *u* or *ə* and are marked with EV (Emphatic Vowel). Emphatic vowel appears in verbal forms in singular and plural if case marker *-s* or *-es* is presented with morphemes. *i* vowel appearing in genitive case forms etymologically is a nominative marker, and synchronically is part of the declension marker: *-iši/-ši*, is not separated and is not either qualified as an emphatic vowel.
- 24) Megrelian is characterized by conjunction-enclitics *-ni* and *-da*. *-ni* is prone to simplification resulting in its reduction to either *(-n)* consonant or *(i || ə)* vowel (И. Кипсуюдзе, G. Kartoza. et al). **-ni'** has different functions in Megrelian the most frequent being that of subordination. In texts it is has a gloss of conjunction in its general sense.

si xant'-un-k-ə=ni, tigvars...
 paint-THM-PRS.S2/S1.SG-EV=CONJ(that)
 “Such as you will paint...”

si do-xant'-un-k=i, tigvars...
 PRV- paint.FUT-THM-PRS.S2/S1.SG-EV=CONJ(that)
 “Such as you will paint...”

- 25) **-da**, having a meaning of Georgian **tu** (If) conjunction enclitic emerges in the verb and forms a subordinate conditional structure.

ko=mo-v-rt-i=da, ...
 PPTC=PRV-S1-walk.AOR-PM=CONJ(that)
 “If I come...”

-da enclitic emerges in dialogues with question words, namely in the 2nd person replica; it is added to a question word or a verb depending on which of these is focused. Such units are referred to as ‘echo questions’. In such cases, - da enclitics have a different gloss.

_What is your name?	_Who is coming
_what=and, Levan.	_who is coming=and, Levan.

what.QPRN=EPTC PRV-walk-PRS.S3.SG=EPTC

- 26) Questions in Megrelian are marked with -o particle, which is recorded as: QPTC (Question Particle).

-T(i) is an emphatic particle similar to Georgian -c(a)-s; if it is added to interrogative pronouns and adverbs and expresses relation, it is shown with PTC symbol.

- 27) Indirect special markers are also suffixes: -maki „-metki“(Georg.) (PTC:ISM), -šo “-tko“(Georg.) (PTC:ISM); -a’s phonetic variations are: -e, -ia/-ie, -va/-ve, -ava/-eve. Their presence is defined by the phonetic context and the structure (simple or complex).
- 28) Present and part forms of the verb “to be” in Megrelian are subject to reduction. What remains only is the vowel (e) or consonant (d), which are added enclitically to the preceding member: oren > ren > re > e; ordu > rdu > du > d.
- 29) There are 23 screeves in Megrelian. They are grouped in four series. For the formation of screeves of conditional mood a verbal suffix -k’o(n) < ok’on is used. It is glossed as COND (Conditional).
- 30) Screeves of the 1st, 2nd and 3rd series representing past tense contain -d consonant, which renders continuity and is indicated as IMP (Imperfect).
- 31) In the case of missing the vowel between the -d screeve element and the marker of conditionality -i/-u/-ə, the regressive assimilation on the boundary of morphemes leads to the transformation -d-k > -t’-k, as a result of which screeve marker obtains the glottalised -t’ allomorph.
- 32) In the Inferential I and Inferential II screeves of the 3rd series, passive and medium voice unipersonal forms are characterized by the use of auxiliary verbs -e (<re < ore) (is) in parallel to the formation without auxiliary verbs (G. Kartožia et al). The remaining vowel of the auxiliary verb (-e) is added

to past tense passive participle. This is indicated by a plus sign.

Inferential I:

go-skir-ap-e < go-skir-ap-e+e	<	go-skir-ap-el+e
PRV-dry-THM- RES-(S3.SG)		PRV- dry-THM- RES-(S3.SG)
*go-skir+ap+il-o-re	<	*go-skir-ap-il o-re
PRV-dry.PRTC.PST-OV-be- (PRS.S3.SG)		PRV- dry -THM-PRTC.PST OV- be -(PRS.S3.SG)

33) In the fourth screeve the diachronic basis was the participle stem of the verb to be conjugated, which was formed by **no-u** circumfix; on the synchronous level screeve forming elements are **no-e**, while **-u** suffix is added to the infinitive stem with a plus sign. The full form of the screeve marker **-e** is **-ere**.

Inferential III:

no-zim+u-e	
RES1-measure-RES1-(S3.SG)	
*no-zim-u-ere(n)	
PRTC1- measure -PRTC1-yofna(PRS. S3.SG)	
*no-zim-u	o-r-e-(n)
PRTC1- measure -PRTC1	OV-be-CV-(S3.SG)

34) Megrelian verbs belonging to the 1st series also have descriptive screeves: future imperfect and conditional of future. In descriptive screeves the main verb is conjugated, while the auxiliary remains unchanged. Future imperfect is formed by adding parallel forms of the auxiliary verb **i'uapu(n) || i'ii(n) || ii(n)** to imperfective optative. Conditional of future uses imperfective conditional as its base to which imperfect form of the 'to be' verb **i'uapudu || i'iidu || iidu** is added.

Present group:

(1)	zim-un-d-a-s	i'uapu(n) (> i'i > ii)
	measure.PST-THM-IMP-SBJ-S3.SG	be.PRS(S3.SG)
(2)	zim-un-d-u-k'o	i'uafudu (> i'idu > iidu)
	measure.PST-THM-IMP-S3.SG-COND	be.PST.IMP.S3.SG

35) Descriptive screeves are also attested in the future group of the 1st series. What makes them different from the aforementioned verbs is the presence of a preverb, as well the tense and aspect.

Future group:

(1)	do-zim-un-d-a-s	i'uapu(n) (> i'i > ii)
	PRV-measure.PST-THM-IMP-
CONJ-S3.SG	be.FUT(S3.SG)
(2)	do-zim-un-d-u-k'o	i'uafudu (> i'idu > iidu)
	PRV- measure.PST-THM-IMP-
S3.SG-COND	be.PST.S3.SG

36) In attribute-noun AN succession, the noun is glossed, while in inverted structures, i.e.in the case of NA, which is less productive, both are glossed.

č'i č'e	ʒʏab-i-k	ʒʏab-i-k	č'i č'e-k
little girl-OBL-ERG		girl -OBL-ERG	little - ERG

In pairs provided with a substantive attribute, the relationship between members is always formal and semantic. Therefore, both members are given a respective gloss.

ž'a-š	'ude	'ude	ž'a+ši
timber-GEN	house-(NOM)	house-(NOM)	tree-(NOM)

The present research raised a number of issues the further analysis of which will contribute to the enrichment of the existing theoretical framework.

დანართი

I. სახელურ მორფებითა რანგობრივი განლაგების ზოგადი სქემა

R-		I	II	III	IV	V
ოპლი- ბატი	OBL	EP	PL	NOM, ERG, DAT, GEN, ALL, ABL, FIN, INS, ADV	EV	PTC
ეპინ- თიზა				გრუნის მარკერი	ეფა- ტიკური სმონანი	თანდ- ეპული
რიცხვის მარკერი						ნანილა- კი

II. ზმნურ კრეფიძულ მორფებითა რანგობრივი განლაგების ზოგადი სქემა

V	IV	III	II	I
PPTC, NPTC	PRV	RES1	PTC:PRS	S1, O1, O2
Dლაღბითი და უარყოფითი ნანილაკები	მარტივი და რთული ზმ- ნისნიევი	მითხე სარის ფორმათა კონფიძული მანარმოდლის პრეფიძული ელემენტი ნო-	ანწყოს ფუძის თხ- ნანილაკი	SMP
			სუბიექტური და ობიექტური პირის მარკერები	POTI
			საზედაო სიტუაციის ნიშანი	CAUSI
			ვკოტენციელისის პრეფიძული ელემენტი	PASS
			აბაუბივის პრეფიძული ელ- ემენტი	SV, OV, NV
			მეხითი მარკის /პაციოს ნიშანი	
			მეხითის / მარკის ნიშანი	
R-				

III. ზმნურ სუფიქსურ მორფემათა რანგობრივი
ბანლაგების ზოგადი სქემა

V	S3.PL	სუბიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები მრავლობითში
	S3.SG.	სუბიექტური პირის ნიშნები მხოლობითში
	S1/12.SG	პირველი და მეორე პირის -ქ სუფიქსი ანმყოში. მყოფადსა და IV თურმეობითში
IV	PM	პარადიგმის მარკერი (მწკრივის ნიშანი)
III	IMP	უნწყვეტლის (განგრძობითობის) -დ (სავრცობი)
II	POT1	პოტენციალისის სუფიქსური -ე ელემენტი
	RES1	IV სერის ნო-ე ცირკუმფიქსის -ე < ელესუფიქსური ელემენტი
	THM	თემატური მარკერი
I	CAUS1	კაუზატივის სუფიქსური ელემენტი -ავ
	PASS	პასივის სუფიქსი -დ
R'		

IV. ზმნურ სუფიქსთა განაწილება ცხრილი

	Prefix	R	Ř	I	II	III	IV	V	[VI]	VII	VIII	IX	X	XI	XII]
დომინანთა (\leq დომინანთა)	დამე-	ჩინ-	-	-	-აბ	-	-	-თ			-0	-ა	ჭ	-ა	-60
					THM			PL			OBL	=PTC	EP	=PTC	=CONJ
მოდარაჯება ფუნქცია	კო-	დარაჯ	აქბ	აფ	-უაბ	-	-	-ქ			-0	-ა	ჭ	-ა	-60
			THM	CAUS	THM			S1.SG			OBL	=PTC	EP	=PTC	=CONJ
ნიუკონტრასტუმი	ნი-	ნიკონ-	-		ჭ	-ფ	-	-ქბ			-0	ა	ჭ	-ა	-60
	RES1		(*PRTC)	RES1	RES1	IMP		PL			OBL	=PTC	EP	=PTC	=CONJ
მომხერეწიანი	მი-	მიხერ-	-	-	-უბ	-	-	-ბ			-0	-ა	ჭ	-ა	-60
				THM	THM			S3.SG			OBL	=PTC	EP	=PTC	=CONJ
დომინანტურეკიპი (\leq დომინანტურეკიპი იკონ)	დო-	დიაბ-	-	-	-უ	-ფ	-	-ქბ		-ქო(ჩ-ი)	-0	-ა	ჭ	-ა	
				THM	THM	IMP		PL	EV	COND	OBL	=PTC	EP	=PTC	
კონტრასტუალა (\leq კონტრასტუალა-ქონტრასტი < *კონტრასტუალა ირეჩანტი)	კო-	სკონტ-	აფ	-	-ქეკი (\geq -ქ)	-	-	-აბ			-0	-ა	ჭ	-ა	-60
			THM	RES1	RES1	IMP		PL			OBL	=PTC	EP	=PTC	=CONJ
ოთხკონტრასტუალა	ო-	ოაბ-	-	- აფ	-უაბ	-ფ	-	-უ	-	-ქო(ჩ-ი)	-0	-ა	ჭ	-ა	
				CAUS	THM	IMP		S3.SG		COND	OBL	=PTC	EP	=PTC	
ნიტრასტუალა	ნი-	ნიტ-	აფ		ჭ	-ფ	-	-უ					-აბქ		
	RES1		THM	RES1	RES1	IMP		S3.SG					=PTC		
ინტრასტუალა	ინ-	ინტ-	აფ		ჭ			-ბ					ჭ	-ა	
	ინ-	ინტ-	აფ	-აფ	-უაბ	-ფ	-	-ბ			-0	-ა	ჭ	-ა	
ინტრასტუალა	ინ-	ინტ-	-	აფ	-უაბ	-ფ	-	-ბ			-0	-ა	ჭ	-ა	
	CAUS1			CAUS	THM	IMP	PM	S3.SG			OBL	=PTC	EP	=PTC	

V. ზმენის გლოსირების ნიშნები ულლების მიხედვით

ზიმუნს „ზომავს“

I სერია

ანმყოს ჯგუფი

ანმყო

I. ვ/ზ-ზიმ-უნ-ქ
S1-ზომვა.PRS-THM-S1/S2.SG	ვ/ზ-ზიმ-უნ-თ
S1-ზომვა.PRS-THM-PL
II. ზიმ-უნ-ქ
ზომვა.PRS-THM-S2/S1.SG	ზიმ-უნ-თ
ზომვა.PRS-THM-PL
III ზიმ-უნ-ს
ზომვა-THM-PRS.S3.SG	ზიმ-უნ-ა(ნ)
ზომვა-THM-PRS.S3.PL

უნყვეტილი

I. ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ი
S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM
ზიმ-უნ-დ-ი	ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ
S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL
ზიმ-უნ-დ-ი-თ
II. (S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM
ზიმ-უნ-დ-უ	(S2)-ზომვა.PST-THM- IMP-PM-PL
ზიმ-უნ-დ-ეს
III ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG	ზომვა.PST-THM-IMP-PM-S3.PL

ანმყოს კავშირებითი

I. ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ა/ე
S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ	ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ა-თ
S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL
II. ზიმ-უნ-დ-ა/ე
(S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ	ზიმ-უნ-დ-ა-თ
(S2)-ზომვა-THM- IMP-SBJ-PL
III ზიმ-უნ-დ-ა-ს
ზომვა-THM-IMP-SBJ-S3.SG	ზიმ-უნ-დ-ა-ნ
ზომვა-THM-IMP-SBJ-S3.PL

ანმყოს პირობითი

I. ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ი-კო	ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო

S1-ზომვა-THM-IMP-PM-COND	S1-ზომვა-THM-IMP-PM-PL-EV-COND
ზიმ-უნ-დ-ი-კო	ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო
(S2)-ზომვა-THM-IMP-PM-COND	(S2)-ზომვა-THM-IMP-PM-PL-EV-COND
ზიმ-უნ-დ-უ-კო	ზიმ-უნ-დ-ეს-კო
ზომვა-THM-IMP-S3.SG-COND	ზომვა-THM-IMP-S3.PL-COND

მყოფადუსრული

I. ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა/ე	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ	ყოფნა.PRS(S3.SG)
II. ზიმ-უნ-დ-ა/ე	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
(S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ	ყოფნა.PRS(S3.SG)
III ზიმ-უნ-დ-ა-ს	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
ზომვა-THM-IMP-SBJ-S3.SG	ყოფნა.PRS(S3.SG)

ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა-თ	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL	ყოფნა.PRS(S3.SG)
ზიმ-უნ-დ-ა-თ	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
(S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL	ყოფნა.PRS(S3.SG)
ზიმ-უნ-დ-ა-ნ	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი)
ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL.S3.SG	ყოფნა.PRS(S3.SG)

პირობითუსრული

I. ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-კო	იქუაფუდეუ (> იციდეუ > იიდეუ)
S1-ზომვა-THM-IMP-PM-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
II. ზიმ-უნ-დ-ი-კო	იქუაფუდეუ (> იციდეუ > იიდეუ)
(S2)-ზომვა-THM-IMP-PM-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
III ზიმ-უნ-დ-უ-კო	იქუაფუდეუ (> იციდეუ > იიდეუ)
ზომვა-THM-IMP-S3.SG-COND	ყოფნა.PST.S3.SG

ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო	იქუაფუდეუ (> იციდეუ > იიდეუ)
-----------------------	------------------------------

S1-ზომვა-THM-IMP-PM-PL-EV-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო (S2)-ზომვა-THM-IMP-PM-PL-EV-COND	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ) ყოფნა.PST.S3.SG
ზიმ-უნ-დ-ეს-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
ზომვა-THM-IMP -S3.PL- COND	ყოფნა.PST.S3.SG

მყოფადის ჯგუფი

მყოფადი

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-ქ PRV-S1-ზომვა-THM-FUT.S1/S2.SG	დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-თ PRV-S1-ზომვა.FUT-THM-PL
II. დო-ზიმ-უნ-ქ PRV-ზომვა-THM-FUT.S2/S1.SG	დო-ზიმ-უნ-თ PRV-ზომვა.FUT-THM-PL
III დო-ზიმ-უნ-ს PRV-ზომვა.FUT-THM-S3.SG	დო-ზიმ-უნ-ა(6) PRV- ზომვა.FUT-THM-S3.SG

ხლმეობითი

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM	დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL
II. დო-ზიმ-უნ-დ-ი PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM	დო-ზიმ-უნ-დ-ი-თ PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL
III დო-ზიმ-უნ-დ-უ PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG	დო-ზიმ-უნ-დ-ეს PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-S3.PL

მყოფადის კავშირებითი

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა/ე PRV-S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ	დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა-თ PRV-S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL
II. დო-ზიმ-უნ-დ-ა/ე PRV- (S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ	დო-ზიმ-უნ-დ-ა-თ PRV-(S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL

III დო-ზიმ-უნ-დ-ა-ს PRV-ზომვა-THM-IMP-CONJ-S3. SG	დო-ზიმ-უნ-დ-ა-ნ PRV-ზომვა-THM-IMP-CONJ-S3.PL
---	---

მყოფადის პირობითი

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-კო PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM- COND	დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM- PL- EV- COND
II. დო-ზიმ-უნ-დ-ი-კო PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP- PM-COND	დო-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM- IMP-PM- PL- EV- COND
III დო-ზიმ-უნ-დ-უ-კო PRV-ზომვა.PST-THM-IMP -S3. SG-COND	დო-ზიმ-უნ-დ-ეს-კო PRV-ზომვა.PST-THM-IMP -S3.PL- COND

მყოფადსრული კავშირებითი

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა/ე PRV-S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)
II. დო-ზიმ-უნ-დ-ა/ე PRV- (S2)-ზომვა-THM-IMP-SBJ	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)
III დო-ზიმ-უნ-დ-ა-ს PRV-ზომვა-THM-IMP-SBJ-S3.SG	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)

დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ა-თ PRV-S1-ზომვა-THM-IMP-SBJ-PL	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)
დო-ზიმ-უნ-დ-ა-თ PRV-(S2)-ზომვა-THM- IMP-SBJ- PL	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)
დო-ზიმ-უნ-დ-ა-ნ PRV-ზომვა-THM-IMP-SBJ-S3.PL	იქუაფუ(ნ) (> იცი > იი) ყოფნა.FUT(S3.SG)

პირობითსრული

I. დო-ვ/ბ-ზიმ-უნ-დ-ი-კო	იქუაფუდუ (> იციდუ > იიდუ)
-------------------------	---------------------------

PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
II. დო-ზიმ-უნ-დ-ი-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
III დო-ზიმ-უნ-დ-უ-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-S3.SG-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
დო-ვ/ზ-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
PRV-S1-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL-EV-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
დო-ზიმ-უნ-დ-ი-თ-ი-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
PRV-(S2)-ზომვა.PST-THM-IMP-PM-PL-EV-COND	ყოფნა.PST.S3.SG
დო-ზიმ-უნ-დ-ეს-კო	იქუაფუდუ (> იქიდუ >იიდუ)
PRV-ზომვა.PST-THM-IMP-S3.PL-COND	ყოფნა.PST.S3.SG

მეორე სერია

აორისტის ჯგუფი

აორისტი

I. ვ/ზ-ზიმ-ი	ვ/ზ-ზიმ-ი-თ
S1-ზომვა.AOR-PM	S1-ზომვა.AOR-PM-PL
II. ზიმ-ი	ზიმ-ი-თ
(S2)-ზომვა.AOR-PM	(S2)-ზომვა.AOR-PM-PL
III ზიმ-უ	ზიმ-ეს
ზომვა- AOR.S3.SG	ზომვა- AOR.S3.PL

მეორე კავშირუბითი

I. ვ/ზ-ზიმ-ა	ვ/ზ-ზიმ-ა-თ
S1-ზომვა-SBJ	S1-ზომვა-SBJ-PL
II. ზიმ-ა	ზიმ-ა-თ

(S2)-ზომვა-SBJ	(S2)-ზომვა-SBJ-PL
III ზიმ-ა-ს	ზიმ-ა-ს
ზომვა-SBJ-S3.SG	ზომვა-SBJ-S3.PL

მეორე პირობითი

I. ვ/ბ-ზიმ-ი-კო	ვ/ბ-ზიმ-ი-თ-ი-კო
S1-ზომვა- PM-COND	S1-ზომვა- PM- PL-EV- COND
II. ზიმ-ი-კო	ზიმ-ი-თ-ი-კო
(S2)-ზომვა - PM-COND	(S2)-ზომვა -PM- PL-EV- COND
III ზიმ-უ-კო	ზიმ-ეს-კო
ზომვა- IMP -S3.SG-COND	ზომვა-S3.PL- COND

მესამე სერია

პერფექტის ჯგუფი

პირველი თურმეობითი

I. მ-ი-ზიმ-უ	მ-ი-ზიმ-უ-ნა(6)
INVS1-OV-ზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	INVS1-OV-გაზომვა.PRF-THM-INVO3. PL
II. გ-ი-ზიმ-უ	გ-ი-ზიმ-უ-ნა(6)
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	INVS2-OV-გაზომვა.PRF-THM-INVO3. PL
III უ-ზიმ-უ	უ-ზიმ-უ-ნა(6)
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- (INVO3.SG)	(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-THM- INVO3.PL

მეორე თურმეობითი

I. მ-ი-ზიმ-უ-დ-უ	მ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს
INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP- INVO3.SG	INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP-INVO3.PL
II. გ-ი-ზიმ-უ-დ-უ	გ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP- INVO3.SG	INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP-INVO3.PL

III	უ-ზიმ-უ-დ-უ
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-
INVO3.SG | უ-ზიმ-უ-დ-ეს
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-INVO3.
PL |
|-----|---|--|

მესამე კავშირებითი

I.	მ-ი-ზიმ-უ-დ-ა-ს
INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP-SBJ-
INVO3.SG	მ-ი-ზიმ-უ-დ-ა-ნ
INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP-SBJ-INVO3.
PL
II.	გ-ი-ზიმ-უ-დ-ა-ს
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP-
SBJ-INVO3.SG	გ-ი-ზიმ-უ-დ-ა-ნ
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP-SBJ-
INVO3.PL
III	უ-ზიმ-უ-დ-ა-ს
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-
SBJ-INVO3.SG	უ-ზიმ-უ-დ-ა-ნ
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-SBJ-
INVO3.PL

მესამე პირობითი

I.	მ-ი-ზიმ-უ-დ-უ-კო
INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP-IN-
VO3.SG-COND	მ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს-(უ/ი)-კო
INVS1-OV-ზომვა.PRF-IMP-INVO3.PL-
(EV)-COND
II.	გ-ი-ზიმ-უ-დ-უ-კო
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP-
INVO3.SG-COND	გ-ი-ზიმ-უ-დ-ეს-(უ/ი)-კო
INVS2-OV-გაზომვა.PRF-IMP-INVO3.
PL-(EV)-COND
III	უ-ზიმ-უ-დ-უ-კო
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-
INVO3.SG-COND	უ-ზიმ-უ-დ-ეს-(უ/ი)-კო
(*INVS3)-OV-გაზომვა.PRF-IMP-INVO3.
PL-(EV)-COND

მეოთხე სერია

თურმეობითების ჯგუფი

მესამე თურმეობითი

I.	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-ქ
RES1-S1-ზომვა-RES1-S1/S2.SG	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-თ
RES1-S1-ზომვა-RES1-PL
II.	ნო-ზიმ+უ-ე-ქ
RES1-ზომვა-RES1-S2/S1.SG	ნო-ზიმ+უ-ე-თ
RES1-ზომვა-RES1-PL

III	ნო-ზიმ+უ-ე
RES1-ზომვა-RES1-(S3.SG) | ნო-ზიმ+უ-ე-ნა(6)
RES1-ზომვა-RES1-S3.PL |
|-----|---------------------------------------|---|

მესამე თურმეობითი

I.	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ი
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ი-თ
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM-PL
II.	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ი
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ი-თ
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM -PL
III	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-უ
RES1-ზომვა-RES1-IMP-S3.SG	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ეს
RES1-ზომვა-RES1-IMP-S3.PL

მეოთხე კავშირებითი

I.	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ა/ე
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ა-თ
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ-PL
II.	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ა/ე
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ა-თ
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ -PL
III	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ა-ს
RES1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ-S3.SG	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ა-ნ
RES1-ზომვა-RES1-IMP-SBJ-S3.PL

მეოთხე პირობითი

I.	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ი-კო
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM-COND	ნო-ვ/ზ-ზიმ+უ-ე-დ-ი-თ-(-ი/-უ/-ე)-კო
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM-PL-EV-COND
II.	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ი-კო
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM-COND	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ი-თ-(-ი/-უ/-ე)-კო
RES1-S1-ზომვა-RES1-IMP-PM -PL-EV-COND
III	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-უ-კო
RES1-ზომვა-RES1-IMP-S3.SG-COND	ნო-ზიმ+უ-ე-დ-ეს-(-ი/-უ/-ე)-კო
RES1-ზომვა-RES1-IMP-S3.PL-EV-COND

VI. ალექსანდრა ცაბანელი, მიგრული ეტიუდები, I ნაწილი, მიგრული ტემატები, სანძი-კემერბური, 1880. ზღაპარი (გვ.38-46)

1. arti rēni k'oči k'o'p'e
 ერთი რწინი კოჩი კო'პე.
 ერთი მიხეუცი კაცი კოვოლა.
 There was an old man.

arti	rēni	k'oč-i	ko=op-e	.
one.CAR	old	man-NOM	PPTC=be.PRF-PM-(S3.SG)	.
Numeral	Noun	Noun	Verb	

- 2a. sumi muši nosaleps g'očigu ndo ginorobuša kuraguapuna.
 სამი მუში ნოსალეპს გოჯიგუ ნდო გინორობუშა კურაგუაპუნა.
 თავის სამ ობლს მესხულვია და ჯურღმულს გადაღნ გადაუღდათა.
 Three of his daughters-in-law hated him and threw him across dungeons.

sumi	muši	nosa-l-ep-s	g'oč+u-u	ndo	ginorobu-ša	ku=u-rag-uap-un-a
three.CAR	his.POS	daughter-in-law-EP-PL-DAT	PRV-hate.PRF-THM-(S3.SG)	and	dungeon-ALL	PPTC=OV-slam.PRF-CAUS-THM-S3.PL
Numeral	Pronoun	Noun	Verb	Conjunction	Noun	Verb

- 2b. do et'e'uřešē šori k'i'vanaša miduirtumu do dem-i kaaxvalamu.
 დო ეთეურეშე შორი კივანაშა მიდუირთუმუ დო დემი ქახვალამუ.
 და იქდან შორელ ქვეანაშო ჩასულა და დევი მუხედრიბ.
 From there he went to a distant country and met an ogre.

do	et'e'uřešē	šori	k'i'vana-ša	do	dem-i	ka=a-xvalam-u
and	from there. ADVPL	distant	country-ALL	and	ogre-NOM	PPTC=NV-meet.PRF-THM-(S3.SG)
Conjunction	Adverb	Adjective	Noun	Conjunction	Noun	Verb

3. badidik tis u'e'uu:
 ბადიდიკ თის უე'უუ:
 მობუგნა მას უობნო:
 The old man said to him:
badid-i-k	ti-s	u-e'+u-u	:
old-OBL-ERG	he PS-DAT	OV-say-AOR.S3.SG	:
Noun	Pronoun	Verb	
- te c'x'ars kamoxnee.
 –თე წყარს კამოხნე.
 – sɔ' fɛ'ɔ'le'ne ɔ'adme'ne.
 Get me across this water.
–	te	c'x'ar-s	ka=n-o-xun-e'te	:
–	this:DEM	water-DAT	PPTC=O1-OV-get across-AOR:IMPV.S2.SG	:
	Pronoun	Noun	Verb	
5. demk i'xu:
 დემკ იხუ:
 დეგნა ოუგნოგა:
 The ogre was astonished:
dem-k	i-x-u	:
ogre-ERG	PASS-astonish-AOR.S3.SG	:
Noun	Verb	

6. – muč'o mic'ii si ena?
 – მუჭო მიწი სი ენა?
 – როგორ მოხხარი უნ ეს?
 How could you ask me that?

–	muč'o	m-i-c'-i-i	si	ena	?
–	how.ADVQ	O1-OV-say-PM(AOR.S2.SG)	you.PS-(NOM)	This.DEM	?
–	Adverb	Verb	Pronoun	Pronoun	?

- 7a. etic'k'ama kik'anixunuu xus denk badidi: gamaacadebelo,
 ეთიწკება კიკანიხუნუუ ხუს დენქადიდი გამაადებელო,
 მამონ დეგმა გამოსადელად მოხუცი მხარზე შეისვა,
 Then the ogre put the old man on his shoulder,

etic'k'ama	ki=k'ani-xun'u-u	xu-s	den-k	badid-i	gamaacadebel-o
then.ADVT	PPTC=PRV-put on-AOR.S3.SG	shoulder-DAT	ogre-ERG	old-NOM	test-ADV
Adverb	Verb	Noun	Noun	Noun	Noun

- 7b. mok'a rduo do lekini rdani.
 მოკა რდუო დო ლეკინი რდანი.
 მძიმე იყო თუ მსუბუქი.
 to see whether he was heavy or light.

mok'a	r-d-u-o	do	lek-in-i	r-d-a-ni	
heavy-(NOM)	be.PST-IMP-S3.SG=QPTC	and	light-NOM	be.PST-IMP-S3.SG=CONJ(that)	
Adjective	Verb	Conjunction	Adjective	Verb	

8. badidik uc'u :
 ბადიდიკ უც'უ :
 მიხუგმა, უთბნა :
 The old mansaid to him:
 badid-i-k u-c'+u-u :
 old-OBL-ERG OV-say-AOR.S3.SG :
 Noun Verb
9. – caša memitxonia xeva, vara ataki vagaonekia.
 - ცაშა მემითხონია ხევა, ვარა ათაკი ვაგაონეკია
 – ცხათვის მიკვდიხ ხელით, თორემ აქ ვერ წამიგვხი (= ვერ დამძრავთ)
 I'm clutching the sky, otherwise you wouldn't be able to carry me.
 – ca-ša me-m-i-tx-an-i=a xe=va , vara ataki
 – sky-ALL PRV-OI-OV-touch-THM-OBL=PTC:ISM hand=PTC:ISM here:ADVPL NPTC=O2-POT1-take-POT1-PRS.S2/S1.SG-OBL=PTC:ISM
 – Noun Verb Noun Conjunction Adverb Verb
10. uk'uli denk uc'u :
 უკული დენქ უც'უ :
 ბერე დევნა, უთბნა :
 Then the ogre said to the man:
 uk'uli den-k den-k u-c'+u-u :
 then:ADVT ogre-ERG OV-say-AOR.S3.SG :
 Adverb Noun Verb

11. – gūteva, aba, cas, xe va.
 – გუტევა, აბა, ცას ხევა.
 – გუტევი, აბა, ცას ხელოთი
 Well, take your hand off the sky.
- gū-t-e=va , aba , ca-s , xe=va
 - PRV-(S2)-OV-release-AOR:IMPV=PTC:ISM , well then , sky-DAT , hand=PTC:ISM
 Verb Interjection Noun Noun Noun
12. tic'oma badidik žgiri isamari k'isars kimitoga dens.
 თიქ'ომა ბადიდიკ ჯგირი ისამარი კ'ისარს კიმიტოგ დენს.
 მამონ მიხუტგა კარგი ლურსმანი დეგს კისერში ჩაარქო.
 Then the old man inserted a sharp nail into the ogre's neck.
- tic'oma badidi-k žgiri isamari k'isar-s ki=mi-o-g-ə
 then:ADVT old-OBL-ERG good nail-NOM neck-DAT PPTC=PRV-NV-nail into-AOR.S3.SG
 Adverb Noun Adjective Noun Noun Verb
13. denka miogoruu :
 დენქ მიოგორუუ:
 დენმა დაიგერნა:
 The ogre shouted:
- den-k-ə mi-o-gor+u-u :
 Ogre-ERG-EV PRV-NV-shout-AOR.S3.SG :
 Noun Verb

14

„k'ini kemetxi cas xe'va“.

„ვინ ქმეტი ცას ხევა“.

„იხე მიკიდე ცას ხედიოთ“.

„Touch the sky again“.

k'ini	ke=me-tx-i	ca-s	xe=va
again.ADV	PPTC=PRV-(S2)-touch-PM(AOR:IMPV)	sky-DAT	hand=PTC:ISM
Adverb	Verb	Noun	Noun

15. gešac'x'a ismari do uk'uli gemanif'ona.

გეშაცხისმარი დო უკული გემანიფონა.

„მოდო ლეწინანი და შერე გადაიგანა(დერეხ კატი).“

The man removed the nail and then the ogre moved him across.

gešac'x'-ə	ismar-i	do	uk'uli	geman-i-i-'on-ə
PRV-take out-AOR.S3.SG	nail-NOM	and	then.ADVT	PRV-lead in-AOR.S3.SG
Verb	Noun	Conjunction	Adverb	Verb

16. eperi borč'is badidi 'udeš'a midex'on do čii do skuas koduurt'u.

ეპერი ბორჩის ბადიდი უდესა მიდეონ დო ჩიი დო სკუას კოდურტუ.

„ესე დროს მოხუცი ხალხი წაიგანა და ცოლს დაუტოვა.“

Then he took the old man home and left him with his wife and child.

eperi	borč'i-s	bad-i	'ude-š'a	midex-'e'on	do	čii-i	do	skuas-s	ko=dh-u-t'u-u
such.ADVT	time-OBL-DAT	old-NOM	house-ALL	PRV-take away(AOR.S3.SG)	and	wife-NOM	and	son-DAT	PPTC=PRV-OV-leave-AOR.S3.SG
Pronoun	Noun	Noun	Noun	Verb	Conjunction	Noun	Conjunction	Noun	Verb

17. irt'ə denk šor'is ki'anaša.
 ორთვ დენქ შორიშ კიანაშა.
 გაიქცა დევი შორეულ ქვეყანაში.
 The ogre run to the distant country.
	den-k	šor-iš	ki'ana-ša	
	ogre-ERG	distant-GEN	country-ALL	
	Noun	Adjective	Noun	
	Verb			
PASS-escape-AOR.S3.SG				
18. miišani, melat'urak kaaxvado do uc'uu :
 მიიშანი, მელატურაკ კაახვადა დო უც'უუ:
 მოიშანი, მელატურაკ კახვადე დო უწუუ:
 რომ მიდიოდა, მელატურა შეხვდა და უთხრა:
 On this way, he met a fox-jackal, who asked him:
	mi-i-šə=ni	melat'urak	ka=ə-xvad-ə	do	u-c'+u-u
	PRV-walk.PST.IMP.S3.SG=CONJ(that)	fox-jackal-ERG	PPTC=NV-meet-AOR.S3.SG	and	OY-say-AOR.S3.SG
	Verb	Noun	Verb	Conjunction	Verb
19. – so neurkia demia?
 – სო ნეურკია დემია?
 – სად მიდიხარო, დევო?
 Where are you going to, ogre?
	so	me-ur-k-i=ə	dem-i=ə	?
	wherc.ADVQ	PRV-walk-PRS.S2/S1.SG-OBL=PTC:ISM	ogre-NOM.VOC=PTC:ISM	?
	Adverb	Verb	Noun	

- 20.a. – ორონტიკ გომაჩ'ორუა, დო ბადიქია დახედეე დოპ'ილა,
 – ლორინიქ გომაკჟორუს, დო ბადიქია დახეე დოპ'ილა,
 – ღმერთი გამიწყნარო, და მიხეუგზ კინაღამ მოძვლოი,
 God is angry with me and an old man almost killed me,
–	ორონტიკ	gomač'orua	,	დო	ბადიქია	daxedee	დოპ-ილა=a
–	გოდი-ერგ	PRV-OI-NV-be angry with-AOR.S3.SG=PTC:ISM	,	და	ოლი-ერგ-ობლი=პტი:ისმ	almost	PRV-OI-kill-AOR.S3.SG=PTC:ISM
–	ნონი	Verb		კონიუქციონი	ნონი	Particle	Verb

- 20b. ase miodinapaša meurkia.
 ასე მოთინაფაშა მურქია.
 ახლა გადასაკრავში მივდივარო.
 I'm now going to unreachable place.
ase	miodinapaša	me-ur-k-i=a	;
now.ADV	unreachable.ADVPL	PRV-(SI)-walk-PRS.S1/S2.SG-OBL=PTC:ISM	;
Adverb	Adverb	Verb	;

21. melat'urak uc'u:
 მელატურაკ უც'უ:
 მელატურამ უთბნ:
 The fox-jackal said to him:
melat'ur-k	uc'+u-u	:
fox-jackal-ERG	OV-say-AOR.S3.SG	:
Noun	Verb	

22. – si ubado, muka dogoskurinuaa?
 – სი უბადო, მუკა დოგოსკურიუაა?
 – შე უბედურო, რამ შეგამინათ?
 – You poor thing, what scared you so much?
–	si	ubado	mu-k-ə	do-g-o-škurin+u=u=a	?
–	you:PS-(NOM)	poor-VOC	what:Q-ERG-EV	PRV-O2-NV-frighten-AOR.S3.SG=PTC:ISM	?
–	Pronoun	Noun	Pronoun	Verb	
23. ma dogoskvidapuanhia.
 მა დოგოსკვიდაპუანჰია.
 მე დაგახნობინებო.
 I will help you to drown him.
ma	do-g-o-škyid+ap+u+an-k-i=a
IPS(NOM)	PRV-O2-CAUS1-drown-CAUS1-THM-PRS.S2/S1.SG-OBL=PTC:ISM
Pronoun	Verb
24. do melak demi mole'ona oskvidapuša badidiši.
 დო მელაკ დემი მოლე'ონა ოსკვიდაპუშა ბადიდიში.
 და მელამ დემიო წამოიგვანა მოხუცის დაახნობად.
 And the fox took the egre with him to drown the old man.
do	mela-k	demi-i	mole-'on-ə	oskvidapu-ša	badid-iši
and	fox-ERG	egre-NOM	PRV-bring over-AOR.S3.SG	drown-ALL	old-GEN
Conjunction	Noun	Noun	Verb	Noun	Noun

25. badidik komaaazads do uc'tui:
 ბადიდიქ კომააზადს დო უც'თუი:
 მოხუევი შემოეგება და უთხრა:
 The old man greeted them and said:
badid-i-k	ko=ma-a-zad-a	do	u-c'+u-u	:
old-OBL-ERG	PPTC=PRV-NV-greet-AOR.S3.SG	and	OV-say-AOR.S3.SG	:
Noun	Verb	Conjunction	Verb	
26. – ʒalami ʒgriṇa, ɛkimi melava,
 – ძალამი ჯგრიწა, ɛკიმი მელავა,
 – ძალიან კარგია, ɛკიმი მელაია,
 – All right, my dear fox,
–	ʒalami	ʒgriṇa	, ɛkimi	melava	,
–	very-ADV	good=PTC:ISM	, my.POS	fox-(NOM:YOC)=PTC:ISM	,
–	Adverb	Adjective	, Pronoun	Noun	,
- 27.a. ɛxoro dem-i ogre-NOM PRV-O1-OV-put.PST-THM-IMP.S3.SG=PTC:ISM , ruo dem-i on-i-a ,
 წხორი დემი გემიძედავა, რუო ქომიძიქონის,
 ცხრა დევი კალად რომ გემხრიათ, რვა მომეცანეთ,
 You owed me nine ogres, but had brought only eight to me,
ɛxoro	dem-i	ogre-NOM	PRV-O1-OV-put.PST-THM-IMP.S3.SG=PTC:ISM	,	ruo	dem-i	on-i-a	,
Numeral	Noun	Noun	Verb		eight	CAR	PPTC=PRV-O1-OV-bring-OBL=PTC:ISM	,
						Numeral	Verb	

- 27.b. do mačxora tena renia mogi'onapumia.
 do manxora tena renia mogi'onapumia.
 and here is the ninth.
do	mačxora	tena	r-e-n-i=ə	mo-ə-i-on+ap-u-n-i=ə
and	nine.ORD-(NOM)	this.DEM-(NOM)	Be: PRS-CV-S3.SG-OBJ _I =PTC:ISM	PRV-INVS2-OV-bring-THM-INVO3.SG=PTC:ISM
Conjunction	Numeral	Pronoun	Verb	Verb
- 28.a. e melat'ura do demi didi bac'arit
 e melat'ura do demi didi bac'arit
 and here is the ninth.
e	melat'ura	do	didi	bac'ar-it
this.DEM-(NOM)	fox-jackal-(NOM)	and	big.ADJ	rope-INS
Pronoun	Noun	Conjunction	Adjective	Noun
- 28.b. arti-mažiras žəlam-i mangaro ginobumapiri-ri dəsə
 arti-mažiras žəlam-i mangaro ginobumapiri-ri dəsə
 and here is the ninth.
arti-mažiras	žəlam-i	mangaro	ginobumapiri-i	r-d-es-ə
one-second.REC-DAT	very.ADV-M-NOM	hard.ADV-M	joined-NOM	be.PST-IMP-S3.PL-EV
Pronoun	Adverb	Adverb	Adjective	Verb

28.c. do ate borʒis doʂkuronda demik,

და ათე ბორჯის დოშკურონდჷ დემიქ,
და ასეთ დროს მუშინდა დეჟო,
and the ogre was frightened.

do	ate	borʒ-i+s	do-ʂkuron-d-a	dem-k
and	this.DEM	time-OBL-DAT	PRV-frighten-PASS-AOR.S3.SG	ogre-ERG
Conjunction	Adverb	Noun	Verb	Noun

28.d. irt'a do eci ʒas kimk'aasopa melat'ura.

ორცი დო ეცი ჰას კიმკ'აასოპა მელატურა.
გაიქცა და იგი ხელ მობუთეს მელატურა.
He ran away and banged the ogre against twenty trees.

i-rt'-a	do	eci	ʒa-s	ki=nk'a-a-sop-a	melat'ura
PASS-escape-AOR.S3.SG	and	twenty.CAR	tree-DAT	PPTC=PRV-NV-bang-AOR.S3.SG	fox-jackal-(NOM)
Verb	Conjunction	Numeral	Noun	Verb	Noun

29.a. demis oʒaxi giit'uu badidika

დემის ოჯახი გიიტუუ ბადიკა
დევის სახლ-კარი დაიტოვა მობუცხ
The old man retained the house of the ogre

dem-iʂ	oʒax-i	gi+i-t'u-u	badid-i-k-a
ogre-GEN	family-NOM	PRV-retain-AOR.S3.SG	old-OBL-ERG-EV
Noun	Noun	Verb	Noun

29. b. do sošax šuri udgədani, ti demiš 'udes skidada.

დო სოშახ შური უდგადანი, თი დემიშ 'უდეს სკიდადა.
და სანამ სული ედოა, იმ დუნის სახლში ცხოვრობდა.

and stayed there to the end of his day.

do	sošax	šuri	u-dg-a-d-a=ni	,	ti	dem-iš	'ude-s	skid-a-d-a	.
and	until.ADVT	sould-NOM	OV-stand.PST-THM-IMP-S3.SG=CONJ(that)	,	he.DEM	ogre-OBL-GEN	house-DAT	stay-THM-IMP-S3.SG	.
Conjunction	Adverb	Noun	Verb		Pronoun	Noun	Noun	Verb	

VII. სტანდარტული აბრევიატურის სია

	ქართული	ინგლისური	შემოკლება
N	არსებითი სახელი	Noun	N
	სახელობითი ბრუნვა	Nominative Case	NOM
	მოთხრობითი ბრუნვა	Ergative Case	ERG
	მიცემითი ბრუნვა	Dative Case	DAT
	ნათესაობითი ბრუნვა	Genetive Case	GEN
	მიმართულობითი ბრუნვა	Allative Case (Local Case)	ALL
	დაშორებითი ბრუნვა	Ablative Case	ABL
	დანიშნულებითი ბრუნვა	Finalis Case	FIN
	მოქმედებითი ბრუნვა	Instrumental Case	INS
	ვითარებითი ბრუნვა	Adverbial Case	ADV
	წოდებითი ბრუნვა	Vocative Case	VOC
	მხოლოდობითი რიცხვი	Singular	SG
	მრავლობითი რიცხვი	Plural	PL
	I პირი	First person	1
	II პირი	Second person	2
	III პირი	Third person	3
	წარმოქმნილ სახელთა ჯგუფები		
	ხელობის	Agentive	AGT
	დანიშნულების	Designative	DSG
	წინავითარების	Pre-State	PRST
	ქონების	Having	HAV
	უქონლობის	Privetive	PRTV

წარმომავლობის/ სადაურობის	Origin	ORG
აბსტრაქტული	Abstract	ABS
გეოგრაფიული	Geographical	GEO
კნიკობითი	Diminutive	DMN
კრებითი	Collective	COLL
მიმღებური (მაგ. მოლაპარაკე)	Participial	PTCP
მსგავსება-ნაირობის: მაძღაბია(გოგობს- გოგოსნაირად იქცევა)	Similarity	SIM
ზედსართავი სახელი	Adjective	ADG
უფროობითი	Superlative/More	SUP
ოდნაობითი	Minimal/Less	MIN
თანაბრობითი	Identical	IDT
რიცხვითი სახელი	Numeral	NUM
რაოდენობითი	Cardinal	CAR
როგობითი	Ordinal	ORD
წილობითი	Partitive	PRV
ნაცვალსახელი	Pronoun	PRON
პირის	Personal Pronoun	PS
ჩვენებითი	Demonstrative Pronoun	DEM
კუთვნილებითი	Possessive Pronoun	POS
კითხვითი	Interrogative Pronoun	Q
მიმართებითი	Relative Pronoun	REL
განსაზღვრებითი	Definite Pronoun	DEF

	განუსაზღვრელობითი	Indefinite Pronoun	INDF
	უარყოფითი	Negative Pronoun	N
	უკუქცევითი	Reflexive Pronoun	REFL
	ურთიერთობითი: ართიმაჟირა...	Reapracal Pronoun	REC
	ზმნა	Verb	V
	სავროცობი -დ-	Imperfect	IMP
	სათავისო ქცევა	Subjective Version	SV
	სასხვისო ქცევა	Objective Version	OV
	საარვისო ქცევა	Neutral Version	NV
	სერიები და მწკრივები	Series and Screeves	
	ანმყო	Present	PRS
	უნწყვეტელი ანმყოს კავშირებითი	Imprefect/ Present Subjunctive	IMP/SBJ
	ანმყოს პირობითი	Present Conditional	COND
	მყოფად უსრული	Compound Future	CompFut
	პირობით უსრული	Compoun Past	ComPst
	მყოფადი	Future	FUT
	ხოლმეობითი	Habitual	HAB
	მყოფადის კავშირებითი	Future Subjunctive	FUTSubj
	მყოფადის პირობითი	Future Conditional	FUTCond
	II სერია		
	II წყვეტელი	Aorist	AOR
	II კავშირებითი	Aorist Subjunctive	AORSubj
	II პირობითი	Aorist Conditional (Conditional II)	AORCond

	III სერია		
I	თურმეობითი	Perfect/[Evidential I]	PRF
II	თურმეობითი	Plusperfect [Evidential II]	PSTPRF
III	კავშირებითი	Perfect Subjunctive [Evidential Subjunctive]	PRFSubj
III	პირობითი	Evidential Conditional	EVIDCond
	IV სერია		
III	თურმეობითი	Resulative I [Evidential III]	RES.1
IV	თურმეობითი	Resulative II [Evidential IV]	RES.2
IV	კავშირებითი	Resulative Conjunctive [Subjunctive IV]	RESConj
IV	პირობითი	Resulative Conditionala Conditional IV	RESCond
	ზმნისწინი	Preverb	PRV
	ვნებითი გვარი	Passive Voice	PASS
	პოტენცალისი	Potentialis	POT
	პირდაპირი ობიექტი 1-ლი პირის და ა. შ.	Direct Object	DO
	ირიბი ობიექტი 1-ლი პირის და ა. შ.	Indireqt Object	IO
	I სუბიექტური პირი		S.1
	II სუბიექტური პირი		S.2
	III სუბიექტური პირი		S.3
	I ობიექტური პირი		O.1

	II ობიექტური პრი		O.2
	III ობიექტური პირი		O.3
	ინვერსიული სუბიექტი 1-ლი პირის და ა. შ.		SINV.1
	ინვერსიული ობიექტი მე-2 პირის და ა. შ.		ONV.2
	თემის ნიშანი	Thematic Marker	THM
	სერიის ნიშანი	Series Marker	SM
	კონტაქტი	Contact	CON
	-ქ სუფიქსი მეგ. ზმნაში		S.1/S.2 S.2/S.1
	მახასიათებელი ხმოვანი	Character Vauel	CV
	სხვათა სიტყვის ნაწილაკი	Indirect Special Marker	ISM
	ზმნიზედა	Adverb	ADV
	კითხვითობის ზმნიზედა		ADVQ
	ადგილის	Adverb of Place	ADVPL
	დროის	Adverb of Time	ADVT
	მიზეზის	Adverb of Cause	ADVC
	მიზნის	Adverb of Purpose	ADVPR
	ვითარების	Adverb of Manner	ADVM
	ნაწილაკი	Particle	PTC
	ურყოფითი ნაწილაკი	Negative Particle	NPTC
	დადასტურებითი (დადაბითი) ნაწილაკი	Positiv Particle	PPTC
	კითხვითობის ნაწილაკი	Question Particle	QPTC
	თანდებული	Postposition	P
	კავშირი	Conjunction	CONJ

	შორისდებული	Interjection	INTJ
	სახელ ზმნა	Deverbative Noun	DEVN
	მასდარი/სანყისი	Masdar	INF
	მიმღობა	Participle	PTCP

VIII. სიმბოლოები

სიმბოლო	განმარტება	
1	> <	კონფიქსი
2	< >	ინფიქსი
3	=	კლიტიკა
4	-	მორფემათა ზღვარი
5	.	გრამატიკული კატეგორიის საზღვარი
6	:	ფორმისა და ფუნქციის შეთანადება/შეხამება
7	+	მორფემის/მორფემების მიერთება ფუძესთან

გამოყენებული ლიტერატურა

- ასათიანი 2008 — ასათიანი რუსუდან, ენობრივი მასალის ბაზების სახით ორგანიზება და ანოტირებისთვის ლირებული პარამეტრების შერჩევა: სამეცნიერო კონფერენცია „ბუნებრივ ენათა დამუშავება. ქართული ენა და კომპიუტერული ტექნოლოგიები“. 2008-VI. მოხსენებათა თეზისები [ონლაინ ვერსია]. არნოლდ ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი. განთავსებულია მის.-ზე: www.ike.ge
- ასათიანი 1953 - ასათიანი ირინე, ზმნისწინები ზანურში: საკანდიდატო დისერტაცია, თბილისი
- ბერიძე 1920- ბერიძე შალვა, მეგრული (ივერიული) ენა, შესავალი და მასალები (I წიგნის I ნაკვეთი), ხელნაწერთა უფლებით, თბილისი
- გამყრელიძე 1989: გამყრელიძე თამაზ. წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა, ანბანური წერის ტიპოლოგია და წარმომავლობა. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
- გერსამია 2010: გერსამია რუსუდან, მორფონოლოგიური ტრანსფორმაციისათვის მეგრულში: ტიპოლოგიური ძიებანი, VI, თბილისი
- გუდავა 1975: წინასიტყვაობა. ქართული ხალხური სიტყვიერება. მეგრული ტექსტები. I პოეზია. ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა და გამოკვლევა დაურთო ტოგო გუდავამ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
- გუდავა 1969: გუდავა ტოგო, -უან დაბოლოების შესახებ ზანური ენის კაუზატივებში, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის XXV სამეცნიერო სესია, მუშაობის გეგმა და თეზისები, თბილისი
- გუდავა/გამყრელიძე 1981 [2000]: გუდავა ტოგო, გამყრელიძე თამაზ, თანხმოვანთკომპლექსები მეგრულში: „თბილისის უნივერსიტეტი აკაკი შანიძეს“, თბილისი [გადაბეჭდილია კრებულში: თამაზ გამყრელიძე, რჩეული ქართველოლოგიური შრომები, თბილისი, 2000]

- დათუკიშვილი 2008: დათუკიშვილი ქეთევან. სახელთა მორფოლოგიური ანოტირების საკითხები ქართული ენის კორპუსისათვის. სამეცნიერო კონფერენცია „ბუნებრივ ენათა დამუშავება. ქართული ენა და კომპიუტერული ტექნოლოგიები“. 2008-VI. მოხსენებათა თეზისები [ონ-ლაინ ვერსია]. არნოლდ ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი. განთავსებულია მის.- ზე: www.ice.ge
- დადიანი 2006: დადიანი ეკა, სხვათა სიტყვის -ა ნაწილის ფონეტიკური ვარიანტებისათვის მეგრულში, ქართველური მემკვიდრეობა, X, ქუთაისი.
- დამენია 1982: დამენია მერი, ქართული ზმნური მორფემების სტრუქტურული მოდელები, თბილისი
- დანელია 1976: დანელია კორნელი, ვნებიანი გვარის წარმოებისათვის კოლხურში: თსუ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. 19, თბ., 1976 [ნარკვევები ქართული სამწერლობო ენის ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 2009]
- დანელია 1991: დანელია კორნელი, შესავალი წერილი, ქართული ხალხური სიტყვიერება, მეგრული ტექსტები (ქართული თარგმანითურთ), ტ. II, ზღაპრები და მცირე ჟანრები. თბილისი
- დანელია/ცანავა 1991: შესავალი. ქართული ხალხური სიტყვიერება. მეგრული ტექსტები (ქართული თარგმანითურთ). ტ. II. ზღაპრები და მცირე ჟანრები. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, შესავალი, შენიშვნები და გამოკვლევები დაურთეს კორნელი დანელიამ და აპოლონ ცანავამ. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი.
- ეზუგბაია 2010: ეზუგბაია ლალი, მეგრულ-ლაზურის გრამატიკის საკითხები, თბილისი
- ეზუგბაია 1996: ეზუგბაია ლალი, გრამატიკული რიცხვი მეგრულში და მისი მორფოლოგიური ანალიზი: ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, VI.
- ვამლინგი და სხვ.2009: ვამლინგი კარინა, დალი იოჰან, კობაიძე მანანა, კავკასიური ენების მონაცემთა ბაზა (საცდელი პროექტი): საერთაშორისო კონფერენცია “ქართული ენა და თანამედროვე ტექნოლოგიები”, თბილისი

- თოფურია 1945: თოფურია ვარლამ. გრამატიკულ მოვლენათა ერთგვაროვანი პროცესი ქართველურ ენებში. იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება. VI, თბილისი.
- იმნაიშვილი 1968: იმნაიშვილი ივანე, ვნებიტი გვარის ზმნათა თავისებურებანი ძველ ქართულში, თსუ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 11, თბილისი
- კარტოზია 1996: კარტოზია გურამ, მეგრულის -ნი(<*ინი) “რომ” კავშირის გენეზისისათვის: ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, VI, თბილისი.
- კარტოზია 2008: კარტოზია გურამ. წინასიტყვაობა. მეგრული და ლაზური ტექსტები. თბილისი.
- კარტოზია 2005: კარტოზია გურამ, ლაზური ენა და მისი ადგილი ქართველურ ენათა სისტემაში. თბილისი.
- კარტოზია და სხვ., 2010: კარტოზია გურამ, გერსამია რუსუდან, ლომია მათა, ცხადაია თათა, მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი. თბილისი.
- კაჭარავა 1950: კაჭარავა გიორგი, სხვათა სიტყვის ნაწილაკები ქართულსა და ზანურში: თსუ სტუდენტთა სამეცნიერო შრომების კრებული, №5, თბილისი.
- კაჭარავა 1969: კაჭარავა გიორგი, ერგატივის ერთი უცნობი ფუნქციისათვის ზანურში, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 53, №3, 1969
- კიზირია 1982: კიზირია ანტონ, მარტივი წინადადების შედგენილობა ქართველურ ენებში, თბილისი.
- ლოლაძე 2008: ლოლაძე ნანა. კორპუსის ლინგვისტიკა (მიზნები და ამოცანები). სამეცნიერო კონფერენცია „ბუნებრივ ენათა დამუშავება. ქართული ენა და კომპიუტერული ტექნოლოგიები“. 2008-VI. მოხსენებათა თეზისები [ონ-ლაინ ვერსია]. არნოლდ ჩიქობავას ენათმეცნიერების ინსტიტუტი. თბილისი. განთავსებულია მისამართზე: www.ike.ge
- ლომთათიძე 1946: ლომთათიძე ქეთევან. -ქ სუფიქსისათვის მეგრულ ზმნაში. იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება. I. თბილისი.
- ლომთათიძე 1954: ლომთათიძე ამირან, მსაზღვრელ-საზღვრულის ურთიერთობა მეგრულში, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, VI, თბილისი

- მარგველაშვილი 1988: მარგველაშვილი მაგული, ანწყოს ფუძის საკითხი მეგრულში: თსუ, ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 27, თბილისი
- ნოზაძე 1961: ნოზაძე ლამარა, პრეფიქსული და სუფიქსური ვნებითების ურთიერთობისათვის ქართულში: ქართველურ ენათა სტურქტურის საკითხები, ტ. II, თბილისი
- ონიანი 1978: ონიანი ალექსანდრე, ქართველურ ენათა ისტორიული მორფოლოგიის საკითხები, თბილისი
- როგავა 1968: როგავა გიორგი, მრავლობითი რიცხვის III სუბიექტური პირის -ან სუფიქსისათვის ქართულში, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, XXI, თბილისი
- ურიდია 1960: ურიდია ოთარ, მეგრულის სინტაქსური თავისებურებანი ქართულთან მიმართებით, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 93, 1960
- ფოჩხუა 1961: ფოჩხუა ბიძინა, მრავლობითის ნარიანი მანარმოებლები ძველ ქართულში: ქართველურ ენათა სტურქტურის საკითხები, ტ. II, თბილისი
- ქაჯაია 2001: ქაჯაია ოთარ, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, ტ. I, თბილისი
- ყიფშიძე 1919-1920: ყიფშიძე იოსებ, ასიმილაციისა და დისიმილაციის წესი ქართულსა და მეგრულში, თფილისის უნივერსიტეტის მოამბე, №1. თფილისი [ყიფშიძის მოხსენების რუსული ავტოგრაფი ქართულად თარგმნა ს. გორგაძემ. დაბეჭდილია ნიგნში ი. ყიფშიძე, რჩეული თხზულებანი, ტ. I, თბილისი 1994]
- შანიძე 1973: შანიძე აკაკი, ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები, თბილისი
- შეროზია 1981: შეროზია რევაზი, პოტენციალისის კატეგორიისათვის ზანური ენის მეგრულ დიალექტში: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 101, №1, თბილისი
- ჩიქობავა 1936: ჩიქობავა არნოლდ, ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, თბილისი
- ჩიქობავა 1948: ჩიქობავა არნოლდ, ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა იბერიულ-კავკასიურ ენებში, თბილისი
- ხუბუა 1937: ხუბუა მაკარ, წინასიტყვაობა: მეგრული ტექსტები, ტფილისი

- ჯორბენაძე 1995: ჯორბენაძე ბესარიონ, ქართველურ ენათა დი-
ალექტები, თბილისი
- Boeder 2005: Winfried Boeder, *The South Caucasian Languages* : *Lingua*
115 (2005), pp., 5-89, Oldenburg, Germany [ონ-ლაინ ვერ-
სია]. დადებულია 2004 წლის 16 მაისს, განთავსებულია
ვებმისამართზე: [http://www.unijena.de/unijenamedia/Down-
loads/faculties/phil/kaukasiologie/South%2BCaucasian-EGO-
TEC-9fffqnmr809oq8vdmg80eckr6.pdf](http://www.unijena.de/unijenamedia/Downloads/faculties/phil/kaukasiologie/South%2BCaucasian-EGO-TEC-9fffqnmr809oq8vdmg80eckr6.pdf)
- Bickel et al. 2004: Bickel, Balthasar & Comrie, Bernard & Haspelmath, Mar-
tin 2004, *The Leipzig glossing rules. Conventions for interlinear
morpheme by morpheme glosses*. Leipzig: Max-Planck-Institut
für Evolutionäre Anthropologie. [http://www.eva.mpg.de/lin-
gua/files/morpheme.html](http://www.eva.mpg.de/lingua/files/morpheme.html)
- Bloomfield 1933: Bloomfield, Leonard 1933, *Language*. New York etc.: Holt,
Rinehart & Winston.
- Bussman 2008: Hadumod Bussmann, *lexicon der Sprachwissenschaft*, 2008.
Kroner, Stuttgart
- Finck 1909: Finck, Franz Nikolaus 1909, *Die Haupttypen des Sprachbaus*.
Leipzig: B.G. Teubner (Nachdr. d. 3., unveränd. Aufl.: Darm-
stadt: Wiss. Buchgesellschaft, 1965).
- Кипшидзе 1914: Кипшидзе Иосиф, Грамматика менгрельского
(иверского) языка с хрестоматией и словарем, СПб
- Lehmann, Christian 1982, "Directions for interlinear morphemic translations."
Folia Linguistica 16:199-224
- Lehmann et al. 1994: Lehmann, Christian & Bakker, Dik & Dahl, Östen &
Siewierska, Anna 1994, *EUROTYP Guidelines*. Strasbourg:
Fondation Européenne de la Science (EUROTYP Working Pa-
pers) (2. ed.).
- Lehmann 2004: Lehmann, Christian. Interlinear morphemic glossing. [ონ-
ლაინ ვერსია]. განთავსებულია 2004 წლის 23 იანვარს
ვებმისამართზე: [www.folia-linguistica.com/interlinearmor-
phemicglossing.pdf](http://www.folia-linguistica.com/interlinearmorphemicglossing.pdf) და [http://www.unierfurt.de/sprachwissen-
schaft.personal/lehmann/CL_Publ.IMG.PDF](http://www.unierfurt.de/sprachwissen-schaft.personal/lehmann/CL_Publ.IMG.PDF)
- LGR 2008: *The Leipzig Glossing Rules: Conventions for interlinear mor-
pheme by – morpheme glosses* [ონ-ლაინ ვერსია]. გა-

- ნახლებულია 2008 წლის თებერვალში. განთავსებულია ვებმისამართზე: <http://www.eva.mpg.de/lingua/resources/glossig-ruies.php>.
- Lieb & Drude 2000: Lieb, Hans-Heinrich & Drude, Sebastian 2000, *Advanced glossing: A language documentation format*. Berlin: Technische Universität (Working Paper).
- ЛЭС, 1990: Лингвистический Энциклопедический Словарь, изд. "Советская Энцикопедия", Москва, 1990
- Metzler-lexikon Sprache, 2005, Helmut Gluck (ed). Metzler Stuttgart/ Weimar
- Simons & Versaw 1988: Simons, Gary F. & Versaw, Larry 1988, *How to use IT. A guide to interlinear text processing*. Dallas, Tx.: Summer Institute of Linguistics (Revised edition, Version 1.1).
- The Leipzig Glossing Rules: Convention for interlinear morpheme-by-morpheme glosses: <http://www.eva.mpg.de/lingua/resources/glossing-rules.php>. განახლებულია 2008 წლის თებერვალში.
- Harris 2009: Alise C. Harris, On The Order of Morphemes in Georgian Verbs and Substantives: სამეცნიერო სტატიების კრებული "გურამ კარტოზია 75", თბილისი